

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	7
1.1	Aanleiding	7
1.2	Onderzoeksvragen	7
1.3	Werkwijze van de commissie	8
1.4	Opzet van het rapport	8
2.	Beschrijving van de MIT-procedure en andere voor het onderzoek relevante procedures	10
2.1	Inzet van het NFI in strafzaken	10
2.2	De MIT-methode	11
2.3	De inrichting van het kwaliteitssysteem	13
2.4	De MIT-procedure	14
2.5	De IDFO-procedure	18
2.6	De FIT- en FUD-procedures	19
2.7	De rapportagerichtlijnen	20
2.8	De tegenspraakprocedure	21
2.9	De escalatieprocedure	22
3.	Beantwoording onderzoeksvraag 1a: zijn de relevante procedures duidelijk?	23
3.1	Duidelijkheid MIT-procedure	23
3.2	Duidelijkheid rapportagerichtlijnen	27
3.3.	Duidelijkheid tegenspraakprocedure	28
3.4	Duidelijkheid escalatieprocedure	29
3.5	Samenvattend: is de melding gegrond dat de voor MIT relevante procedures onduidelijk zijn?	30

4.	Beantwoording onderzoeksvraag 1b: is de melding gegrond dat relevante procedures niet zijn gevolgd?	31
4.1	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: opzet van het dossieronderzoek	31
4.2	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: bevindingen dossieronderzoek	33
4.3	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: conclusie dossieronderzoek	45
4.4	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: de interviews	45
4.5	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: bevindingen vanuit de interviews	46
4.6	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: conclusie vanuit de interviews	46
4.7	Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: verbeterinitiatieven MIT-procedure	47
4.8	Het volgen van de tegenspraak- en escalatieprocedure	47
4.9	Het volgen van relevante procedures: de door de klokkenluider benoemde zaken	48
4.10	Het volgen van relevante procedures: conclusie op grond van het zaakonderzoek	55
4.11	Samenvattend: is de melding gegrond dat de voor MIT relevante procedures niet gevolgd zijn?	56
5.	Beantwoording onderzoeksvraag 2: is er sprake van handelen in strijd met toepasselijke gedragsregels en/of het wetenschappelijk aanvaard normenkader?	57
5.1	Organisatiestructuur en –cultuur binnen het NFI	57
5.2	Integriteit	63
5.3	Bevindingen ten aanzien van het volgen van de gedragscode in relatie tot MIT	68
5.4	Bevindingen ten aanzien van het volgen van het wetenschappelijke normenkader	72
5.5	Plaatsing van de bevindingen in het perspectief van integriteit van de organisatie	74
5.6	Samenvattend: is er sprake van handelen in strijd met toepasselijke gedragsregels en/of het wetenschappelijk aanvaard normenkader?	75

6.	Beantwoording onderzoeksvraag 3: is er sprake van een klokkenluidersmelding overeenkomstig vigerende interne regelgeving?	76
6.1	Omschrijving van het begrip misstand	76
6.2	De melding van de klokkenluider	77
6.3	Samenvattend: is sprake van een klokkenluidersmelding overeenkomstig vigerende interne regelgeving?	79
7.	De rol van deskundigen bij de opsporing	81
7.1	Regels over het inzetten van deskundigen bij de opsporing	81
7.2	Het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen (NRGD)	86
7.3	Deskundigenonderzoek bij het NFI	86
7.4	Kennisgeving	88
8.	Samenvattende conclusies	90
8.1	Samenvattende conclusies ten aanzien van onderzoeksvraag 1: duidelijkheid procedures en volgen van de procedure	90
8.2	Samenvattende conclusies ten aanzien van onderzoeksvraag 2: strijdigheid met gedragsregels of wetenschappelijk aanvaarde normen	91
8.3	Samenvattende conclusies ten aanzien van onderzoeksvraag 3: is er sprake van een klokkenluidersmelding?	92
8.4	Overige conclusies	92
8.5	Conclusies: slotopmerking	94
9.	Aanbevelingen	95
9.1	Aanbevelingen ten aanzien van onderzoeksvraag 1: duidelijkheid procedures en volgen van de procedures	95
9.2	Aanbevelingen ten aanzien van onderzoeksvraag 2, strijdigheid met gedragsregels of wetenschappelijk aanvaarde normen	97
9.3	Aanbevelingen ten aanzien van onderzoeksvraag 3: is er sprake van een klokkenluidersmelding?	100
9.4	Overige aanbevelingen	100
9.5	Slot	101

Bijlagen

Bijlage A.	Instellingsbesluit Staatscourant d.d. 17 mei 2018, jaargang 2018 nr. 22881	103
Bijlage B.	Onderzoeksprotocol	106
Bijlage C.	Nadere verantwoording uitvoering onderzoek	109
Bijlage D.	Lijst van literatuur en documenten	112
Bijlage E.	Afkortingenlijst	116

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2017 is bij de leidinggevendenden van het NFI melding gemaakt van het vermoeden van een misstand bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Microanalyse Invasieve Trauma's, in het vervolg aan te duiden als MIT.

Op 29 maart 2018 besloot de secretaris-generaal van Justitie en Veiligheid een onderzoekscommissie te benoemen inzake de uitvoering van de onderzoeksmethode MIT (verder te noemen: commissie), zie bijlage A. De commissie bestaat uit de volgende leden:

- prof. dr. S.C. Bleker – van Eyk, voorzitter;
- prof. dr. A.G.J.M. van Leeuwen, lid;
- prof. mr. J.M. Reijntjes, lid.

Drs. A. van Mourik – van Herk is secretaris van de commissie.

1.2 Onderzoeksvragen

Conform het instellingsbesluit gaat de commissie in op de volgende onderzoeksvragen.¹

- Zijn de verwijten of beschuldigingen van de melder gegrond dat bij de uitvoering van de onderzoeksmethode MIT voorgeschreven procedures niet zijn gevolgd dan wel onduidelijk zijn geweest?
- Is bij de uitvoering van MIT sprake geweest van enige wijze van handelen of nalaten door een of meer medewerkers van het NFI in strijd met de voor hen toepasselijke gedragsregels en/of het wetenschappelijk aanvaard normenkader?
- Is sprake geweest van enige wijze van handelen of nalaten door een of meer medewerkers van het NFI dat is aan te merken als een misstand in de zin van artikel 1, onderdeel d, van de Wet Huis voor klokkenluiders?

De melding wees specifiek op vier zaken. In drie daarvan is de MIT-methode toegepast. In één zaak is een verwante methode gehanteerd, namelijk die van het Interdisciplinair Forensisch Onderzoek (IDFO), maar was ook sprake van MIT-gerelateerde werkzaamheden.

Hoewel de commissie alle vier de genoemde zaken in het onderzoek heeft meegenomen (met name om de derde onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden), richt zij zich conform de onderzoeksopdracht voornamelijk op de MIT-methode. Het feit dat de melding vergelijkbare vermoedens van misstand betrof, rechtvaardigt deze beperking in de reikwijdte. Het onderzoek omvat echter wel alle zaken waarin het NFI de MIT-methode heeft toegepast, dus niet alleen de zaken die de melder heeft genoemd. De commissie heeft hiervoor gekozen om te voorkomen dat het onopgemerkt zou blijven als een MIT-zaak die niet door de melder is genoemd, niet aan de geldende procedures zou voldoen.

De melding van de klokkenluider beslaat een periode van ongeveer tien jaar, vanaf 2007 tot begin 2017, met op één onderdeel een terugblik tot 2003.²

1 Besluit van de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid van 29 maart 2018, houdende instelling van de Onderzoekscommissie NFI inzake een melding van een vermoeden van een misstand bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Micro-Analyse Invasieve Trauma's door het Nederlands Forensisch Instituut (Instellingsbesluit Onderzoekscommissie NFI inzake MIT)

2 Brief van de klokkenluider d.d. 3 januari 2017 aan de toenmalig directeur van het NFI.

1.3 Werkwijze van de commissie

Om te komen tot de vaststelling van dit rapport heeft de commissie de volgende werkzaamheden verricht:

- bestuderen van door het NFI aangeleverde documenten over de relevante procedures;
- houden van in totaal 24 interviews met betrokken medewerkers, het management en andere medewerkers en ex-medewerkers van het NFI, met het doel informatie te verkrijgen over de toepassing van de MIT-methode;
- beoordelen van de dossiers van alle 222 zaken waarin de MIT-methode is toegepast en het NFI-onderzoek is afgerond; 213 dossiers zijn getoetst aan de MIT-procedure vanaf het moment waarop de eerste versie daarvan in werking trad, 3 december 2008. De overige 9 dossiers dateren van voor die tijd, deze zijn alleen globaal beoordeeld.

De onderzoekscommissie heeft bij de beantwoording van de aan haar voorgelegde vragen de context betrokken waarbinnen de relevante feiten zich hebben voorgedaan. De commissie heeft hierbij kennisgenomen van het rapport van Andersson Elffers Felix (AEF), ‘Samen bouwen aan de toekomst van het NFI; rapport over de management- en organisatiecultuur bij het Nederlands Forensisch Instituut d.d. 8 mei 2017, AEF en INK’, en van alle relevante documenten die haar zijn overhandigd door het NFI (zie bijlage D).

Bij het NFI is sinds 2017 een groot aantal personele wijzigingen in het management doorgevoerd. In bovengenoemd cultuuronderzoek van AEF is bovendien een aantal problemen signaleerd met betrekking tot de cultuur en de onderlinge verhoudingen binnen het NFI. De onderzoekscommissie is van mening dat zij tekort zou schieten in haar opdracht indien zij de drie onderzoeksvragen beantwoordt zonder deze in het licht te stellen van de interne cultuurproblematiek bij het NFI.

De werkwijze van de commissie is in overeenstemming met het door de secretaris-generaal van Justitie en Veiligheid en de commissie ondertekende onderzoeksprotocol. Het onderzoeksprotocol is in dit rapport opgenomen als bijlage B. Een nadere onderzoeksverantwoording, aanvullend aan de hoofdtekst van het rapport, is opgenomen als bijlage C.

De commissie is het NFI zeer erkentelijk voor de medewerking aan het onderzoek. De commissie realiseert zich dat zij met het opvragen van documenten, overzichten en dossiers en met het stellen van verduidelijkende vragen naar aanleiding van het dossieronderzoek een groot beroep heeft gedaan op de inzet van een aantal medewerkers van het NFI.

1.4 Opzet van het rapport

Hoofdstuk 2 van dit rapport bevat een toelichting op de MIT-methode zoals die is weergegeven in het door het NFI gehanteerde kwaliteitshandboek en in andere documenten. In dit hoofdstuk zijn tevens korte beschrijvingen opgenomen van de procedures die bij toepassing van de MIT-methode moeten worden gevolgd. Hierbij is in het bijzonder aandacht besteed aan de richtlijnen voor NFI-rapportages en de richtlijnen voor wat binnen het NFI wordt aangeduid als tegenspraak en escalatie.

In de hoofdstukken 3 en 4 wordt de eerste onderzoeksvraag beantwoord: hoofdstuk 3 gaat in op de mate van duidelijkheid van de procedures behorende bij de MIT-methode, in hoofdstuk 4 wordt toegelicht in hoeverre deze procedures zijn gevolgd.

Hoofdstuk 5 gaat in op de tweede onderzoeksvraag, de vraag of sprake is (geweest) van handelen in strijd met toepasselijke gedragsregels en het wetenschappelijk aanvaard normenkader.

In hoofdstuk 6 beantwoordt de commissie de derde onderzoeksvraag, te weten de vraag of sprake is geweest van een wijze van handelen of nalaten door medewerkers van het NFI die kan worden aangemerkt als een misstand in de zin van artikel 1, onderdeel d, van de Wet Huis voor klokkenluiders.

In hoofdstuk 7 gaat de commissie nader in op een aantal juridische onderwerpen in relatie tot de MIT-procedures, met name de benoeming van deskundigen.

Ten slotte volgen in hoofdstuk 8 de samenvattende conclusies en in hoofdstuk 9 de aanbevelingen.

Alle analyses en aanbevelingen zijn gebaseerd op documentatie, interviews en dossieronderzoek. Voor een goed begrip van de feiten acht de commissie kennis van de context waarbinnen de feiten zich hebben afgespeeld, onmisbaar.

2. Beschrijving van de MIT-procedure en andere voor het onderzoek relevante procedures

Dit hoofdstuk start met een korte beschrijving van de werkwijze bij het NFI en het kwaliteitssysteem dat het NFI hanteert, voor zover relevant voor de beantwoording van de onderzoeksvragen.

De kern van dit hoofdstuk wordt gevormd door de beschrijving van de procedures die voor de MIT-methode van belang zijn, te weten de MIT-procedure, de IDFO-procedure, de FIT- en FUD-procedure, de rapportagerichtlijnen, de tegenspraakprocedure en de escalatieprocedure.

2.1 Inzet van het NFI in strafzaken

De drie kerntaken van het NFI zijn forensisch onderzoek, opleiding en wetenschap en innovatie. Het NFI formuleert als zijn missie “de meest innovatieve en klantgerichte leverancier van forensische producten en diensten te zijn”.³

De melding van de klokkenluider heeft met name betrekking op de kerntaak forensisch onderzoek. De gang van zaken is dan op hoofdlijnen als volgt:

- Een daartoe bevoegde autoriteit - de politie of het Openbaar Ministerie, OM - besluit om het NFI in te schakelen bij de opsporing van een (vermoed) strafbaar feit.
- Deze autoriteit, de aanvrager, bepaalt welke producten van het NFI zullen worden afgenomen; bijvoorbeeld een DNA-onderzoek of een MIT-onderzoek.
- In complexe gevallen kan door de aanvrager worden besloten tot een vooroverleg met het NFI, de zogeheten Forensische Intake (FIT, zie hoofdstuk 2.6). Hierbij kan worden verkend welke producten het meest geschikt zijn en binnen welke termijn resultaat kan worden verwacht.
- De bevoegde autoriteit benoemt voor zover nodig de deskundigen in de zaak (zie hoofdstuk 7).
- Het NFI voert de onderzoeken uit die nodig zijn om de gevraagde producten te leveren.
- Indien nodig en door de aanvrager gewenst, komen aanvrager en het NFI ook tijdens het onderzoek een of meermalen bijeen om te spreken over voortgang en eventuele bijzonderheden, de Forensische Update (FUD).
- In complexe zaken komt het met regelmaat voor dat ook tijdens het onderzoeksproces nieuwe aanvragen worden geformuleerd, bijvoorbeeld als nieuw bewijsmateriaal wordt gevonden.
- Het NFI levert tot slot de gevraagde producten, vastgelegd in rapportages, afzonderlijk of combinatie met elkaar.

Belangrijk is de notie dat het NFI niet zelf de onderzoeksvraag bepaalt, maar dat de aanvrager dit doet. Daarbij geldt dat bij het formuleren van de onderzoeksvraag niet alleen de inhoud van de vraag een rol speelt, maar ook de noodzaak om de vraag te stellen. Een te brede vraagstelling kan leiden tot een ongewenst lange doorlooptijd, maar ook tot budgetproblemen. Het NFI heeft, om budgetoverschrijding te voorkomen, per product een volumeplafond ingesteld. Als dit plafond is bereikt, blijft afhandeling van de aanvraag in principe liggen tot er weer ruimte is.

3 <https://www.forensischinstituut.nl/over-het-nfi>, geraadpleegd 05-08-2018.

2.2 De MIT-methode

Kenmerk van de MIT-methode is een interdisciplinair afgestemde benadering door meerdere deskundigheidsgebieden binnen het NFI. De volgende vier deskundigheidsgebieden zijn betrokken bij MIT:

- forensische pathologie;
- forensische antropologie;
- microsporen;⁴
- kras-, indruk- en vormsporen (verder te noemen KIV).

De MIT-methode richt zich op het zoeken en beoordelen van sporen van ‘invasief geweld’ aan het skelet of het weefsel van slachtoffers, meestal geweld afkomstig van slaan of steken. Het onderzoek richt zich in de eerste plaats op het aantal en de richting van de beschadigingen aan het lichaam en de omvang van de geweldsinwerking. Dit geschiedt op het vakgebied van de pathologie voor zover het de weke delen van het lichaam betreft, en op dat van de antropologie voor zover het gaat om skeletdelen of kraakbeen. Daarnaast richt het MIT-onderzoek zich op de vraag met welk voorwerp een aangetroffen beschadiging zou kunnen zijn toegebracht. Dit geschiedt op het vakgebied van microsporen als het gaat om de aanwezigheid van vreemd materiaal in de beschadigingen of op het lichaam en het vakgebied van KIV als het gaat om onderzoek naar kras-, indruk en vormsporen. Deze worden zo mogelijk vergeleken met de sporen die een veiliggesteld voorwerp zouden veroorzaken. In een en dezelfde zaak kunnen overigens naast MIT-producten ook andere producten aangevraagd zijn.

Het NFI formuleert het doel van MIT als volgt:⁵

“Op een op onnatuurlijke wijze overleden persoon zal in principe een gerechtelijke sectie worden uitgevoerd. Door het onderzoeksgebied pathologie van het NFI wordt bij de sectie onderzocht wat de oorzaak is van het overlijden (“cause of death”). Na de sectie kan met een MIT-onderzoek worden onderzocht met of door welk voorwerp de bij de sectie aangetroffen beschadigingen of letsels zijn veroorzaakt⁶. Dit MIT-onderzoek naar de ‘manner of death’ wordt verricht in multidisciplinair verband door de deskundigheidsgebieden pathologie, antropologie, microsporen en kras-, indruk- en vormsporen. Voor het MIT-onderzoek worden door de patholoog tijdens de sectie de letsels uitgenomen. Hierbij gaat het over het algemeen om bot- en huiddelen.”

De notie dat een interdisciplinaire werkwijze meerwaarde heeft, bestond al langer binnen het NFI. Het MIT-gedachtegoed werd concreet in een zaak uit 2006. Een jonge vrouw werd dood aangetroffen, naar het leek overleden als gevolg van schotwonden. Door hun expertise op de verschillende gebieden met elkaar te combineren konden de deskundigen binnen het NFI echter aannemelijk maken dat de verwondingen op een heel andere wijze waren veroorzaakt. Dit inzicht heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de oplossing van de betreffende zaak.

Sinds die tijd groeide een structureel samenwerkingsverband tussen de vier deskundigheidsgebieden, omdat de overtuiging bestond dat een dergelijke combinatie van expertise vaker zou kunnen worden toegepast.

4 Het vakgebied microsporen werd in eerdere jaren ook wel aangeduid als SEM, Scanning Electronenmicroscopie, naar de techniek die vaak voor het onderzoek naar microsporen wordt gebruikt. Ook werd het vakgebied in de eerste jaren wel aangeduid als MIT.

5 Bijsluiter bij de oplevering van MIT-producten, getiteld ‘Bijlage 1: Microanalyse Invasieve Trauma’s’, datum afhankelijk van oplevering product.

6 De sectie zelf is dus geen onderdeel van MIT.

Sinds medio 2008 is MIT,⁷ zoals de benadering is gaan heten, opgenomen in de productencatalogus van het NFI. Het MIT kent momenteel de volgende producten.

Tabel 1: MIT-producten

Code	Product
MIT001 en MIT001A ⁸	MIT - express
MIT002	MIT - express (wapens en werktuigen)
MIT201	MIT forensisch-antropologisch onderzoek
MIT202	MIT microsporenonderzoek
MIT203	MIT vormsporenonderzoek
MIT204	MIT forensisch-pathologisch onderzoek

Bron: Productregistratie Promis 2018

MIT – express betreft een quick scan, in het verleden bij het NFI ook wel aangeduid als richtinggevend onderzoek. In een relatief kort onderzoek met verkorte rapportage wordt dan bijvoorbeeld nagegaan of voldoende sporen aanwezig zijn om verder onderzoek te rechtvaardigen. MIT 204 betreft specifieke vragen ten behoeve van MIT, en dus niet de aanvraag voor een sectie. De sectie zelf is geen onderdeel van MIT, alleen de uitname van materiaal ten behoeve van MIT is onderdeel van MIT.

In de jaren sinds 2008 zijn in totaal 222 MIT-zaken bij het NFI afgehandeld.⁹ Een MIT-zaak bevat meestal meerdere MIT-aanvragen.¹⁰ Overigens behoeven niet alle vier deskundigheidsgebieden betrokken te zijn bij een MIT-product. Afhankelijk van de zaak kunnen dat ook twee of drie deskundigheidsgebieden zijn.

Op 3 december 2008 werd ook de MIT-procedure binnen het NFI gepubliceerd. De procedure bevat richtlijnen voor de werkwijze in een MIT-onderzoek. Zie verder hoofdstuk 2.4.

Het MIT-gedachtegoed omvat meer dan alleen een procedure en producten. Zo is een van de doelstellingen om als MIT-team gezamenlijke publicaties uit te brengen en gezamenlijke presentaties te verzorgen voor klanten of andere forensische instituten. Dat is ook gebeurd. Meerdere geïnterviewden geven aan dat het NFI wereldwijd met de MIT-benadering toonaangevend is.¹¹

Van belang voor het onderzoek van de commissie is tot slot nog het gegeven dat twee van de vier disciplines die betrokken zijn bij MIT – de forensische pathologie en de forensische antropologie – behoren tot de divisie Bijzondere Dienstverlening en Expertise (BDE). De disciplines microsporen en KIV behoren tot de divisie Fysische en Chemische Sporen (FCS). MIT valt daarmee onder de verantwoordelijkheid van twee divisiehoofden.

7 De afkorting MIT betekende destijds Multianalyse Invasieve Trauma's. Vanaf in elk geval 2012 stond de afkorting voor Microanalyse Invasieve Trauma's.

8 De beide producten zijn inhoudelijk identiek, maar moesten van elkaar worden onderscheiden toen een nieuwe tariefstructuur werd afgesproken. Op het moment van invoeren van het nieuwe tarief bestond behoefte aan inzicht in producten die volgens het nieuwe en producten die volgens het oude systeem werden vergoed.

9 Stand van zaken per 1 augustus 2018.

10 Voor een goed begrip: de vier vakgebieden leveren niet alleen MIT-producten, maar ook 'enkelvoudige' producten of producten in combinatie met andere vakgebieden dan de vier nu genoemde.

11 Interviews d.d. 13-04-2018, 08-05-2018 en 15-06-2018.

2.3 De inrichting van het kwaliteitssysteem

Om de positie van de MIT-methode en –procedure goed te kunnen plaatsen, volgt nu een korte beschrijving van het kwaliteitssysteem binnen het NFI. Het NFI hanteert het volgende inrichtings-principe:¹²

“De afdelingen zijn primair verantwoordelijk voor kwaliteit en het kwaliteitssysteem van de eigen afdeling. De KAM-coördinator (Kwaliteit, Arbo en Milieu) ondersteunt afdelingen en spreekt afdelingen aan indien er afwijkingen zijn op afspraken en beleid. Het afdelingshoofd¹³ is primair verantwoordelijk voor kwaliteit, maar delegeert een aantal taken aan de KAM-coördinator.¹⁴ De taken van de KAM-coördinator kunnen worden verdeeld over meerdere personen (zogenaamde KAM-aanspreekpunten). Maandelijks wordt er door de KAM-manager een overleg georganiseerd met de KAM-coördinatoren. Op het gebied van kwaliteit is de stafafdeling KAM primair verantwoordelijk voor het initiëren en ontwikkelen van planvorming en beleid op het gebied van kwaliteit en het implementeren en onderhouden van het kwaliteitssysteem. Quality Online (QOL) documentbeheer draagt zorg voor de beheersing van alle documenten, formulieren en kwaliteitsregistraties die onderdeel uitmaken van het kwaliteitssysteem. Deze software reguleert opslag, vormgeving, nummering, autorisatie, distributie, updating/vernieuwing en archivering van documenten. Medewerkers kunnen alle QOL-documenten vanaf hun werkplek lezen en printen. De kwaliteitsdocumenten worden tweejaarlijks beoordeeld en zo nodig aangepast.”

Het systeem werkt zo dat het kwaliteitshandboek alleen de uitgangspunten en het kader bevat, terwijl de concrete kwaliteitsrichtlijnen worden vastgelegd in QOL. Procedures die dienstig zijn aan het zaakonderzoek, worden opgesteld door de betreffende deskundigen. Meer algemene procedures worden opgesteld door het centrale KAM-team. Elke procedure behoort periodiek te worden geëvalueerd.

Een aantal producten en diensten van het NFI is geaccrediteerd door de Nederlandse Raad van Accreditatie. Dat geldt onder meer voor het deskundigheidsgebied pathologie. De producten van de deskundigheidsgebieden antropologie en KIV zijn niet geaccrediteerd. De kwaliteit van de producten en diensten (niet die van de procedures) wordt getoetst door middel van audits. Geaccrediteerde diensten worden intern getoetst, en daarnaast door de Raad van Accreditatie éénmaal per vier jaar integraal en jaarlijks via steekproeven. Niet-geaccrediteerde diensten worden alleen intern geaudit.

De KAM-manager en enkele medewerkers vormen het KAM-team, dat organisatorisch is gepositioneerd binnen de stafafdeling KAM, onderdeel van de afdeling P&O, die op zijn beurt onderdeel vormt van de divisie Bestuursondersteuning.

De commissie heeft overigens begrepen¹⁵ dat onlangs een nieuwe KAM-manager is benoemd, die is gestart met het verbeteren van het kwaliteitssysteem op een aantal cruciale punten. Als eerste stap is in maart 2018 nieuwe software (Inception) geïnstalleerd die het kwaliteitssysteem beter ontsluit en die het indienen en monitoren van klachten en meldingen beter ondersteunt. Dit vergroot het overzicht en daarmee de stuurmogelijkheden. De volgende stap is een systematische evaluatie van kwaliteitsvoorschriften en procedures, gericht op verbeteren van procedures (verduidelijking en/of actualisatie), schrappen van overbodige procedures en logischer ordenen van het geheel.

¹² Kwaliteitshandboek versie 28, 6 september 2017; dit was ten tijde van het onderzoek van de commissie de meest recente versie van het kwaliteitshandboek.

¹³ Tegenwoordig divisiehoofd genoemd.

¹⁴ Deze coördinatoren zijn onderdeel van de afdeling/divisie en dus verantwoording schuldig aan het afdelingshoofd/divisiehoofd.

¹⁵ Onder meer interview d.d. 15-06-2018.

Tot slot van deze paragraaf nog een enkel woord over de principal scientists. Principal scientists zijn verbonden aan het NFI, maar ze zijn tevens hoogleraar op een relevant vakgebied. Bij het NFI hebben zij een taak op het terrein van innovatie, maar ook bij de bewaking van de kwaliteit van de medewerkers;¹⁶ verder worden zij ingezet als vraagbaak bij inhoudelijk complexe zaken. Principal scientists hebben geen managementtaken. Momenteel zijn er drie principal scientists aan het NFI verbonden; een vierde heeft onlangs afscheid genomen in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.

2.4 De MIT-procedure

De MIT-procedure is beschreven in Quality Online en wordt hieronder allereerst samengevat aan de hand van de meest recente versie van 2 november 2017¹⁷. Daarna geven we de verschillen met de (twee) eerdere versies weer. Het betreft overigens geen fundamentele verschillen. De commissie geeft in dit hoofdstuk alleen de teksten van de procedure weer. In het volgende hoofdstuk zal de commissie haar mening over de procedure verwoorden.

2.4.1 De huidige MIT-procedure

Het document waarin de MIT-procedure is vastgelegd, bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Doel;
2. Principe;
3. Toepassingsgebied;
4. Werkwijze/uitvoering;
 - Intake;
 - Gedelegeerd onderzoek;
 - Microanalyse Invasieve Trauma's;
 - Indicatief onderzoek;
 - MIT-onderzoek;
 - Soorten monsters;
 - Uitname;
 - Manier van transport/Vervoer-/Bewaarmedium;
 - Overdracht;
5. Afronding;
6. Samenvatting MIT-procedure;
7. Multidisciplinaire aanpak MIT;
8. Wijzigingen ten opzichte van de vorige versie
9. Microanalyse Invasieve Trauma's (MIT): stroomschema.

De MIT-procedure luidt als volgt¹⁸ (op hoofdlijnen en voor zover relevant voor het onderzoek):

Doel/principe/toepassingsgebied (onderdelen 1,2 en 3 van de procedure)

- De vier deskundigheidsgroepen pathologie, antropologie, KIV en microsporen onderzoeken het materiaal in onderling overleg.
- De resultaten van de onderzoeken en de samenhang worden zo mogelijk gezamenlijk geïnterpreteerd en gerapporteerd. NB. De begrippen 'zo mogelijk' en 'gerapporteerd' zijn niet nader gedefinieerd.

¹⁶ Zij spelen bijvoorbeeld een rol bij de toekenning van tekenbevoegdheid.

¹⁷ QOL (Quality Online) 00440 MIT Microanalyse Invasief Trauma publicatiedatum 2 november 2017.

¹⁸ In het vervolg van deze paragraaf is de tekst van de procedure aangehouden, zonder interpretatie door de commissie, tenzij anders vermeld.

- Onderzoeken worden op zodanige wijze gedocumenteerd dat de uitgevoerde werkzaamheden kunnen worden onderworpen aan replicatie en verificatie.
- MIT kan worden overwogen bij perforerend, botsend/kneuzend en delend geweld.

Werkwijze/uitvoering en afronding (onderdelen 4 en 5 van de procedure)

1. Goed onderzoek in combinatie met aandacht voor de integriteit van de overledenen staat centraal. Het beleid is om niet méér materiaal uit te nemen bij secties dan strikt noodzakelijk.
2. Onder het kopje ‘Gedelegeerd onderzoek’ staat vermeld ‘Microanalyse Invasieve Trauma’ en vervolgens tussen haakjes: samenwerkingsverband Pathologie, Antropologie, KIV en Microsporen.¹⁹
3. Bij het intakegesprek voorafgaand aan de sectie zal de klant kunnen aangeven of hij de aanwezigheid van een MIT-deskundige bij de intake of de sectie wenselijk acht. De patholoog kan hierin adviseren. Als de inzet van MIT-deskundigheid is gevraagd, dient het voorlopige sectieverslag ‘de inzet van MIT’ te bevatten.
4. Voor zover mogelijk moet vooraf worden aangegeven welke onderzoeken moeten plaatsvinden. Het gaat in elk geval om een of meer van de volgende:
 - Forensisch-pathologisch onderzoek: niet de sectie zelf, maar specifieke vragen waarbij nadere beoordeling van het lijsel door een patholoog nodig is. De patholoog is tevens verantwoordelijk voor de uitname van materiaal uit het stoffelijk overschot ten behoeve van MIT-onderzoek;
 - Forensisch-antropologisch onderzoek: assistentie bij onder meer het veiligstellen van materiaal, preparatie van het uitgenomen materiaal ten behoeve van MIT-onderzoek, of onderzoek en interpretatie van schade aan botweefsel, kraakbeen en gebitselementen;
 - Microsporenonderzoek: assistentie bij onder meer het veiligstellen van materiaal en onderzoeken van lijsels op de aanwezigheid van vreemde deeltjes;
 - KIV-onderzoek: assistentie bij onder meer het veiligstellen van materiaal, en verder de analyse van trauma’s.
5. Bemonstering/uitname geschiedt enkel door een forensisch geschoolde arts (patholoog, arts-antropoloog) of door een daartoe door een forensisch geschoolde arts aangewezen persoon (sectie-assistent)²⁰ met de tijdens de sectie gebruikte en toegestane materialen/gereedschappen.
6. Deze gebruikte materialen dienen vooraf te zijn opgenomen in een, door afdeling Microsporen onderhouden, data/analysebank. De bij een sectie gebruikte materialen/gereedschappen dienen te worden vermeld in het sectieformulier.
7. MIT-rapporten dienen conform de richtlijnen Rapporteren Nieuwe Stijl te worden opgesteld. NB. Het begrip MIT-rapport wordt niet gedefinieerd, aangenomen mag worden dat hiermee wordt bedoeld het gezamenlijke rapport op basis van deelrapporten van de betrokken vakgebieden, exclusief het sectieverslag.²¹ De MIT-conceptrapporten worden ter accordering voorgelegd aan alle ondertekenaars/betrokkenen voorafgaand aan de definitieve forensische rapportage. De conclusies van de deelgebieden vallen onder de verantwoordelijkheid van de rapporteur. NB. Het begrip rapporteur is hier niet gedefinieerd, maar de term wordt NFI-breed gebruikt voor degene die het rapport opstelt. Dat is gewoonlijk degene die deelneemt vanuit het vakgebied waar het zwaartepunt van het onderzoek ligt.²²
8. Indien sprake is van een MIT-onderzoek dient het concept-MIT-rapport meegelezen te worden door alle rapporterende en ondertekenende MIT-teamleden.
9. De zaaksverantwoordelijke stelt een epicrise op in overeenstemming met de inzichten van de teamleden als alle onderzoeken als onderdeel van het MIT zijn gerapporteerd. NB. De betekenis van

19 Dit is de letterlijke en volledige tekst bij dit onderdeel van de procedure. Later zal de commissie toelichten waarom zij deze tekst niet duidelijk vindt.

20 Het NFI heeft deze en andere bevoegdheden per vakgebied vastgelegd in zogeheten bevoegdhedenmatrices.

21 Omdat de sectie geen deel uitmaakt van de MIT-werkzaamheden.

22 Interviews 08-05-2018 en 05-07-2018.

het begrip epicrise is niet toegelicht, maar de commissie begrijpt dat het gaat om een samenvatting met een gezamenlijke beoordeling van de onderzoeksresultaten.

Samenvatting MIT-procedure (onderdeel 6 van de procedure)

De beschrijving van de MIT-procedure gaat verder met een samenvatting, die hieronder integraal wordt weergegeven.

10. Voor of tijdens de uitwendige schouw kan overleg plaatsvinden met en tussen MIT-teamleden.
11. Voordat aan een MIT-zaak begonnen kan worden, dienen de teamleden tot overeenstemming te zijn gekomen over de volgorde van onderzoek.
12. Bevindingen, dan wel vraagstellingen omtrent bevindingen tijdens of voorafgaand aan de sectie kunnen leiden tot activering van het MIT-protocol.
13. Indien er sprake is van een MIT-inzet voert een MIT-lid overleg met de klant.
14. Optimale fotografische vastlegging tijdens sectie door NFI-fotografen. Uitzonderingen zoals fotografie door teamdisciplines op indicatie.
15. Uitnemen monster/beschadiging door patholoog, technisch assistent of antropoloog. Aanvraag vervolgonderzoek door klant (al of niet op advies van patholoog). Indien het een intern onderzoek betreft, geschiedt deze officiële aanvraag (via Frontdesk) zonder tussenkomst van de klant. Intern overleg tussen teamleden voorafgaande aan definitieve rapportage behoort niet tot het dossier.
16. Kopie rapportage naar patholoog indien de MIT-aanvraag aanvullend is op de sectie.

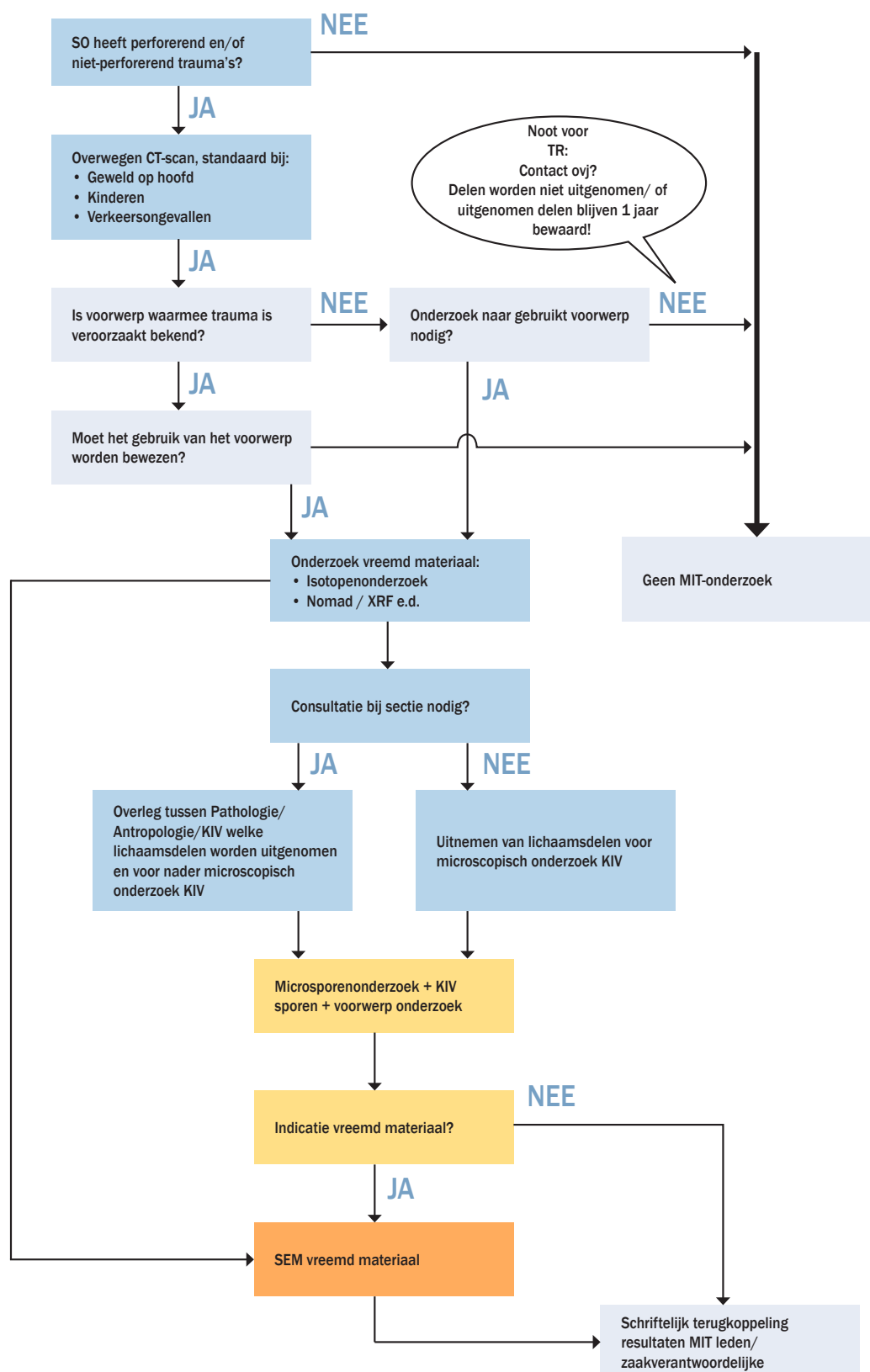
Multidisciplinaire aanpak MIT (onderdeel 7 van de MIT-procedure)

Na de samenvatting volgt een tekst onder de kop 'Multidisciplinaire aanpak MIT'. In deze tekst wordt nogmaals ingegaan op de intake, alsmede op administratieve zaken. Verder is vermeld dat wekelijks een MIT-teamoverleg wordt gehouden. Ten slotte is vermeld dat bij publicaties over MIT-werkzaamheden alle MIT-deelnemers op de hoogte moeten worden gesteld en dat het samenwerkingsverband actief dient te worden uitgedragen.

Het stroomschema (bijlage bij de MIT-procedure)

Het stroomschema waarmee de beschrijving van de MIT-procedure wordt afgesloten, ziet er als volgt uit (schema is letterlijk overgenomen in dit rapport).

Figuur 1: Stroomschema MIT, opgenomen in Quality Online

2.4.2 Verschillen tussen huidige en eerdere versies van de MIT-procedure

Er zijn twee eerdere versies van de huidige MIT-procedure beschikbaar:

- Versie 02 met als publicatiedatum 14 mei 2012;
- Versie 01 met als publicatiedatum 3 december 2008.

De drie versies vertonen vooral verschillen op het punt van tekstvolgorde en lay-out.

Het belangrijkste inhoudelijke verschil tussen de huidige versie 03 en versie 02 betreft een iets beperktere rol van de patholoog in versie 03. In versie 02 is bijvoorbeeld het overleg met de klant bij de intake voorbehouden aan de patholoog, in versie 03 is vermeld dat ‘een lid van MIT-team (...) overleg voert’. Ook de verzending van het MIT-rapport is in versie 02 gekoppeld aan de patholoog, maar in versie 03 is in het midden gelaten wie het rapport verzendt.

De verschillen tussen de versies 02 en 01 zijn iets groter:

- In versie 01 staat minder consequent vermeld op welke vragen de deelonderzoeken vooral antwoord kunnen geven.
- De rol van de forensisch antropoloog is in versie 01 iets beknopter omschreven.
- In versie 01 wordt niet gesproken van pathologisch MIT-onderzoek maar van onderzoek door een forensisch geneeskundige, gericht op schade aan weke delen.

Al met al meent de commissie dat geen sprake is van fundamentele wijzigingen in de MIT-procedure sinds het ontstaan in 2008.

2.5 De IDFO-procedure

De MIT-producten zijn niet de enige producten binnen het NFI waarbij sprake is van gezamenlijke betrokkenheid. Zo kent het NFI ook het Interdisciplinair Forensisch Onderzoek (IDFO). Een IDFO-zaak kan in principe alle deskundigheidsgebieden binnen NFI omvatten, de combinatie varieert per zaak. Kenmerkend is echter wel steeds de geïntegreerde IDFO-rapportage, waarin een gezamenlijke conclusie wordt verwoord. Overigens kunnen in één zaak tegelijkertijd zowel IDFO als MIT worden aangevraagd.

De IDFO-procedure vormt geen expliciet onderwerp van onderzoek voor de commissie. Omdat echter één van de door de klokkenluider genoemde zaken een IDFO-zaak is, benoemen wij de procedure kort in dit hoofdstuk.

De IDFO-procedure houdt op hoofdlijnen in:

- Procescoördinatie door een specifiek benoemde IDFO-coördinator;
- Een gezamenlijke overallconclusie, waarin de onderzoeksresultaten worden gecombineerd.

In principe kunnen alle deskundigheidsgebieden binnen het NFI bij de IDFO-zaken worden betrokken. De procedure wordt toegepast in complexe zaken. De IDFO-coördinator bij het NFI moet een speciale training hebben gevolgd.

De IDFO-coördinator bewaakt de tijdige oplevering van onderzoeksresultaten en is de contactpersoon voor vragen van de klant. Elk deskundigheidsgebied levert een eigen onderzoeksrapport op en zorgt dat dit is geschaduwd (tegengelezen, zie hoofdstuk 2.7). De onderzoeksrapporten worden als bijlagen toegevoegd aan het IDFO-rapport waarin de conclusies uit deze onderzoeksrapporten worden gecombineerd. Dit is een taak van de IDFO-coördinator die in overleg met de onderzoekers dient te worden uitgevoerd.

De combinatie van bewijs in een strafzaak wordt van oudsher gezien als een taak voor de rechter.²³ De IDFO-werkwijze is opgezet om de rechter hierin te ondersteunen. De combinatie van resultaten vergt bijzondere deskundigheid, onder meer om maximale objectiviteit te borgen en om de conditionele onderlinge afhankelijkheid van de resultaten te onderkennen. Met conditionele afhankelijkheid wordt bedoeld op de mate waarin de uitkomst van het ene onderzoek iets zegt over de kans op een bepaalde uitkomst van het andere onderzoek. Bij het combineren van dergelijke onderling afhankelijke onderzoeksresultaten moet worden gewaakt voor ‘dubbel meewegen’.

Om te begrijpen hoe de onderzoeksresultaten door het NFI worden gecombineerd, moet eerst worden vermeld dat binnen het NFI de onderzoek de conclusies volgens de Bayesiaanse methode worden gerapporteerd. In deze methode worden verschillende hypothesen geformuleerd, zoals een scenario van het OM versus een scenario van de verdediging. De onderzoeksbevindingen worden aan deze hypothesen getoetst, waarna wordt aangegeven hoeveel waarschijnlijker de bevindingen onder de ene hypothese zijn dan onder de andere hypothese. Onderzoeksresultaten kunnen worden gecombineerd met behulp van een wiskundige formule, tenminste als de conclusie numeriek is, dus uitgedrukt in een getal. Bijvoorbeeld: de onderzoeksbevinding is 100x waarschijnlijker onder hypothese A dan onder hypothese B. Dit is de zogeheten likelihood ratio. Als deze ratio's per deelonderzoek inderdaad numeriek worden gerapporteerd, kunnen ze met elkaar worden vermenigvuldigd om te komen tot een overall ratio. In de praktijk rapporteren onderzoekers hun resultaten vaak niet in numerieke maar in verbale termen. Bijvoorbeeld: de bevindingen zijn onder hypothese A veel waarschijnlijker dan onder hypothese B. In dat geval is het niet mogelijk om uitkomsten te vermenigvuldigen. Om toch tot een combinatie van resultaten te komen, heeft het NFI een vertaaltabel ontwikkeld waarin de verbale uitkomsten worden omgezet in een numerieke bandbreedte. De kwalificatie ‘veel waarschijnlijker’ in het gegeven voorbeeld wordt in de vertaaltabel ‘100 – 10.000 x waarschijnlijker’. De eindconclusie wordt eveneens uitgedrukt in een bandbreedte. De ondergrens daarvan wordt gevormd door vermenigvuldiging van de ondergrenzen van de afzonderlijke ratio's, en de bovengrens door vermenigvuldiging van de bovengrenzen. Vervolgens wordt deze uitkomst weer omgezet in een verbale kwalificatie. Bijvoorbeeld: “De bevindingen zijn veel tot zeer veel waarschijnlijker onder hypothese A dan onder hypothese B”. Als de onderzoeksresultaten in dezelfde richting wijzen, wordt de eindconclusie versterkt. Spreken ze elkaar tegen, dan wordt de conclusie juist voorzichtiger. Het blijft echter altijd een taak van de rechter om een uitspraak te doen over de waarschijnlijkheid van de scenario's als geheel.

2.6 De FIT- en FUD-procedures

De procedures voor de FIT (Forensische Intake) en FUD (Forensische Update) zijn geen onderdeel van de MIT-procedure, maar worden wel in MIT-zaken gebruikt. FIT en FUD zijn niet verplicht. Het is aan de klant om – al of niet in samenspraak met of op advies van NFI-deskundigen - een FIT of FUD aan te vragen.

²³ De tekst in deze en de volgende alinea is gebaseerd op het artikel ‘Interdisciplinair Forensisch Onderzoek: meer dan de som der delen; een praktisch model voor het combineren van forensisch bewijs in complexe zaken’, door prof. mr. dr. H. van den Heuvel MBA, senior raadsheer in het gerechtshof Den Haag en drs. J.A. de Koeijer, senior wetenschappelijk onderzoeker en deskundige IDFO bij het NFI, in: Trema, juni 2017.

Het doel van de FIT²⁴ is om afspraken te maken over de onderzoeksvragen, de te onderzoeken stukken van overtuiging (SVO's), de volgorde van onderzoek, de intakecriteria, de levertijden en de communicatie hierover. Het doel van de FUD is het bespreken van al uitgebrachte rapportages en het maken van afspraken over het, indien nodig, wijzigen en bespreken van nieuwe onderzoeksvragen en te onderzoeken SVO's. De FIT- en FUD-gesprekken worden procedureel en logistiek voorbereid door een intakecoördinator, die ook technisch voorzitter van de gesprekken is en verantwoordelijk is voor de verslaglegging. De FIT- en FUD-gesprekken worden afgesloten met concrete afspraken.²⁵

De beide procedures bestaan – zij het niet altijd onder dezelfde naam en met exact dezelfde inhoud – al gedurende de gehele periode waarin MIT als formeel product bestaat.

Omdat de FIT- en FUD-procedures niet verplicht zijn en niet specifiek voor MIT zijn opgezet, heeft de commissie de toepassing van deze procedures niet verder onderzocht. Wel is nagegaan hoe vaak in MIT-onderzoeken gebruik gemaakt is van een van deze procedures.

2.7 De rapportagerichtlijnen

In de MIT-procedure is vastgelegd dat de MIT-rapportages dienen te voldoen aan de rapportagerichtlijnen. Dit geldt ook voor de deelrapporten, ofschoon dat niet nog eens afzonderlijk is vastgelegd. De rapportagerichtlijnen gelden namelijk NFI-breed. Zij zijn neergelegd in:

- het document 'NFI rapporteren'²⁶;
- het werkvoorschrift rapportagerichtlijnen²⁷;

Beide zijn opgenomen in Quality Online.

2.7.1 Het document 'NFI rapporteren'

Het document 'NFI rapporteren' geeft voorschriften voor alle rapporten over zaakonderzoek binnen het NFI. De – voor het onderzoek van de commissie – meest relevante onderdelen zijn:

- De regeling van bevoegdheden. Hier gaat het om de vraag: wie is tekenbevoegd, wie is schaduwbevoegd, wie is bevoegd om conceptrapporten op te stellen? Voor elke groep binnen het NFI zijn, zo wordt vermeld, de bevoegdheden vastgelegd in een bevoegdhedenmatrix. De bevoegdheden lopen op in zwaarte, met tekenbevoegdheid als de zwaarste bevoegdheid. Niet iedereen die mag schaduwen en concepten mag opstellen, mag ook tekenen. En niet iedereen die concepten mag opstellen, mag schaduwen.
- De regeling voor het schaduwen. De tekst luidt: "Het conceptrapport wordt voorgelegd aan de 'schaduw'. Deze geeft commentaar op het rapport. De 'schaduw' tekent en dateert het definitieve conceptrapport. Deze versie van het rapport wordt gearchiveerd in het zaakdossier".
- De escalatieprocedure. Zie hiervoor hoofdstuk 2.9.

²⁴ Werkvoorschrift uitvoering FIT en FUD, versie 01, QOL-02473 publicatiedatum 15 augustus 2017.

²⁵ De beschrijving van FIT en FUD is onder meer gebaseerd op het interview d.d. 01-06-2018.

²⁶ QOL-00320, publicatiedatum 22 december 2017, versie 11, dit is de huidige geldende versie.

²⁷ QOL-00551, geen publicatiedatum, versie 3, dit is de ten tijde van het onderzoek geldende versie.

Het schaduwen van conceptrapporten, vermeld bij de tweede bullet, wordt binnen het NFI gezien als een cruciale kwaliteitsborging. In de interviews is dit benadrukt: “Niet schaduwen is een doodzonde”.²⁸ In het kwaliteitshandboek²⁹ wordt dit als volgt verwoord:

“De primaire en verplichte vorm van kwaliteitsborging is het schaduwen. Schaduwen is het kritisch doornemen van, het zoeken naar eventuele zwakheden in een NFI-rapport met speciale aandacht voor:

- *vakinhoudelijke aspecten;*
- *logica en consistentie;*
- *het proces en de vastlegging hiervan in het dossier;*
- *richtlijnen t.a.v. structuur, lay-out etc.;*
- *tekstuele aspecten.*

Het schaduwen van een rapport is een kwaliteitsborgingsmaatregel aan het eind van het onderzoekstraject. Conceptrapporten worden ter beoordeling voorgelegd aan een tweede, ter zake kundige medewerker (“schaduw”). Zowel de rapporteur als de schaduw paraferen en dateren het conceptrapport. De rapporteur weegt het commentaar van de schaduw en stelt de definitieve tekst vast en ondertekent het rapport.”

Einde citaat kwaliteitshandboek.

2.7.2 Het werkvoorschrift rapportagerichtlijnen

Het werkvoorschrift rapportagerichtlijnen bevat concrete en gedetailleerde instructies voor de lay-out van het rapport (in de vorm van een template) en voor het hanteren van verwijzingen, voetnoten en dergelijke. Het werkvoorschrift bevat ook enkele standaardteksten.

2.8 De tegenspraakprocedure

De (NFI-brede) tegenspraakprocedure is als zodanig niet opgenomen in de kwaliteitsrichtlijnen, maar wordt wel genoemd in het kwaliteitshandboek³⁰. In de volgende alinea’s de letterlijke tekst uit het handboek:

“Tegenspraak is het van het begin af aan beter kijken naar de gevolgde procedure door kritische vragen te stellen en elkaar te versterken door potentiële zwakheden – die later problemen zouden kunnen veroorzaken – bloot te leggen. Tijdens de tegenspraakprocedure wordt actief gezocht naar eventuele zwakke plekken om de geloofwaardigheid van het rapport en de rapporteur te testen. Het divisiehoofd is hier continu nauw bij betrokken, vanwege zijn verantwoordelijkheid voor het kwaliteitsproces binnen de afdeling.

Indicaties om tegenspraak te organiseren:

- *Ingewikkelde zaak;*
- *Contrarapportage uitgebracht, vragen gesteld;*
- *Deskundige wordt opgeroepen voor verhoor bij rechter of RC;*
- *Mediagevoelige zaak of verbonden met “incidentzaak”³¹;*

²⁸ Interviews d.d. 20-04-2018, 08-07-2018.

²⁹ Kwaliteitshandboek versie 28, 6 september 2017, pagina 18.

³⁰ Kwaliteitshandboek NFI, versie 28, 6 september 2017, pagina 18.

³¹ Deze term wordt niet nader toegelicht in het kwaliteitshandboek.

- Nog niet geborgd³² onderzoek, methoden die in ontwikkeling zijn;
- Foutieve interpretatie van de conclusies van het NFI door de opdrachtgever.

Het initiatief voor tegenspraak kan behalve door de rapporteur zelf worden genomen door schaduw, afdelings-/divisiehoofd, jurist, principal scientist of directie. Zij hebben allen een kritische signalerende verantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid voor het bijeenroepen van het tegenspraakteam³³ ligt bij de rapporteur zelf, in overleg met het divisiehoofd. Op verschillende momenten (en niet uitsluitend bij rapportage) kan tegenspraak van belang zijn:

- *Bij de start van het onderzoek (vraagstelling, onderzoeksplan);*
- *Aan het eind van het onderzoek, maar vóór een rapport de deur uit gaat;*
- *Voor beantwoording van vragen Officier van Justitie (red. OvJ), rechtbank, media, parlement, etc.;*
- *Voor een zitting.”*

Tot zover het citaat uit het kwaliteitshandboek.

2.9 De escalatieprocedure

De escalatieprocedure (eveneens NFI-breed) is in tegenstelling tot de tegenspraakprocedure wél opgenomen in de kwaliteitsrichtlijnen Quality Online,³⁴ als onderdeel 4.4 van de rapportagerichtlijnen. De tekst luidt als volgt:

“Als rapporteur en schaduw het (op punten) niet eens zijn, wordt een derde onderzoeker betrokken die terzake deskundig is. Als deze drie het niet eens worden, wordt een zogenaamde escalatieprocedure gestart. Het divisiehoofd is verantwoordelijk voor de samenstelling van dit overleg. Afhankelijk van de zwaarte van het conflict kunnen aan de escalatie in passende samenstelling deelnemen de rapporteur, onderzoeker, schaduw, divisiehoofd, principal scientist en jurist, maar het is ook mogelijk dat andere medewerkers of zelfs externen worden betrokken. De principal scientist houdt een lijst bij, voor de directie, van alle zaken waarin de escalatieprocedure heeft plaatsgevonden. Als men het na de procedure niet eens kan worden, kan de rapporteur besluiten het rapport niet te tekenen en wordt er geen rapport verstuurd, maar gaat de zaak naar de directie. Dat een escalatieprocedure heeft plaatsgevonden zal te allen tijde in het rapport worden opgenomen. Dat wil zeggen dat in het rapport wordt opgenomen dat een escalatieprocedure heeft plaatsgevonden, wat de reden is voor de procedure, alsmede het resultaat. Indien al gerapporteerd was, wordt een brief gestuurd aan de opdrachtgever. Daarnaast wordt het verzoek gedaan het rapport door te zenden aan de op dat moment daarvoor meest in aanmerking komende instantie (rechter-commissaris, advocaat-generaal, college van procureurs- generaal).”

Einde citaat rapportagerichtlijnen.

³² Deze term wordt niet nader toegelicht in het kwaliteitshandboek.

³³ Deze term wordt in het kwaliteitshandboek niet nader toegelicht.

³⁴ QOL-00320, publicatiedatum 22 december 2017.

3. Beantwoording onderzoeksvraag 1a: zijn de relevante procedures duidelijk?

Nu de MIT-procedure en andere voor het MIT relevante procedures alsmede de inbedding in het kwaliteitssysteem van het NFI zijn toegelicht, kan de eerste onderzoeksvraag worden beantwoord. Deze eerste onderzoeksvraag luidt:

Zijn de verwijten of beschuldigingen van de melder gegrond dat bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Microanalyse Invasieve Trauma's procedures niet zijn gevolgd dan wel onduidelijk zijn geweest?

De commissie beantwoordt de twee deelvragen uit deze onderzoeksvraag in omgekeerde volgorde: allereerst – in dit hoofdstuk - de vraag naar de mate van duidelijkheid van de procedures en vervolgens in hoofdstuk 4 de vraag of deze procedures zijn gevolgd. Immers, naarmate een procedure onduidelijker is, wordt het moeilijker om uitspraken te doen over de vraag of de procedure gevolgd is.

De FIT- en FUD-procedures, hoewel relevant voor MIT en verhelderend voor een goed begrip van het proces, worden niet meegenomen bij de beantwoording van onderzoeksvraag 1a en 1b. De reden daarvoor is dat deze procedures niet verplicht zijn bij MIT en bovendien noch in de melding van de klokkenluider, noch in de interviews is gebleken van problematiek die specifiek met deze procedures samenhangt.

3.1 Duidelijkheid MIT-procedure

3.1.1 Beschouwing commissie

Het valt in de eerste plaats op, dat de MIT-procedure veel 'kan-bepalingen' kent. Bijvoorbeeld: 'MIT kan worden overwogen bij...', 'de klant zal kunnen aangeven dat...', 'de patholoog kan adviseren...', 'voorafgaand aan de schouw kan overleg plaatsvinden'. Daarnaast wordt enkele malen gesproken van 'zo mogelijk': 'zo mogelijk wordt gezamenlijk geïnterpreteerd en gerapporteerd', en 'voor zover mogelijk moet vooraf worden aangegeven welke onderzoeken moeten worden verricht'. In de beschrijving van de procedure worden de 'kan-bepalingen' en het begrip 'zo mogelijk' niet verder toegelicht.

De commissie heeft er begrip voor dat de dagelijkse praktijk van forensisch onderzoek zich niet altijd laat vastleggen in gestolde procedures. Maar de commissie is wel van mening dat de huidige formulering in de vorm van 'kan'- en 'zo mogelijk'-bepalingen en het ontbreken van een toelichting daarop heeft geleid tot een - op zijn minst - onduidelijke procedure, die weinig houvast biedt. Dat is des te erger omdat een van de 'zo mogelijk'-bepalingen betrekking heeft op het gezamenlijk interpreteren en rapporteren, immers een cruciaal onderscheidend kenmerk van MIT. Verderop in het rapport zal blijken – hoofdstuk 4.2 – dat echte gezamenlijke rapportages niet veel voorkomen, hoewel het percentage in de latere jaren toeneemt. Daarmee is een essentieel aspect in de MIT-methode naar de mening van de commissie onvoldoende tot zijn recht gekomen.

In de tweede plaats valt op, dat de verschillende paragrafen in de beschrijving qua inhoud niet altijd met elkaar overeenkomen. De samenvatting bevat veel elementen die niet in de hoofdtekst staan, en andersom. Daar komt bij dat het stroomschema (opgenomen als figuur 1 in paragraaf 2.4.1 van dit rapport), waarmee het proceduredocument wordt afgesloten, de procedure ingrijpend anders weergeeft dan in de hoofdtekst of de samenvatting is gebeurd. Ten slotte bevat de beschrijving een hoofdstuk getiteld 'Multidisciplinaire aanpak MIT', waarin opmerkingen staan die deels wel en deels niet overlappen met de hoofdtekst of de samenvatting. Dit alles leidt niet per definitie tot inconsistenties, maar maakt de procedure wel minder duidelijk.

De nu volgende tabel bevat een overzicht van de binnen de beschrijving aangetroffen verschillen; voor de ordening in de tabel is de procesvolgorde aangehouden.

Tabel 2: Verschillen tussen de hoofdtekst, de samenvatting, het hoofdstuk Multidisciplinaire aanpak en het stroomschema van de MIT-procedure

Hoofdtekst	Samenvatting	Multidisciplinaire aanpak	Stroomschema
Een sectie wordt voorafgegaan door een intakegesprek, waarin de keuze wordt gemaakt om wel of niet MIT aan te vragen	Voor of tijdens de schouw kan overleg met en tussen de MIT-leden plaatsvinden. Een MIT-lid voert overleg met de klant	Bij vooraf door de klant verzochte MIT vindt een gezamenlijke intake plaats o.l.v. de patholoog.	Beslisboom voor inzet MIT met als vragen: • perforerend geweld ja/nee (zo ja dan CT-scan overwegen) • is voorwerp waarmee trauma wordt veroorzaakt bekend of is onderzoek daarnaar nodig • moet het gebruik van het voorwerp worden bewezen
Voor zover mogelijk moet aangegeven worden welke onderzoeken moeten plaatsvinden	MIT-leden moeten vooraf overeenstemming bereiken over de volgorde van de onderzoeken	Niet genoemd	Alleen de vraag: is consultatie van KIV bij de sectie nodig?
Niet genoemd	Tijdens de sectie kan het MIT-protocol geactiveerd worden (hoeft dus niet op voorhand)	Niet genoemd	Niet genoemd
Niet genoemd	Niet genoemd	De inzet van MIT moet worden vermeld op het sectieformulier	Niet genoemd
Tijdens de sectie mogen alleen materialen worden gebruikt die zijn opgenomen in een data/analysebank.	Niet genoemd	Niet genoemd	Niet genoemd
De hoofdtekst bevat een inhoudelijke omschrijving van het onderzoek.	Niet genoemd	Niet genoemd	Deels genoemd, maar met andere bewoordingen, en in volgorde geplaatst
Voorschriften voor transporteren en bewaren materiaal	Niet genoemd	Aanvullende voorschriften voor opslag en administratie	Niet genoemd

Hoofdtypekst	Samenvatting	Multidisciplinaire aanpak	Stroomschema
Voorschriften voor rapportage (richtlijnen voor onder meer accorderen, toedelen verantwoordelijkheden). Benoemen van opstellen epicrise als verantwoordelijkheid van de zaaksverantwoordelijke	Enige richtlijn in de samenvatting is: kopie rapportage gaat naar patholoog als MIT-aanvraag aanvullend is op de sectie	Niet genoemd	Enige vermelding is: "schriftelijke terugkoppeling resultaten MIT leden/zaakverantwoordelijke"
Niet genoemd	Niet genoemd	Elke week wordt een MIT-overleg gehouden	Niet genoemd
Niet genoemd	Niet genoemd	Bij publicaties over MIT worden MIT-leden vooraf op de hoogte gesteld	Niet genoemd
Niet genoemd	Niet genoemd	Het samenwerkingsverband wordt actief uitgedragen	Niet genoemd

Bron: QOL (Quality Online) 00440 MIT Microanalyse Invasief Trauma, publicatiedatum 2 november 2017

Uit het overzicht in de tabel maakt de commissie op dat het niet eenvoudig is om te achterhalen wat nu precies de juiste en volledige handelwijze is in een MIT-zaak. De teksten die op de verschillende onderdelen van de procedure betrekking hebben vullen elkaar deels aan, maar lijken soms ook niet goed bij elkaar aan te sluiten of elkaar zelfs enigszins tegen te spreken. Dit laatste is het geval bij de intake.

In de derde plaats zijn enkele termen gebruikt die niet verder worden gedefinieerd - niet in de beschrijving van de procedure zelf, maar – voor zover de commissie kan overzien - ook niet elders in de kwaliteitsrichtlijnen van het NFI. Voorbeelden zijn 'zaaksverantwoordelijke', 'epicrise' en 'indicatief onderzoek'. Met name de eerste twee zijn voor MIT cruciale begrippen. Het blijft onduidelijk wat bijvoorbeeld de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van een zaaksverantwoordelijke zijn, en hoe hij wordt benoemd of aangewezen.³⁵ Even onduidelijk blijft het welke elementen de epicrise moet bevatten.

Deze onduidelijkheid geldt ook voor een aantal andere formuleringen. Als bijvoorbeeld wordt vermeld 'aangegeven moet worden welke onderzoeken verricht moeten worden', wordt in het midden gelaten wie dit zou moeten aangeven, aan wie het moet worden aangegeven en hoe dit moet worden vastgelegd. Waar wordt vermeld 'Gedelegeerd onderzoek' blijft onduidelijk wie aan wie delegeert en onder welke voorwaarden delegatie mogelijk is. Zelfs is niet geheel duidelijk wat exact de reikwijdte van MIT is. Dat het onderzoek aan bot en kraakbeen en gebitselementen betreft, is met zoveel woorden benoemd, evenals het feit dat de KIV-deskundigen de sporen vergelijken met eventueel aangegeven wapens. Maar soms worden in een MIT-zaak ook 'losse' KIV- of microsporen-onderzoeken uitgevoerd. Zijn die nu wel of niet onderdeel van MIT?

³⁵ Uit de interviews leidt de commissie af dat zeker in het verleden lang niet altijd een zaaksverantwoordelijke werd benoemd.

In de vierde plaats lijkt de procedurebeschrijving niet geheel volledig. Onder het kopje ‘Gedelegeerd onderzoek’ staat uitsluitend vermeld ‘Microanalyse Invasieve Trauma’ met daarna tussen haakjes ‘samenwerkingsverband Pathologie, Antropologie, KIV en Microsporen’. Dit is in de ogen van de commissie ontoereikend als richtlijn.

De procedurebeschrijving roept voorts inhoudelijke vragen op. Zo staat wanneer wordt gesproken over de verplichting om ‘het voorlopig sectieverslag te vermelden bij de aanvraag van de klant’ de waarschuwing ‘cave bias’. Deze waarschuwing wordt niet toegelicht; onduidelijk blijft wat de klant precies geacht wordt te doen en wat het effect daarvan kan zijn. Dit nog afgezien van de vraag, wat bij de aanvraag precies over het voorlopig sectieverslag moet worden vermeld. Een ander voorbeeld: het stroomschema geeft als eerste keuzemogelijkheid ‘slachtoffer heeft perforerend en/of niet-perforerend trauma’s’, met als keuzemogelijkheden ‘ja’ en ‘nee’. Een derde voorbeeld: de tekst over de keuze voor MIT, de meerwaarde van MIT en de reikwijdte van MIT staat onder het hoofdstuk Indicatief onderzoek, maar lijkt daar niet thuis te horen. Zo zijn er meer zaken, de slordigheden in taal en spelling niet meegerekend.

Al met al wekt de MIT-procedure naar het oordeel van de commissie de indruk meer de neerslag te zijn van hardop denken dan een echte procedure. Toch is de procedure als zodanig in de kwaliteitsrichtlijnen opgenomen. Alleen al daarom moeten er hoge eisen kunnen worden gesteld ten aanzien van eenduidigheid en helderheid.

De commissie heeft begrepen dat een lid van het MIT-team enige jaren geleden, in 2013, is begonnen aan een schriftelijk voorstel tot herziening van de procedure.³⁶ De commissie heeft het concept ingezien. Het voorstel zou nooit verder in bespreking zijn gekomen.³⁷ Overigens zou het voorstel de bovengenoemde onduidelijkheden naar het oordeel van de commissie maar gedeeltelijk hebben opgelost.

De commissie constateert dat in het kwaliteitshandboek wordt vermeld dat alle procedures eenmaal per twee jaar worden geëvalueerd. Van een evaluatie van de MIT-procedure is het echter in al die jaren niet gekomen; in elk geval is de commissie daarvan niets gebleken. Mogelijk is het uitblijven van een evaluatie in de hand gewerkt doordat de MIT-procedure team- en divisie-overstijgend is, met het gevolg dat niet automatisch duidelijk is wie er de eindverantwoordelijkheid voor draagt.

De commissie realiseert zich dat onduidelijkheden in de vastgelegde procedure zich niet hoeven te vertalen in onduidelijkheden in de dagelijkse praktijk. Verder realiseert de commissie zich dat de MIT-procedure niet de enige procedure is die als richtlijn voor MIT-onderzoek fungeert. Zeer belangrijk zijn ook de procedures die voor de vakinhoudelijke uitvoering van de onderzoeken gelden,³⁸ en de al genoemde richtlijnen voor het rapporteren. De commissie meent dan ook geenszins dat door de gebreken in de MIT-procedure de MIT-onderzoeken en –rapportages niet van voldoende niveau zouden zijn. Toch acht de commissie voor een zo belangrijk en maatschappelijk relevant NFI-product een volledige, consistente en heldere procedure onmisbaar.

De onderzoeksvraag “Zijn de verwijten of beschuldigingen van de melder gegrond dat bij de uitvoering van de onderzoeksmethode MIT voorgeschreven procedures (...) onduidelijk zijn geweest” moet, voor wat betreft de MIT-procedure, bevestigend worden beantwoord.

36 Onder meer interview d.d. 15-06-2018.

37 Interview d.d. 15-06-2018 en conceptprotocol 2013.

38 De commissie heeft deze niet onderzocht vanwege het technisch-inhoudelijke karakter ervan.

3.1.2 Audits op MIT-producten

De commissie heeft in dit verband ook de resultaten bestudeerd van de audits die het NFI zelf heeft uitgevoerd in de periode dat MIT bestaat.

De interne audit die de commissie heeft kunnen opsporen, dateert van maart 2014. Deze audit is uitgevoerd bij medewerkers van microsporen en KIV; de MIT-procedure is er uitdrukkelijk in meegenomen.³⁹ De auditor formuleert over dit laatste de volgende conclusie: “Uit de bestaande documentatie in Quality Online is moeilijk een beeld te krijgen over wat MIT nu precies inhoudt en hoe het georganiseerd wordt. Er is behoefte aan een document dat de processen beschrijft. Voor wat betreft de kwaliteitsaspecten zou een dergelijk document in ieder geval het volgende moeten behandelen:

- wat zijn de onderliggende (reeds bestaande) verrichtingen;
- in hoeverre gelden er voor MIT aanvullingen op de bestaande werkvoorschriften;
- stelt de integratie van deskundigheden aanvullende eisen aan de kwaliteitsborging of de validatie (bijvoorbeeld m.b.t. SVO-overdracht, contaminatie).”

Dit procesdocument, zoals door de auditor bedoeld, is er nooit gekomen.

De auditor pleit verder voor het formuleren van auditvragen om op een adequate manier de kwaliteit van MIT-activiteiten te kunnen toetsen. Ook deze heeft de commissie niet aangetroffen. Terzijde: de audit betrof twee verschillende zaken. In beide gevallen constateert de auditor dat voor een deel van de eindrapportage bewijs van schaduwen in het dossier ontbreekt. Wij komen hierop terug.

In 2017 was een audit op een nieuw MIT-product (MIT-express) gepland, maar deze is niet doorgegaan vanwege capaciteitsgebrek⁴⁰. In 2015 en 2016 zijn geen interne audits op MIT-producten gepland of uitgevoerd.

De directie van het NFI publiceert jaarlijks een kwaliteitsverslag. De commissie heeft geconstateerd dat de MIT-methode/procedure in deze verslagen geen enkele keer met name wordt genoemd⁴¹. De commissie vindt dit op zijn zachtst gezegd bijzonder, voor een dergelijk nieuw en internationaal bekend product.

Externe audits worden alleen gehouden als het gaat om geaccrediteerde producten. Dit betekent, dat het MIT-product nooit onderworpen is geweest aan een externe audit. Dat geldt ook voor KIV.

De commissie concludeert uit dit alles dat de MIT-procedure en –methode niet of nauwelijks aan audits worden onderworpen. De enige audit die de commissie heeft kunnen traceren geeft expliciet aan dat de MIT-procedure niet duidelijk is. Tot concrete actie heeft dit niet geleid.

3.2 Duidelijkheid rapportagerichtlijnen

De commissie is van mening dat het document ‘NFI rapporteren’ belangrijke uitgangspunten bevat voor het opstellen van rapportages. Toch is uit het dossieronderzoek van de commissie gebleken dat de richtlijnen leiden tot een variatie aan toepassingen in de rapportages in MIT-zaken. Zo zijn er verschillen tussen de deskundigheidsgebieden en soms ook tussen personen uit eenzelfde deskundigheidsgebied in

39 KMP-bevindingenformulier d.d. 13 maart 2014, auditnummer 2014-27.

40 Interview d.d. 18-06-2018.

41 Directiebeoordelingen kwaliteitssysteem 2008 tot en met 2017.

de definitie van wat moet worden verstaan onder een ‘rapport’. Hierop gaat de commissie nader in bij de bespreking van het dossieronderzoek in paragraaf 4.2.

Interpretatieruimte in de rapportagerichtlijnen constateert het NFI zelf ook in een recente interne audit op het schaduwproces.⁴² Deze audit is in het reguliere auditprogramma ingelast op aangeven van de directie. De audit – uitgevoerd door een dossierreview - had betrekking op alle teams en afdelingen van het NFI. Er zijn twee MIT-zaken bij deze audit betrokken. Het NFI heeft inmiddels verbeteracties aangekondigd, zie hoofdstuk 4.2.3.

Het interne auditrapport van het NFI geeft – net als het dossieronderzoek van de commissie - aan dat de richtlijnen inzake schaduwen ruimte laten voor verschillende interpretaties over de wijze waarop wordt geschaduwd en de wijze waarop de resultaten worden vastgelegd. Deze ruimte wordt in de praktijk ook benut, met als gevolg een aanzienlijke variatie in schaduwmethoden en registratie daarvan. Verder is, zo geeft de interne audit aan, niet duidelijk wat er gebeurt met schaduwopmerkingen die door de rapporteur niet zijn verwerkt. De interne audit concludeert met betrekking tot dit laatste dat de procedures binnen het NFI hier ook geen duidelijkheid over geven: is het uiteindelijk de verantwoordelijkheid van de rapporteur om te bepalen wat hij met de opmerkingen van de schaduw doet, of moet consensus worden bereikt?

De commissie beantwoordt de onderzoeksvraag “Zijn de verwijten of beschuldigingen van de melder gegrond dat bij de uitvoering van de onderzoeksmethode MIT voorgeschreven procedures (...) onduidelijk zijn geweest” voor wat betreft rapportagerichtlijnen genuanceerd: belangrijke principes als ondertekenen en schaduwen zijn in de procedure onmiskenbaar en concreet uitgewerkt als richtlijn aanwezig, maar interpretatieruimte in de richtlijnen leidt op onderdelen tot onduidelijkheid bij de toepassing.

3.3. Duidelijkheid tegenspraakprocedure

In het kwaliteitshandboek wordt ‘tegenspraak’ omschreven als ‘het van het begin af aan beter kijken naar de gevolgde procedure door kritische vragen te stellen en elkaar te versterken door potentiële zwakheden – die later problemen zouden kunnen veroorzaken – bloot te leggen. Tijdens de tegenspraakprocedure wordt actief gezocht naar eventuele zwakke plekken om de geloofwaardigheid van het rapport en de rapporteur te testen. Het divisiehoofd is hier continu nauw bij betrokken (...)’. Vervolgens worden indicaties opgesomd die erop wijzen dat tegenspraak moet worden ‘georganiseerd’, wordt aangegeven wie het initiatief tot tegenspraak kunnen nemen en vermeld op welke momenten tegenspraak van belang kan zijn. Duidelijk is dat ‘tegenspraak’ als een belangrijk principe wordt gezien, namelijk als de uiting van een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een zo hoog mogelijke kwaliteit van onderzoek en rapportage en een uiting van professionaliteit. De commissie kan dit volledig onderschrijven. In haar ogen is de term ‘tegenspraak’ echter slecht gekozen. Het gaat erom dat de deskundigen niet langs elkaar heen werken, maar tot samenwerking komen, en wel in die vorm dat zij de eigen onderzoeksresultaten ruimhartig ter discussie stellen, openstaan voor in die discussie geuite kritiek, daar ook iets mee doen en zelf eveneens op kritische wijze van andermans onderzoeksresultaten kennisnemen. Dat kan uiteraard leiden tot tegenspraak, maar meestal zal vooral sprake zijn van een continue ‘samenspraak’. Die samenspraak behoeft geen procedure; zij behoort onverbrekkelijk deel uit te maken van de dagelijkse werkwijze.

⁴² Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces, NFI 31 juli 2018, intern document, departementaal vertrouwelijk.

Sterker nog, door te spreken van een procedure, waartoe expressis verbis een initiatief moet worden genomen, die soms wel, en soms kennelijk weer niet van belang is, en waarbij het afdelings-/divisiehoofd nauw is betrokken, wordt gesuggereerd dat sprake is van iets uitzonderlijks, dat geen deel uitmaakt van de dagelijkse routine. Dat ‘samenspraak’ een integraal deel uitmaakt van de gewone werkwijze, waarvoor de betrokken professionals zelf aansprakelijk zijn, behoort veel sterker te worden benadrukt. Uitdrukkelijke regeling is alleen nodig voor het bijzondere geval dat de betrokkenen niet tot overeenstemming kunnen komen. Alleen daarvoor is een procedure nodig, de nader te bespreken escalatieprocedure.

De tegenspraakprocedure is overigens niet vastgelegd in Quality Online en valt daarmee ook niet onder de eisen die aan een procedure bij het NFI worden gesteld. Hierdoor wordt ook niet duidelijk wie de eigenaar is van deze procedure, en is evenmin het voorschrift over periodieke evaluatie van de procedure van toepassing. Dat vindt de commissie, gezien het belang dat kennelijk aan deze procedure wordt gehecht, opmerkelijk; maar – zoals gezegd – leent de materie zich in het geheel niet voor vastlegging in een procedure.

3.4 Duidelijkheid escalatieprocedure

Een tweede procedure, aangeduid als escalatieprocedure, moet uitkomst bieden wanneer rapporteur en schaduw het (op punten) niet eens zijn. Er wordt dan een derde onderzoeker betrokken die terzake deskundig is. In deze escalatieprocedure is weliswaar de verantwoordelijkheid voor het organiseren van het overleg belegd (namelijk bij het divisiehoofd), maar dat geldt niet voor de andere taken. Zo is niet benoemd wie verantwoordelijk is voor het aanbrengen van de zaak bij het divisiehoofd en wie, zoals voorgeschreven, een derde deskundige moet inschakelen als rapporteur en schaduw het niet eens worden. Ook is niet vermeld wie de zaak aanhangig maakt bij de directie, indien ook dan nog geen overeenstemming wordt bereikt. Het ligt voor de hand dat dit het divisiehoofd is, maar dat is niet expliciet aangegeven. Ten slotte is de relatie tussen escalatie en tegenspraak niet gelegd. Uit de interviews is overigens gebleken dat de meeste geïnterviewden de verschillen tussen tegenspraak en escalatie niet konden benoemen. Dat acht de commissie, gelet op wat in de vorige paragraaf werd opgemerkt, begrijpelijk. Meerdere geïnterviewden bleken er echter niet eens van op de hoogte te zijn dat tegenspraak en escalatie in afzonderlijke procedures zijn vastgelegd.

De strekking van de escalatieprocedure is duidelijk: het bieden van een uitweg in die situaties waarin rapporteur en schaduw verschil van inzicht blijven houden, ook na onderlinge dialoog en ook na het inschakelen van een derde deskundige. Het inzetten van verschillende disciplines en zeker ook de principal scientists om het verschil van inzicht te beoordelen, komt de commissie logisch voor. Toch kan de commissie ook aan de escalatieprocedure niet het predicaat ‘duidelijke procedure’ verlenen.

3.5 Samenvattend: is de melding gegrond dat de voor MIT relevante procedures onduidelijk zijn?

De commissie moet deze vraag overwegend bevestigend beantwoorden:

- De MIT-procedure bevat een fors aantal onduidelijkheden en enige inconsistenties, bijvoorbeeld op het punt van de intake.
- De rapportagerichtlijnen zijn op hoofdlijnen duidelijk, maar laten op enkele niet onbelangrijke onderdelen (afbakening van het begrip rapport, wijze van schaduwen en registratie van uitgevoerde schaduw) ruimte voor interpretatieverschillen.
- De tegenspraakprocedure legt verantwoordelijkheden onvoldoende vast en geeft niet aan wat het vervolg moet zijn als tegenspraak niet tot overeenstemming leidt. Deze materie had echter beter niet in een procedure kunnen worden vastgelegd.
- Ook in de escalatieprocedure zijn de verantwoordelijkheden onvoldoende benoemd.

De commissie tekent aan dat een onduidelijke procedure niet hoeft te betekenen dat deskundigen hun werk niet goed doen of zich daarvoor onvoldoende verantwoordelijk voelen. Maar heldere procedures bieden wel houvast voor de deskundigen, zij voorkomen onduidelijkheid en onzekerheid, en zij bieden een instrument voor monitoring en sturing van kwaliteit.

4. Beantwoording onderzoeksvraag 1b: is de melding gegrond dat relevante procedures niet zijn gevolgd?

In dit hoofdstuk 4 bespreekt de commissie de vraag of de melding van de klokkenluider gegrond is, dat procedures in het kader van MIT door de betrokken NFI-medewerkers niet zijn gevolgd.

Eerder heeft de commissie al opgemerkt, dat in het geval van onduidelijke procedures ook moeilijker aan te geven is of een procedure wel of niet is gevolgd. Nu de commissie de vraag of de procedures onduidelijk zijn, overwegend met 'ja' heeft beantwoord, doet zich deze situatie inderdaad voor. Bijvoorbeeld: als in de MIT-procedure wordt vermeld dat 'zo mogelijk' gezamenlijk wordt gerapporteerd en dit niet nader wordt toegelicht, kan de commissie binnen het kader van haar onderzoek hier niet op toetsen. De commissie beschikt niet over de inhoudelijke kennis om een onderscheid te maken tussen situaties waarin gezamenlijke rapportage niet mogelijk was en situaties waarin dit wel mogelijk was, maar niet heeft plaatsgevonden.

Om die reden beantwoordt de commissie deze onderzoeksvraag langs drie wegen:

- Een feitelijke toets aan de hand van het uitgevoerde dossieronderzoek; deze toets heeft betrekking op de elementen uit de procedures die naar de mening van de commissie als toetsbare richtlijn zijn geformuleerd;
- Een kwalitatieve toets aan de hand van de interviews en achtergronddocumenten; deze toets heeft vooral betrekking op de mate waarin medewerkers handelden in de geest van de procedures.
- Een feitelijke en kwalitatieve toets van een aantal specifieke zaken die door de klokkenluider met name zijn genoemd.

In de beschrijving van de MIT-procedure is opgenomen dat de MIT-rapportages volgens de rapportagerichtlijnen moeten worden opgesteld. Wie dus de rapportagelijnen niet volgt, handelt tevens in strijd met de MIT-procedure. Om die reden wordt hier het volgen van deze beide procedures in samenhang besproken.

4.1 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: opzet van het dossieronderzoek

In het dossieronderzoek zijn de dossiers van in principe alle 222 afgeronde MIT-zaken onderzocht. Het NFI heeft hiertoe een overzicht aangeleverd van alle zaken waarin een MIT-product is aangevraagd. De commissie heeft dit overzicht als uitgangspunt gehanteerd en niet onderzocht of het volledig was; de commissie heeft overigens geen aanleiding om aan de volledigheid te twifelen. Van onderzoek zijn uitgezonderd de zaken die per 31 juli 2018 nog niet waren afgerond, en waarvan het dossier ten tijde van het dossieronderzoek dus ook nog niet compleet kon zijn.

Van de 222 dossiers dateren er 9 uit de periode dat al wel de MIT-methode werd toegepast, maar nog geen MIT-procedure was vastgesteld. Deze dossiers zijn alleen globaal beoordeeld. De overige 213 dossiers zijn getoetst op alle elementen die voor de MIT-procedure dwingend zijn voorgeschreven.⁴³ Getoetst is of:

- het dossier een of meer MIT-aanvragen bevat;
- uitname van lichaamsmateriaal ten behoeve van MIT in het sectierapport is vermeld;

⁴³ Zoals aangegeven in hoofdstuk 2.4 hebben veel bepalingen in de MIT-procedure echter geen dwingend karakter.

- uitname van materiaal zoals vermeld in het sectierapport is geschied door daartoe bevoegde personen (getoetst aan de hand van de op het moment van rapportage geldende bevoegdhedenmatrix);
- in de sectie gebruik is gemaakt van instrumenten die zijn opgenomen in de door de afdeling microsporen bij te houden databank;
- de rapporten die zijn uitgebracht door een of meer van de MIT-deskundigheidsgebieden in het kader van de MIT-aanvragen zijn geschaduwd (tijdig of alsnog achteraf);
- de rapporteur en de schaduwlezer bevoegd waren;
- uitgebrachte rapporten zijn ondertekend;
- in geval van IDFO-rapporten: of het MIT-rapport onderdeel is van het rapport.

Deze formele eisen komen voor in alle versies van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen.

Verder is een aantal niet-verplichte items meegenomen in het onderzoek. Nagegaan is of:

- een FIT dan wel een of meer FUD's zijn georganiseerd;
- een gezamenlijke MIT-rapportage is uitgebracht en zo ja, of daarin een gezamenlijke epicrise is geformuleerd;
- gebruik is gemaakt van de tegenspraak- of escalatieprocedure.

Het ging in alle gevallen om papieren dossiers. In de vakgebieden van MIT werkt men nog niet met digitale dossiers, wel zijn de rapporten en sommige andere onderdelen van het dossier in de latere jaren digitaal beschikbaar, en zijn zij soms ook digitaal geschaduwd.

Voor een goed begrip moet worden bedacht dat een complexe zaak (en MIT-zaken zijn vaak complex) al snel bestaat uit tien of meer aanvragen met evenzovele rapporten, naast een veelvoud aan benoemingen, onderzoeksplannen, werkverslagen, waarnemingsbladen en relevante e-mailcorrespondentie.

MIT-zaken bevatten gewoonlijk meerdere rapporten, zowel het sectierapport als deelrapporten van de MIT-deskundigheidsgebieden en rapporten van andere vakgebieden. Alleen rapporten van de vier MIT-deskundigheidsgebieden, met een relatie met een MIT-aanvraag, zijn in het onderzoek meegenomen.

Voor pathologie geldt, dat niet alleen de rapporten die duidelijk als antwoord op een MIT-vraag zijn opgesteld, zijn onderzocht, maar ook de sectieverslagen, hoewel die strikt genomen geen onderdeel van MIT zijn. Dit is gedaan omdat de sectieverslagen informatie bevatten die wél weer tot de MIT-procedure behoort, zoals de uitname van lichaamsmateriaal ten behoeve van MIT.

De commissie heeft geconstateerd dat uit de NFI-rapportagerichtlijnen niet altijd duidelijk is wanneer een document een rapport is. De rapportagerichtlijnen hebben betrekking op 'rapporten' over zaakonderzoek, maar in de praktijk wordt verschillend omgegaan met het begrip 'rapport'. Is bijvoorbeeld een brief met het antwoord op een aanvullende vraag van de klant een rapport? Als twee deskundigheidsgebieden samen rapporteren, is er dan sprake van één rapport met één schaduw, of van twee rapporten met een schaduw per vakgebied? Indien dat laatste het geval is, wie schaduw dan de gezamenlijke conclusies? Of stel dat in een gezamenlijk rapport slechts een korte alinea is gewijd aan een van de deskundigheidsgebieden, bijvoorbeeld alleen de opmerking dat er geen sporen zijn gevonden, is deze alinea dan op zich een rapport dat door een deskundige uit dit vakgebied

aantoonbaar geschaduwd moet worden? Of stel dat een rapport alleen wordt herzien omdat een verkeerd huisnummer van het slachtoffer is vermeld, moet dit nieuwe rapport dan opnieuw integraal geschaduwd worden? De commissie heeft keuzes moeten maken als het ging om de toets van een verplichte schaduw van ‘rapporten’. Deze keuzes zijn verwoord in bijlage D.

Verder is in paragraaf 3.1 opgemerkt dat in de MIT-procedure niet is omschreven wat precies de reikwijdte is van MIT. Dit speelt met name bij rapporten die wel behoren bij een zaak waarvoor ook MIT-producten zijn aangevraagd, maar toch los lijken te staan van de MIT-vraagstelling. Ook hierin heeft de commissie keuzes moeten maken.

Het dossieronderzoek is op locatie bij het NFI uitgevoerd. Allereerst zijn de papieren dossiers onderzocht via initieel onderzoek, en secundaire reviews. De vragen die daaruit naar voren kwamen, zijn voorgelegd aan het NFI met het verzoek deze onderbouwd en aantoonbaar te beantwoorden. Dit is in verreweg de meeste gevallen gelukt.

4.2 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: bevindingen dossieronderzoek

In deze paragraaf presenteert de commissie de belangrijkste kwantitatieve uitkomsten van het onderzoek. Zoals gezegd zijn alle 222 zaken onderzocht waarvoor een of meer MIT-producten zijn aangevraagd sinds de eerste MIT-procedure werd vastgesteld. In 9 daarvan is gerapporteerd voordat de eerste MIT-procedure werd vastgesteld. De resultaten hiervan zijn niet meegenomen in de beoordeling, omdat geen geldend toetsingskader aanwezig was. Verder geldt, dat in een aantal zaken MIT-producten wel zijn aangevraagd, maar niet of niet allemaal geleverd.⁴⁴ Dit kan voorkomen als bijvoorbeeld na uitname van materiaal bij de sectie ten behoeve van MIT-onderzoek blijkt dat MIT-onderzoek toch niet nodig werd geacht. Ook later in het proces zijn wel aanvragen ingetrokken. Voor alle duidelijkheid: het is altijd de beslissing van de klant om een aanvraag in te trekken. Het NFI kan hierin wel adviseren. Als een MIT-product niet is geleverd, vervalt uiteraard een aantal toetsen in het dossieronderzoek van de commissie. In de tabellen van dit hoofdstuk kan de N dus per onderwerp verschillen.

4.2.1 Dossieronderzoek: feitelijke uitkomsten

De tabellen 3 tot en met 5 geven een overzicht van het aantal onderzochte rapporten. Conceptrapporten en de bijbehorende definitieve rapporten zijn als één rapport geteld. Alle dossiers bevatten een of meer MIT-aanvragen.

⁴⁴ Daarnaast komt het voor dat het NFI, om snel te kunnen werken, in een MIT-zaak codes voor meerdere MIT-producten aanmaakt. Als dan later blijkt dat een of meer codes ten onrechte zijn aangemaakt omdat er geen aanvraag voor komt, worden de betreffende codes door de deskundigen ‘geweigerd’.

Tabel 3: Aantal rapporten in MIT-zaken per MIT-deskundigheidsgebied uitgebracht

Deskundigheidsgebied	Aantal rapporten		
	Totaal in MIT-zaken	In scope (rapportdatum na 3/12/2008)	Niet in scope (rapportdatum vóór 3/12/2008)
Pathologie	216	203	13
Antropologie	42	42	0
Microsporen	167	163	4
Kras-, indruk- en vormsporen	114	110	4
Totaal 4 deskundigheidsgebieden MIT	539	518	21

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tabel 4: Aantal rapporten in MIT-zaken gezamenlijk uitgebracht

Deskundigheidsgebied	Aantal rapporten		
	Totaal in MIT-zaken	In scope (rapportdatum na 3/12/2008)	Niet in scope (rapportdatum vóór 3/12/2008)
Gezamenlijk microsporen en KIV	16	15	1
MIT geïntegreerd	30	29	1
IDFO-zaken	9	9	0
Totaal gezamenlijke rapporten	55	53	2

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tabel 5: Aantal rapporten totaal

Deskundigheidsgebied	Aantal rapporten		
	Totaal in MIT-zaken	In scope (rapportdatum na 3/12/2008)	Niet in scope (rapportdatum vóór 3/12/2008)
Afzonderlijk per deskundigheidsgebied	539	518	21
Gezamenlijk	55	53	2
Totaal aantal rapporten	594	571	23

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

De tabellen 6 tot en met 13 betreffen uitsluitend de 571 rapporten in scope. De andere rapporten in de MIT-zaken zijn wel onderzocht, maar konden niet worden getoetst aan de MIT-procedure, omdat deze nog niet in werking was getreden.

Onderzoeksresultaten: wel of geen schaduwbewijs gevonden

Tabel 6: Wel of geen schaduwbewijs gevonden in rapporten per MIT-deskundigheidsgebied uitgebracht

Deskundigheids-gebied	Schaduwbewijs gevonden					Geen schaduwbewijs gevonden	
	In dossier inclusief paraaf	In dossier maar zonder paraaf	Niet in dossier, wel in registratiesysteem	Totaal aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Pathologie	199	0	2	201	99,0%	2	1,0%
Antropologie	38	1	2	41	97,6%	1	2,4%
Microsporen	154	9	0	163	100,0%	0	0,0%
KIV	108	2	0	110	100,0%	0	0,0%
Totaal 4 deskundigheidsgebieden MIT	499	12	4	515	99,4%	3	0,6%

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tabel 7: Wel of geen schaduwbewijs gevonden in gezamenlijk uitgebrachte rapporten

Deskundigheids-gebied	Volledig schaduwbewijs gevonden					Geen volledig schaduwbewijs gevonden		
	In dossier incl. paraaf	In dossier maar zonder paraaf	Niet in dossier maar wel in registratiesysteem	Totaal aantal	Percentage	Aantal waarin schaduwbewijs van een van de deskundigheidsgebieden ontbreekt	Percentage waarin schaduwbewijs van een van de deskundigheidsgebieden ontbreekt	Aantal zonder schaduwbewijs
Gezamenlijk microsporen en KIV	10	4	0	14	93,3%	1	6,7%	0
MIT geïntegreerd	26	1	0	27	93,1%	2	6,9%	0
IDFO-zaken	9	0	0	9	100,0%	0	0,0%	0
Totaal gezamenlijke rapporten	45	5	0	50	94,3%	3	5,7%	0

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tabel 8: Wel of geen schaduwbewijs gevonden totaal

Deskundigheidsgebied	Schaduwbewijs		Onvolledig schaduwbewijs		Geen schaduwbewijs	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Afzonderlijk per deskundigheidsgebied	515	99,4%	0	0%	3	1,0%
Gezamenlijk	50	94,3%	3	5,7%	0	0%
Totaal	565	99,0%	3	0,5%	3	0,5%

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Van drie rapporten, 0,5% van het totaal, is geen enkel schaduwbewijs aangetroffen. Van eveneens drie rapporten is een gedeeltelijk schaduwbewijs aangetroffen: het gaat om gezamenlijke rapporten, waarvan het schaduwbewijs van één van de deskundigheidsgebieden ontbreekt. Wel mag worden aangenomen, dat de ondertekenaars (dus ook die van de andere gebieden) zich in de tekst hebben kunnen vinden. Naar de commissie heeft begrepen, gaan deskundigen niet over tot gezamenlijke rapportage als zij zich niet in elkaars teksten kunnen vinden.

Van vier rapporten is bewijs van schaduwen gevonden in het digitale systeem Promis, niet in de dossiers zoals is voorgeschreven. De vier rapporten zijn wel als geschaduwd meegerekend.

In 17 rapporten - 12 afzonderlijke en 5 gezamenlijke - zijn wel schaduwaantekeningen aangetroffen en waren deze ook verwerkt in de definitieve rapportage, maar was het rapport niet voorzien van een paraaf van de schaduwlezer dan wel alle schaduwlezers. In theorie zouden het bijvoorbeeld ook aantekeningen van de rapporteur zelf kunnen zijn. Wel werd in veel gevallen het handschrift van de schaduwlezer door leden van het MIT-team herkend als het handschrift van een schaduwbevoegde collega. De 17 rapporten betreffen 14 zaken.

In het registratiesysteem van het NFI wordt – althans voor de onderzochte deskundigheidsgebieden – niet systematisch en slechts sporadisch bijgehouden wie de schaduwlezer was. Toch is in vier gevallen in het systeem een bewijs van schaduw aangetroffen, daar waar dit in het dossier ontbrak. In de digitale aantekeningen is de naam van de schaduwlezer opgenomen, maar een echte paraaf ontbreekt.

Van één rapport kon wel worden vastgesteld dat het was geschaduwd, maar niet dat het tijdig was geschaduwd, dat wil zeggen vóór verzending van het rapport. De datum van ondertekening van het rapport viel vóór de datum van het schaduwbewijs, en in het definitieve rapport was geen enkele opmerking van de schaduwlezer verwerkt.

NB. De vijf KIV-rapporten uit 2015 waarvan al bekend was dat ze in eerste instantie niet zijn geschaduwd, zijn naderhand alsnog geschaduwd en daarom in de tabellen opgenomen als ‘geschaduwd’. Het NFI had deze omissie zelf al geconstateerd en er actie op genomen, onder meer door de rapporten alsnog te schaduwen. Meer hierover in paragraaf 4.9.

Onderzoeksresultaten: bevoegdheid tekenen schaduwen en schaduwen

Om de toetsing aan de schaduwrichtlijnen te completeren, geeft de navolgende tabel een antwoord op de vraag of de rapporteurs en schaduwlezers ook bevoegd waren om de rapporten te tekenen respectievelijk te schaduwen. Daartoe heeft het dossierteam van de commissie de schaduwparafen getoetst aan het NFI-brede register van tekenbevoegdheid⁴⁵ en de bevoegdhedenmatrices die per team zijn opgesteld.

45 NFI: Register tekenbevoegdheid documentcode 057205, versies 24 tot en met 31.

Tabel 9: Bevoegdheden rapporteurs en schaduwlezers in rapporten per MIT-deskundigheidsgebied uitgebracht

Deskundigheidsgebied	Bewijs bevoegdheid rapporteur en schaduwlezer		Geen (volledig) bewijs bevoegdheid gevonden			
	Aantal	Percentage	Schaduwlezer bevoegd op 'aanpalend gebied'	Schaduwlezer is mederapporteur	Paraaf schaduwlezer is niet herkenbaar	Geen schaduwbewijs gevonden
Pathologie	201	99,0%	0	0	0	2
Antropologie	36	85,7%	1	3	1	1
Microsporen	155	95,1%	5	0	3	0
KIV	108	98,2%	2	0	0	0
Totaal	500	96,0%	8	3	4	3

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tabel 10: Bevoegdheden rapporteurs en schaduwlezers in gezamenlijk uitgebrachte rapporten⁴⁶

Deskundigheidsgebied	Bewijs bevoegdheid rapporteur en schaduwlezer		Geen (volledig) bewijs bevoegdheid gevonden			
	Aantal	Percentage	Schaduwlezer bevoegd op 'aanpalend gebied'	Schaduwlezer is mederapporteur	Paraaf schaduwlezer is niet herkenbaar	Geen schaduwbewijs gevonden
Gezamenlijk microsporen en KIV	10	66,7%	0	0	4	1
MIT geïntegreerd	26	89,7%	0	0	1	2
Totaal gezamenlijke rapporten	36	81,8%	0	0	5	3

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tabel 11: Bevoegdheden rapporteurs en schaduwlezers totaal

Deskundigheidsgebied	Bewijs bevoegdheid rapporteur en schaduwlezer		Geen (volledig) bewijs bevoegdheid gevonden			
	Aantal	Percentage	Schaduwlezer bevoegd op 'aanpalend gebied'	Schaduwlezer is mederapporteur	Paraaf schaduwlezer is niet herkenbaar	Geen schaduwbewijs gevonden
Rapporten afzonderlijke deskundigheidsgebieden	500	96,0%	8	3	4	3
Gezamenlijk uitgebracht	36	81,8%	0	0	5	3
Totaal	536	93,9%	8	3	9	6

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

⁴⁶ De IDFO-rapporten zijn niet meegenomen omdat uitsluitend de bevoegdheden van MIT-deskundigen zijn getoetst, en de IDFO-rapporten een bredere scope hebben dan MIT en dus niet per definitie (alleen) door MIT-deskundigen worden geschaduw.

De rapporteur was in alle gevallen bevoegd om het rapport te tekenen, en alle rapporten waren daadwerkelijk ondertekend.

Acht rapporten zijn geschaduwd door een deskundige die tekenbevoegd was op een ander deskundigheidsgebied dan dat van de rapporteur. De commissie heeft een aantal gesprekken gevoerd om na te gaan wat hier de gedachte achter is.⁴⁷ Naar de commissie begreep, is NFI-breed geaccepteerd dat deskundigen die tekenbevoegd zijn op een bepaald gebied, ook rapporten op zogeheten aanpalende gebieden mogen schaduwen (niet tekenen, wel schaduwen); vaak zou er ook sprake zijn van overlap in de deskundigheidsgebieden. Schaduwen op aanpalende gebieden wordt bijvoorbeeld toegepast als het gaat om deskundigheidsgebieden waar maar één of twee deskundigen schaduwbevoegd zijn. Het is aan de schaduwlezer om te bepalen of hij in staat is om zich een oordeel te vormen over het te schaduwen rapport; hiervoor wordt verwezen naar de Gedragscode NRGD artikel 2 lid 3: 'blijf binnen de grenzen van uw opdracht en uw deskundigheid'. Als de schaduwlezer van mening is dat hij het rapport niet of slechts gedeeltelijk kan schaduwen, behoort hij dit aan te geven aan de rapporteur.

De commissie heeft in dit verband kennisgenomen van een vastgelegde procedure die erin voorziet dat een forensisch arts ook rapporten van een patholoog kan schaduwen en andersom.⁴⁸ De rapporten waar dit het geval was, zijn dan ook beschouwd als rapporten met bewijs van bevoegdheid van de schaduwlezer. De commissie constateert dat het voor het overige gaat om een ongeschreven regel. Nergens is vastgelegd dat schaduwen van rapporten van een aanpalend gebied is toegestaan; evenmin is vastgelegd wat er onder 'aanpalend deskundigheidsgebied' moet worden verstaan.

Specifiek voor MIT zijn de volgende varianten van schaduwen door deskundigen uit een aanpalend gebied aangetroffen:

- Schaduwen van microsporenrapporten of KIV-rapporten door een deskundige van pathologie of antropologie. Het betrof hier volgens de gesprekspartners van het NFI basisbevindingen, die een arts op grond van zijn opleiding en vergelijkbare werkzaamheden (onderzoek aan lichaamsmateriaal) kan beoordelen. Bij specifiek elementenonderzoek of vergelijkend krassporenonderzoek zal de arts niet tot schaduwen overgaan. De betreffende patholoog had zich overigens volgens de gesprekspartners via vervolgcursussen verder bekwaamd op het gebied van krassporen.
- Schaduwen van een microsporenrapport door een deskundige op het gebied van Forensische Element Analyse. Volgens de gesprekspartners gaat het hier om deskundigheidsgebieden die beide onderzoek verrichten naar de samenstelling van elementen. De betrokken deskundige had bovendien ervaring met de onderzoekstechniek die in deze zaak was gebruikt.
- Schaduwen van een antropologierapport door een forensisch archeoloog. Volgens de gesprekspartners gaat het hier om verwante vakgebieden, die elkaar kunnen schaduwen; de forensisch archeoloog richt zich op ouder botmateriaal en de antropoloog op nieuwer materiaal.
- Schaduwen van een KIV-rapport door een deskundige van het vakgebied wapens en munitie. Volgens de gesprekspartners is onderzoek aan munitiesporen (krassen in de huls of patroon) verwant met het onderzoek aan krassporen in ander materiaal.

Een bijzondere variant van schaduwen op aanpalend gebied is de variant waarin de schaduwlezer tevens mederapporteur is. Het betreft 3 rapporten, die in de tabellen in een afzonderlijke kolom zijn benoemd.

⁴⁷ Onder meer een reeks gesprekken op 1 oktober 2018

⁴⁸ MO: Schaduwen bij Medisch Onderzoek, aanvulling op QOL-00320 Rapporteren (4.3 schaduwen), nr. 190301, versie 11.

In vier rapporten was de paraaf van de schaduwlezer niet herkenbaar, zodat niet beoordeeld kon worden of hij bevoegd was. In drie rapporten, zoals ook aangegeven in tabel 6, ontbrak bewijs van schaduwen.

Onderzoeksresultaten: overig

In de tabel hierna zijn de overige aspecten waarop is getoetst, opgenomen.

NB. De MIT-procedure schrijft voor dat de instrumenten die worden gebruikt bij de sectie, geregistreerd moeten zijn in een door de afdeling microsporen beheerde databank. Een dergelijke databank is echter bij het NFI niet bekend, aldus desgevraagd een mailbericht van het NFI.⁴⁹ Op dit aspect kon dus niet worden getoetst.

Tabel 12: Uitkomsten dossieronderzoek overige toetsingsaspecten

Toetsingsaspect	Bewijs aangetroffen in dossier		Totaal aantal rapporten
	Ja	Nee	
Sectieverslag/pathologierapport vermeldt inzet van MIT	193	10	203
Tijdens sectie wordt lichaamsmateriaal t.b.v. MIT uitgenomen door een daartoe bevoegd persoon	518	0	518
Conclusie opgenomen in het rapport	518	0	518
IDFO-rapport bevat MIT als bijlage	9	0	9

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Tot slot van deze paragraaf de niet-verplichte elementen waarop de rapporten zijn onderzocht.

Tabel 13: Gebruik van FIT en FUD in MIT-zaken

	Ja		Nee	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
FIT (Forensische Intake)	54	25,4%	159	74,6%
FUD (Forensische Update)	18	8,5%	195	91,5%

Bron: Dossieronderzoek Onderzoekscommissie NFI inzake MIT 2018

Over de gehele periode sinds december 2008 is sprake geweest van een FIT in 54 van de 213 MIT-zaken die er zijn afgehandeld sinds de publicatie van de eerste MIT-procedure. In 18 MIT-zaken is sprake geweest van een of meerdere FUD's.

In 29 van de 213 MIT-zaken is een geïntegreerd MIT-rapport uitgebracht, dat is 13,6%. Een gezamenlijk rapport van microsporen en KIV is aangetroffen in 15 zaken, 7,0%. Daarnaast waren er incidenteel gezamenlijke rapporten van andere combinaties van MIT-deskundigheidsgebieden, of van een van de MIT-deskundigheidsgebieden met een deskundigheidsgebied buiten MIT.

⁴⁹ Mailbericht d.d. 18 mei 2018 van het NFI aan de commissie.

Tegenspraak en escalatie

Het dossieronderzoek is, zoals hierboven gemeld, tevens gebruikt om na te gaan of er bewijs is van het volgen van een tegenspraak- of escalatieprocedure. De commissie heeft één situatie van tegenspraak gezien; deze zaak was door de klokkenluider ook als casus genoemd. Een escalatieprocedure is in geen enkel geval genoemd.

4.2.2 Dossieronderzoek: bespreking

Bespreking bevindingen wel of niet schaduwen

Het feit dat van 3 rapporten geen bewijs van schaduwen was te vinden en van 3 rapporten alleen een gedeeltelijk schaduwbewijs, vindt de commissie betreurenswaardig, ondanks het feit dat het aantal niet groot is. Zeker omdat het schaduwen van rapporten door het NFI als een centraal en cruciaal element van de kwaliteitsborging wordt gezien. Het behoort tot de kernwaarden van professionaliteit om op de eigen rapportages het vier-ogenprincipe toe te passen.

De commissie merkt hierbij op, dat het feit dat geen schaduwbewijs kon worden gevonden, niet betekent dat er ook werkelijk niet geschaduwd is. Toepassing van het vier-ogenprincipe in het onderzoek kon in deze gevallen wél vaak worden vastgesteld, op basis van medeondertekening van formulieren waarop onderzoeksbevindingen waren genoteerd of door e-mailcorrespondentie. De commissie meent dan ook niet dat er sprake is van een systematisch niet-toepassen van het schaduwproces.

Wel is er sprake van een slordig omgaan met formele procedures van parafering, vastlegging en archivering. Dit laatste bleek ook uit het verloop van het dossieronderzoek. Nadat alle rapporten door het dossierteam van de commissie waren onderzocht, heeft het NFI de gelegenheid gekregen om vragen van het dossierteam te beantwoorden. Dit waren vooral vragen over in het dossier ontbrekend schaduwbewijs, maar ook over andere onderwerpen, bijvoorbeeld over de vraag waarom een bepaalde zaak een MIT-code had maar er geen MIT-rapportages te vinden waren (hiervoor kan een heel legitieme reden zijn). In totaal had het team vragen over 76 van de onderzochte zaken, ruim een derde. Het NFI heeft zich zeer ingezet om deze vragen te beantwoorden en het aantal zorgpunten kon daardoor aanzienlijk worden verkleind. Tegelijkertijd werd duidelijk dat er van een ordelijke dossiervorming en archivering soms geen sprake was.

Bespreking bevindingen bevoegdheid schaduwlezer

De commissie acht het op zich voorstelbaar dat in situaties van kleine deskundigheidsgroepen deskundigen van een aanpalend gebied schaduwen, als dit kwalitatief verantwoord is. De commissie is echter van mening dat dit formeel moet worden vastgelegd, inclusief criteria waaraan de schaduwlezer dan moet voldoen. Uiteraard blijft de basiseis dat de schaduwlezer op zijn eigen gebied schaduwbevoegd moet zijn, overeind.

Bespreking bevindingen gezamenlijk rapporteren

De toegevoegde waarde van de MIT-procedure is, evenals bij de IDFO-procedure, in de eerste plaats⁵⁰ hierin gelegen dat de betrokken deskundigen bij hun onderzoek kennisnemen en, door onderlinge vergelijking, gebruik maken van elkaars onderzoeksresultaten en, wanneer die in uiteenlopende richting wijzen, nagaan wat daarvan de oorzaak is (geïntegreerd onderzoek). Dit vergt dat de

⁵⁰ Naast procedurele meerwaarde zoals het inplannen van een logische volgorde van de deelonderzoeken.

deskundigen van de betrokken disciplines zich openstellen voor elkaars kritiek. De commissie heeft moeten vaststellen dat kritiek in het verleden te vaak uit de weg is gegaan. Zij is zich ervan bewust dat het in het bijzonder voor de oudere deskundigen een cultuuromslag vergt om hierin verandering te brengen.

Een tweede toegevoegde waarde – hoewel in de MIT-procedure niet verplicht gesteld – is hierin gelegen dat in de rapportage de onderzoeksresultaten op verantwoorde wijze met elkaar worden verbonden (geïntegreerde rapportage). Indien tegelijkertijd wordt volgehouden dat iedere deskundige alleen over zijn eigen domein kan oordelen, met uitsluiting van alle anderen, wordt de winst onvoldoende geïncasseerd.

Het heeft de commissie in dit licht verbaasd dat lange tijd noch werkelijk geïntegreerd onderzoek is uitgevoerd, noch geïntegreerd is gerapporteerd. Het feit dat ook in de latere jaren relatief weinig echt geïntegreerde MIT-rapporten zijn uitgebracht, betekent naar de mening van de commissie dat in potentie veel van de meerwaarde van de MIT-aanpak niet is gerealiseerd.

De commissie kan zich voorstellen, dat het niet in 100% van de zaken mogelijk is om gezamenlijk te rapporteren. Bij het dossieronderzoek is de commissie voorbeelden tegengekomen van zaken waar het onderzoeksbelang onmiddellijke oplevering van deelrapporten vereiste, en dat een latere gezamenlijke rapportage gezien de uitkomsten onvoldoende meerwaarde had. Zo zijn er meer voorbeelden van zaken waar gezamenlijk rapporteren minder relevant is. Maar de commissie acht het huidige percentage, ook in de latere jaren, veel te laag gezien de oorspronkelijke ambitie van de MIT-methode. Naar de commissie begreep, werd er tot voor kort vooral gezamenlijk gerapporteerd als een op van de deskundigheidsgebieden weinig onderzoeksresultaten te melden zijn. Juist de combinatie van resultaten biedt echter de meeste meerwaarde.

Door in deze situatie verandering te brengen kan een belangrijke stap voorwaarts worden gemaakt. Het kan noodzakelijk blijken om de betrokken deskundigen een bijzondere training in het uitvoeren van geïntegreerd onderzoek te geven. Het kan eveneens noodzakelijk zijn dat bij MIT, evenals bij IDFO is gebeurd, deskundigen worden getraind in het geïntegreerd rapporteren. Daarvoor zouden standaarden moeten worden ontwikkeld. Wanneer het door de rechter wenselijk wordt geacht dat een geïntegreerd rapport ter terechtzitting wordt toegelicht, ligt het voor de hand dat ook dit geschiedt door een deskundige die weet uit te leggen hoe de vanuit uiteenlopende disciplines behaalde onderzoeksresultaten aan elkaar zijn verbonden, en daartoe gekwalificeerd is. Dit behoeft geenszins de zaaksverantwoordelijke te zijn; diens functie is immers meer van organisatorische aard.

De zaaksverantwoordelijke dient ervoor te zorgen dat het onderzoek – waar mogelijk – geïntegreerd geschiedt en dat – waar zinvol – geïntegreerd wordt gerapporteerd. In geval van onenigheid is hij de aangewezen persoon om op te treden als moderator van het proces van tegenspraak. Hij dient er tevens voor te zorgen dat dit, waar nodig, leidt tot het starten van vervolgacties binnen de organisatie.

Bespreking bevindingen FIT en FUD

De commissie is van mening dat in relatief weinig MIT-zaken sprake is van een FIT of FUD. De commissie realiseert zich dat aan het toepassen van deze procedures kosten zijn verbonden, maar vraagt zich toch af of de potentiële meerwaarde van FIT of FUD steeds voldoende wordt meegewogen bij de keuze tussen wel of geen FIT of FUD. Tenslotte kan een FIT of FUD ook een efficiencyverhogend effect hebben, omdat gerichtere vragen kunnen worden gesteld.

4.2.3 Interne audit NFI op uitvoering schaduwproces

Eerder in het rapport (paragraaf 3.2) is al gewezen op het recente) rapport dat het NFI heeft uitgebracht naar aanleiding van de NFI-brede interne audit naar de uitvoering van het schaduwproces. In deze audit zijn 39 dossiers onderzocht. In 8 daarvan was sprake van een niet (volledig) geschaduwde rapport; daarvan zijn er vijf geautomatiseerd gegenereerd, maar volgens het interne rapport schrijft de procedure voor dat ook van dit soort rapporten een geschaduwde concept gearhiveerd wordt in het dossier. In drie dossiers waren de betrokken medewerkers en hun rol niet met zekerheid te identificeren (bijvoorbeeld door een onleesbare paraaf), waardoor niet zeker is of de juiste procedure is gevolgd.⁵¹

De uitkomsten van de interne audit lijken op het eerste gezicht veel zorgelijker dan de uitkomsten van het dossieronderzoek van de commissie. Het verschil is daarin gelegen, dat de audit zich heeft gericht op de papieren dossiers alleen, terwijl de commissie de tijd heeft kunnen nemen om vragen te formuleren en deze te laten beantwoorden. Als dit niet was gebeurd, hadden de bevindingen in elkaars verlengde gelegen. Daarbij merkt de commissie nog op dat in de aanbestedingsbrief die bij de auditrapportage was gevoegd en aan de commissie was gericht,⁵² enkele kanttekeningen worden gemaakt door de directie van het NFI. Daarin wordt met name gewezen op het bestaan van vastgelegde team- en/of divisie-specifieke afspraken over het schaduwproces. De interne audit heeft die niet in beschouwing genomen. De commissie heeft dit in haar beoordeling overigens ook niet gedaan (met uitzondering van de formeel vastgelegde afspraken over het schaduwen van pathologierapporten), omdat de in Quality OnLine vastgelegde richtlijnen uitgangspunt vormden.

De directie van het NFI stelt in de aanbestedingsbrief bij het auditrapport dat de procedure van het schaduwen en de bijbehorende dossiervorming binnen het NFI kwalitatief versterkt kan en moet worden. Het interim-managementteam heeft voor de korte termijn de volgende doelen gesteld:

- herziene procedures rondom het schaduwen van rapporten (oktober 2018);
- geëvalueerd schaduwbeleid (december 2018);
- herziene procedures rondom dossiervorming en archivering (oktober 2018);
- geëvalueerd beleid rondom dossiervorming en archivering (december 2018).

Naar de commissie begreep, zijn de hiervoor benodigde acties daadwerkelijk inmiddels gestart.

De bevindingen uit deze interne audit van 2018 bouwen voort op eerdere bevindingen. NFI-breed schaduwen was geen onderwerp van onderzoek voor de commissie, maar bij de zoektocht naar audits op MIT-producten (zie hoofdstuk 4.6) stuitte de commissie op een interne audit van een KIV-rapport (het betrof geen MIT-zaak) waarin een van de bevindingen was: “Het traject van concept, schaduw naar eindrapport is niet goed traceerbaar”.⁵³ In 2017 is eveneens een KIV-zaak geaudit (eveneens geen MIT-zaak), waarbij de auditor schreef: “De richtlijn m.b.t. schaduwen NFI-breed is summier, in het kwaliteitshandboek is een alinea opgenomen die in de dagelijkse praktijk geen houvast biedt”.⁵⁴

Er zijn ook andere geluiden. Bij de actualisatie van de NFI-brede procedure Rapporteren in april 2017 zijn alle teammanagers in de gelegenheid gesteld aan te geven of de schaduwaafspraken nog aansloten bij de praktijk. Verreweg de meeste teammanagers gaven aan dat dit het geval was. Dit wekt verbazing, gezien de gesignaleerde onduidelijkheden. Niet uit te sluiten is dat teammanagers in de leemten

51 Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces, 31 juli 2018, pagina 10.

52 Aanbestedingsbrief ‘Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces’ d.d. 3 augustus 2018 kenmerk 18-DIR-217.

53 Auditrapport 2016-25.

54 Auditrapport 2017-18.

voorzagen door specifieke afspraken binnen het eigen team te maken. Het NFI geeft overigens aan dat tijdens de audits geen lokale schaduwafspraken zijn gesignaleerd die conflicteerden met de NFI-brede afspraken.⁵⁵

Ook bij het in paragraaf 4.9.6 te bespreken onderzoek naar rapporten van een van de MIT-teamleden is een aantal aanbevelingen inzake het schaduwen gedaan. Zo concludeert de coördinator van dit onderzoek dat veel productgroepen eigen documenten hanteren waarin het schaduwen verder wordt uitgewerkt, en dat volstrekt onduidelijk is in hoeverre deze uitwerkingsmethoden met elkaar overeenkomen. De commissie heeft van specifieke afspraken in haar onderzoek naar MIT geen schriftelijke vastlegging aangetroffen, maar wel heeft het NFI deze afspraken naar voren gebracht in de beantwoording van de vragen die de commissie het NFI heeft gesteld naar aanleiding van het dossieronderzoek.

Vermeldenswaard is verder de constatering van de coördinator van het schaduwonderzoek dat bij kleine productgroepen zeker bij ziekte of vakantie niet altijd een bevoegde schaduw aanwezig is.⁵⁶

De commissie vindt het moeilijk te begrijpen dat – terwijl schaduwen zozeer als een kernelement van kwaliteitsborging wordt gezien – zo lang geen zichtbare actie is ondernomen om de schaduwrichtlijnen of de uitvoering ervan te verbeteren.

4.2.4 Kwalitatieve bevindingen dossieronderzoek algemeen

Hieronder volgen een aantal meer algemene opmerkingen van de commissie naar aanleiding van het dossieronderzoek.

In de eerste plaats viel zoals eerder benoemd op dat elk deskundigheidsgebied binnen MIT zijn eigen manier van uitvoeren en vastleggen van het schaduwproces hanteert. Soms zijn er meerdere werkwijzen binnen één deskundigheidsgebied. De commissie is voorbeelden tegengekomen van complete vermelding van naam, herleidbare paraaf of handtekening van de schaduw, datum van schaduwen, en schaduwopmerkingen, maar ook voorbeelden waarin alleen een niet-herleidbare paraaf te vinden was, of waarin niet in de rapporten zelf, maar in de map waarin de rapporten waren opgeborgen, melding gemaakt werd van schaduwen. Deze bevinding strookt met de bevindingen van de NFI-brede audit van het schaduwproces, waarin overigens ook wordt geconstateerd dat richtlijnen voor een eenduidige vastlegging van het schaduwproces ontbreken.⁵⁷

De commissie heeft niet systematisch onderzocht of alle schaduwopmerkingen in het definitieve rapport zijn opgevolgd dan wel of ze – bijvoorbeeld in een separate notitie of e-mail – onderbouwd zijn weerlegd. De commissie heeft uit een steekproef van circa 50 rapporten echter wel de indruk overgehouden dat rapporteurs de schaduwopmerkingen serieus nemen. Deze bevinding strookt met de bevinding uit de interne NFI-audit van het schaduwproces, dat in alle onderzochte rapporten die aantoonbaar waren geschaduwd, deze opmerkingen geheel of gedeeltelijk in het definitieve rapport zijn verwerkt.⁵⁸

⁵⁵ Interne mailcorrespondentie d.d. 7 september 2018.

⁵⁶ Memo 4xO IM05815 Aantreffen niet-geschaduwd rapport met twijfels over de conclusie in het rapport, d.d. 9 januari 2018.

⁵⁷ Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces, 31 juli 2018, pagina 14.

⁵⁸ Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces, 31 juli 2018, pagina 11.

In sommige gevallen zijn rapporten door meerdere personen geschaduwd of werd een aangepast concept opnieuw aan de schaduw voorgelegd. Ook hierin verschilde overigens de werkwijze per deskundigheidsgebied.

In een enkel geval leek het of de taakverdeling tussen de rapporteur en de schaduw aan het verschuiven was. De rapporteur leverde in dat geval een zeer ruwe versie op, die door de schaduw dan in de vorm van vragen of aanvullingen duidelijk werd geconcretiseerd.

De commissie heeft niet systematisch getoetst of de bestaande – niet verplichte – rapportagetemplate is gevolgd. De rapportagetemplate geeft aan welke formele elementen (datum, aanvrager enzovoorts) waar in het rapport moeten worden vermeld, en voorziet verder in richtlijnen voor de rapportindeling en de lay-out. De indruk bestaat echter dat deze template niet door alle deskundigheidsgebieden wordt gehanteerd.

4.2.5 Dossieronderzoek: archivering

Hoewel misschien niet direct behorend tot de kern van het onderzoek, wil de commissie duidelijk aangeven dat het haar heeft verbaasd hoe weinig toegankelijk de papieren dossiers waren. De commissie begrijpt dat overzichtelijke dossiervorming niet de eerste prioriteit is van het NFI, maar constateert tevens dat de huidige manier van archiveren veel tijd kost, niet alleen van de archiefmedewerkers die alle stukken moeten categoriseren en van stickers moeten voorzien, maar ook van de onderzoekers die een dossier willen inzien als achtergrondinformatie voor een nieuw onderzoek of voor opleidingsdoeleinden.

De eerder genoemde interne audit van het schaduwproces rapporteert vergelijkbare bevindingen.⁵⁹ Het NFI heeft als reactie daarop maatregelen ingezet om het proces van archivering te verbeteren (herzien van procedures en evalueren van beleid).⁶⁰

MIT werkt met papieren dossiers. Elk dossier is fysiek opgeslagen in een aantal dozen. Een complexe zaak omvat veelal meer dan 5 dozen, exclusief het dossier met de meer medische gegevens, dat om redenen van privacy afzonderlijk wordt bewaard. De dozen bevatten mappen, die op hun beurt meestal weer elk aan aantal andere mappen bevatten. Deze mappen bevatten per vakgebied de rapporten, werkverslagen, aanvragen, onderzoeksplannen, waarnemingsbladen, foto's, brieven en e-mails.⁶¹ De mappen bevatten meestal geen opschrift dat expliciet uitsluitsel geeft over de inhoud. Weliswaar is in sommige mappen een formulier met een inhoudsopgave opgenomen, maar vaak is dit niet of niet volledig ingevuld. Daarnaast bevatten de mappen soms een andere inhoud dan gezien het opschrift mocht worden verwacht. Zelfs heeft de commissie in enkele dossiers rapporten aangetroffen met een ander zaaknummer dan het zaaknummer waar het dossier voor was ingericht.

De mappen lijken zonder nadere systematiek in de dozen te zijn geplaatst. Het viel op dat geschaduwde versies van de rapporten zich lang niet altijd in de buurt van het definitieve rapport bevonden. De medische dossiers bevatten soms stukken die in de algemene dossiers verwacht waren en andersom. Kortom: voor wie een bepaald document zoekt, zit er niets anders op dan alle dozen van de betreffende zaak te doorzoeken tot het document is gevonden. Ook het dubbel of zelfs drie keer opslaan van rapporten komt veel voor, hetgeen de overzichtelijkheid niet ten goede komt. Tot slot is het niet

⁵⁹ Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces, 31 juli 2018, pagina 15.

⁶⁰ Aanbiedingsbrief 'Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces' d.d. 3 augustus 2018 kenmerk 18-DIR-217.

⁶¹ Niet zelden zijn mappen echter helemaal leeg, afgezien van een sticker met het zaaknummer. Ook komt het voor dat mappen kapot zijn of bij elkaar worden gehouden met elastiekjes die soms ook weer kapot zijn.

ongebruikelijk dat meerdere rapporten in dezelfde zaak hetzelfde nummer dragen, en ook nog dezelfde titel. Zij zijn dan alleen van elkaar te onderscheiden door een verschillende datum. Dat werkt uiteraard verwarring in de hand.

Omdat zeker in MIT-zaken meerdere deskundigen aan eenzelfde zaak werken en dus soms hetzelfde dossier nodig hebben, wordt wel gewerkt met deeldossiers die zich op verschillende plaatsen bevinden, of soms zelfs met duplicaatdossiers. Deskundigen voegen documenten aan deze deeldossiers of duplicaatdossiers toe. Doublures komen dan veel voor, maar het gebeurt ook dat een van de twee duplicaatdossiers achterblijft bij de deskundige zonder dat de archiefmedewerkers dit kunnen controleren.

Als een dossier is uitgeleend en een andere deskundige wil een document toevoegen, wordt dit document bij het archief bewaard en is het dus geen onderdeel van het dossier totdat het dossier weer terugkomt bij het archief. Daarmee is voor de deskundige niet altijd duidelijk of het dossier compleet is.

Deskundigen houden na afronding van een zaak (delen van) het dossier soms nog enige tijd bij zich, om de registratie goed te kunnen afronden. Ook daardoor is niet duidelijk of het dossier compleet is.

Kortom, het feit dat uiteindelijk, na veel inzet van NFI-medewerkers, de meeste schaduwbewijzen en bewijzen van bevoegdheid boven tafel zijn gekomen, mag bijna verbazing wekken.

In de laatste jaren wordt het overigens steeds meer gebruikelijk om documenten niet meer in het papieren dossier maar alleen digitaal te archiveren; dit geldt bijvoorbeeld voor foto's. Deze systematiek maakt het papieren dossier in elk geval minder omvangrijk en dus minder onoverzichtelijk. Met een echt digitaal dossier, een stap verder dus, hebben medewerkers die samen aan een zaak werken, eenvoudiger toegang tot stukken die voor hen allen van belang zijn en kunnen zij sneller oude dossiers inzien. Voor de zaaksverantwoordelijke is het eenvoudiger na te gaan of alle afgesproken producten zijn opgeleverd, of alle rapporten zijn geschaduwd en of aan alle overige eisen is voldaan. Op den duur kan een digitaal dossierbestand bovendien een belangrijke basis zijn voor interne research.

4.3 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: conclusie dossieronderzoek

De vraag 'is de melding van de klokkenluider gegrond dat voor MIT relevante procedures niet zijn gevolgd' beantwoordt de commissie op grond van het dossieronderzoek als volgt.

De commissie heeft in een beperkt aantal gevallen moeten constateren, dat geen bewijs is gevonden voor het toepassen van de cruciale richtlijn van het schaduwlezen. Van enkele rapporten is geen schaduwbewijs gevonden en in enkele rapporten ontbreekt de paraaf van de schaduwlezer. Daarnaast is uit de beschikbare documentatie niet altijd af te leiden dat wordt voldaan aan de eis dat schaduwlezers bevoegd moeten zijn voor het uitoefenen van deze taak.

4.4 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: de interviews

De commissie heeft in totaal gesproken met 24 personen, grotendeels medewerkers van het NFI, in een aantal gevallen een voormalig medewerker.

In deze gesprekken is het al of niet volgen van de relevante procedures zeker niet het enige, maar altijd wel een vast onderwerp van gesprek geweest.

4.5 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: bevindingen vanuit de interviews

Als het gaat om het al dan niet volgen van de procedures, denken de meeste geïnterviewden vooral aan het feit dat een aantal rapporten van KIV niet is geschaduwd. Het betreft de in paragraaf 4.3 genoemde zaken uit 2015, nader besproken in hoofdstuk 4.9. Sommigen zien die als voorbeeld van een meer structureel tekortschietende kwaliteit van het KIV-werk. Zie hiervoor verder hoofdstuk 5.5.

Eén geïnterviewde gaf aan dat in KIV-rapportage de gegevens, waarneming en interpretatie onvoldoende van elkaar gescheiden waren.⁶² Eveneens één geïnterviewde gaf aan dat volgens de wet alleen artsen of door hen aangewezen personen bij een sectie lichaamsmateriaal mogen uitnemen, maar dat in de praktijk anderen tijdens hun onderzoek aan botfragmenten vergelijkbare handelingen verrichten en daarbij soms het onderzoeksmateriaal beschadigen.⁶³

Daarnaast benoemt een aantal geïnterviewden de problemen met het gebruik van de Infinite Focus Microscope (IFM), in het bijzonder de duiding van de meetuitkomsten en de bereidheid deze ter toetsing aan te bieden. Zie hiervoor hoofdstuk 4.9.6. Het gebruik van de IFM als zodanig is geen onderdeel van de MIT-procedure, maar natuurlijk wel een onderliggende praktijk die mede de bijdrage van KIV aan MIT bepaalt.

De MIT-procedure zelf wordt in de interviews weinig genoemd. De commissie heeft de indruk dat de deskundigen die deelnamen aan MIT in hun dagelijks werk uitgingen van hun eigen deskundigheid en ervaring en niet steunden of meenden niet te hoeven steunen op formele procedures. Op aangeven van de commissie heeft een aantal geïnterviewden zich uitgelaten over het gezamenlijk rapporteren, in de MIT-procedure genoemd als een 'zo mogelijk' te leveren product. Zij gaven aan dat het inderdaad spijtig was dat niet vaker geïntegreerd is gerapporteerd, maar dat dit gezien het functioneren van het MIT-team (zie hoofdstuk 5.5.) ook moeilijk anders had gekund.⁶⁴ Een aantal geïnterviewden wees erop dat de ambitie om gezamenlijk te rapporteren niet zo ver kan gaan dat zij zich zouden moeten aansluiten bij (KIV-)rapporten waarvan zij de kwaliteit betwijfelden.⁶⁵

4.6 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: conclusie vanuit de interviews

Het wel of niet volgen van procedures in de interviews bleek niet het onderwerp te zijn dat de geïnterviewden het meest bezighield (dat waren de cultuurproblemen, zie hoofdstuk 5.5.). Toch zijn voorbeelden van het niet-volgen van met name de schaduwprocedure genoemd. De commissie is ervan overtuigd dat de genoemde voorbeelden niet wezen op een structureel niet-schaduw, eerder op een aantal incidenten.

⁶² Interview d.d. 08-05-2018.

⁶³ Interview d.d. 22-06-2018.

⁶⁴ Interviews d.d. 08-05-2018, 22-05-2018 en 22-06-2018.

⁶⁵ Interview d.d. 08-05-2018.

4.7 Het volgen van de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen: verbeterinitiatieven MIT-procedure

In paragraaf 4.2.2 is al benoemd, dat het NFI zelf een aantal risico's en fouten in de uitvoering van de MIT-methode al had signaleerd en aangepakt. Zo heeft het NFI, toen in februari 2017 ontdekt werd dat een van de rapporten van een MIT-teamlid ongeschaduwd was uitgebracht (zie hoofdstuk 4.9.6), direct een onderzoek ingesteld volgens de bij het NFI gehanteerde 4xO-methode: een onderzoek dat de onderdelen oorzaak, omvanganalyse, oplossing en operationaliteit omvat. De coördinator van dit 4xO-onderzoek heeft eerst enkele malen met alle betrokken medewerkers gesproken, waarna een check is uitgevoerd op het schaduwen van alle rapporten van de betrokken deskundige. In paragraaf 4.9.6 is toegelicht dat bij deze check nog vier niet-geschaduwde rapporten zijn gevonden, en dat bovendien twijfels ontstonden aan de juistheid van een van de uitgevoerde metingen. Ook deze bevinding heeft geleid tot verder onderzoek.⁶⁶

Ook zijn in de afgelopen jaren op onderdelen verbeteringen in de MIT-werkwijze doorgevoerd, zoals het vaststellen van een logische volgorde in de onderzoeken.

Ten slotte heeft het NFI de zogeheten MIT-APK opgezet. Onder leiding van een van de principal scientists en in opdracht van een van de divisiehoofden onderzoeken leden van het MIT-team op welke wijze de MIT-methode kan worden verbeterd. Het onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van een nadere analyse van acht oudere en recentere MIT-zaken, zowel zaken waarvan bekend is dat de uitvoering moeizaam verliep als zaken die juist goed zijn verlopen. Dat kan zijn door aanpassing van de MIT-procedure, maar ook door het beter benutten van best practices in de rapportage, of door andere werkafspraken. De MIT-APK, gestart in 2017, heeft enige tijd stilgelegen, maar is dit voorjaar weer opgepakt. Er is een werkplan opgesteld en het is de bedoeling dat het onderzoek eind december 2018 wordt afgerond.⁶⁷

Naast deze meer algemene acties heeft het divisie management actie ondernomen in de context van individuele MIT-zaken. Zo is gevraagd om een review door de principal scientists op een van de door de klokkenluider genoemde zaken (onderzoek D, zie hoofdstuk 4.9.5) en zijn de resultaten van deze review besproken met de betrokken leden van het MIT-team. Zie voor het optreden van het management ook hoofdstuk 5.5.

4.8 Het volgen van de tegenspraak- en escalatieprocedure

De commissie is in de gehele MIT-periode één als zodanig benoemd tegenspraakproces tegengekomen in relatie tot haar onderzoek. Daarnaast heeft de commissie éénmaal gelezen dat een NFI-medewerker is aangewezen om als tegenspreker te fungeren in een discussie. Beide situaties betroffen de zaak die nader wordt besproken in hoofdstuk 4.9.4. Overigens is onduidelijk of de laatste tegenspraak ook werkelijk tot uitvoering is gebracht. De commissie heeft alle geïnterviewden die dit zouden kunnen weten, hierop bevraagd, maar niet één geïnterviewde kon hier duidelijkheid over verschaffen. De commissie heeft verder geconstateerd dat in de ene situatie waarin tegenspraak zichtbaar was, duidelijk was wie het initiatief heeft genomen. Ook was de betrokkenheid van het afdelings-/divisiehoofd goed zichtbaar. Voor het overige bevat de tegenspraakprocedure geen feitelijk toetsbare richtlijnen. Het viel

⁶⁶ De resultaten zijn verwoord in: Memo 4xO IM05815 Aantreffen niet-geschaduwd rapport met twijfels over de conclusie in het rapport d.d. 9 januari 2018.

⁶⁷ Inhoudelijk onderzoek 'Verbetering uitvoering MIT-zaken': doelstelling en werkwijze, eindversie 16 mei 2018 met nadere toelichting per mailbericht d.d. 16 mei 2018.

de commissie op dat nergens in het dossier van de betreffende zaak werd vermeld wat er met het tegenspraakdocument is gedaan.

De geïnterviewden hebben eveneens aangegeven dat zij zich een als zodanig benoemd tegenspraakproces bij MIT-zaken niet herinneren. Dit terwijl er meermalen sprake was van discussie over onderzoeksresultaten, zie hiervoor hoofdstuk 4.5 en 5.5. In hoofdstuk 3 werd al vermeld dat er nauwelijks een geïnterviewde was die het verschil tussen tegenspraak en escalatie wist uit te leggen.

In de interviews kon geen van de geïnterviewden aangeven, wie nu exact verantwoordelijk is voor deze procedures, dus ook niet wie de periodieke evaluatie uitvoert. Van een dergelijke evaluatie heeft de commissie ook geen bewijs gevonden. Normaal gesproken wordt bij de periodieke evaluatie nagegaan of de betreffende procedure in de praktijk wel wordt gebruikt; als dat niet het geval is, wordt de procedure geschrapt of aangepast. Evenmin heeft iemand actie ondernomen om de evidente onduidelijkheden in de tekst van de procedures te concretiseren.

De commissie heeft geconstateerd dat de escalatieprocedure binnen het MIT tot nog toe nooit is gebruikt, zie hoofdstuk 4.2. In de onderzochte MIT-dossiers is ook geen enkele melding van deze procedure aangetroffen. De principal scientists geven aan⁶⁸ dat de procedure ook elders binnen het NFI niet of nauwelijks wordt gehanteerd.

Dat de escalatieprocedure niet of nauwelijks wordt gebruikt, heeft de commissie verbaasd. Het lijkt ondenkbaar dat na dialoog en het raadplegen van een derde deskundige er geen gevallen zijn waar verschil van inzicht over een rapportage is blijven bestaan. Kennelijk wordt dat niet opgelost. Ook de interviews en het zaakonderzoek bevestigen dat wel degelijk – soms forse – geschillen zijn blijven bestaan. De redenen waarom nooit een escalatieprocedure is gestart, moeten volgens de commissie worden gezocht in de cultuur bij het NFI. De commissie verwijst hiervoor naar hoofdstuk 5. De commissie heeft kennis genomen van enkele voorbeelden waaruit blijkt dat het management de deskundigen heeft gewezen op de mogelijkheid van tegenspraak of escalatie, maar dat zij daar geen gebruik van hebben willen maken.⁶⁹

Conclusie volgen van de tegenspraak- en escalatieprocedure

De melding van de klokkenluider dat voor MIT relevante procedures niet zijn gevolgd, heeft ook betrekking op de tegenspraak- en escalatieprocedure. Wat deze beide procedures betreft, heeft de commissie geen reden om aan te nemen dat de procedures onjuist zijn toegepast. Een andere vraag is of deze procedures niet onterecht achterwege zijn gelaten. De commissie sluit niet uit dat het in een aantal zaken beter was geweest om tegenspraak of escalatie wél in te zetten. De commissie komt hierop terug bij de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag (zie hoofdstuk 5), de vraag aangaande het volgen van gedragsregels en wetenschappelijke standaarden.

4.9 Het volgen van relevante procedures: de door de klokkenluider benoemde zaken

De klokkenluider heeft zijn melding van 3 januari 2017 onder meer onderbouwd met een aantal concrete voorbeelden die zich in de afgelopen jaren zouden hebben voorgedaan in de afhandeling van strafzaken bij het NFI (drie MIT-zaken en één IDFO-zaak). In deze vier onderzoeken werden meerdere rapporten uitgebracht; de klokkenluider trok in elke zaak in het bijzonder de kwaliteit van één daarvan

⁶⁸ Interviews d.d. 18-05-2018 en 16-06-2018.

⁶⁹ Interne e-mailcorrespondentie, interviews d.d. 24-05-2018 en 24-08-2021.

in twijfel. Deze rapporten dateerden van de periode gelegen tussen 2003 en 2010. De commissie heeft aan deze zaken en rapporten specifieke aandacht besteed.

Daarnaast zijn in het onderzoek enkele andere zaken specifiek naar voren gekomen, en ook aan deze zaken heeft de commissie speciale aandacht besteed. In alle gevallen heeft de commissie de betreffende rapporten en andere relevante documenten uit het dossier bestudeerd en de werkwijze in deze zaken besproken met alle geïnterviewden die bij een of meer van de zaken betrokken waren.

Hieronder volgt een beschouwing over de hierboven aangeduide zaken. Omdat de commissie veel waarde hecht aan de bescherming van de belangen van de nabestaanden en geenodeloze onrust wenst te veroorzaken, zal zij de onderzoeken waarop de rapporten betrekking hebben slechts met een letter aanduiden en het vermelden van details zo veel mogelijk vermijden.

4.9.1 Analyse van onderzoeksrapporten A-D

De vier rapporten waarvan de klokkenluider in zijn melding gewag maakte werden uitgebracht in onderzoeken A tot en met D. Het eerste rapport betreft een IDFO-onderzoek, de overige drie betreffen MIT-onderzoeken⁷⁰.

4.9.2 Onderzoek A

Het gewraakte rapport in onderzoek A betreft de bijdrage vanuit het kennisgebied KIV aan een omvangrijk IDFO-onderzoek dat werd ingesteld naar de dood van een jonge vrouw. Centraal stond de vraag of sprake was van moord of zelfdoding. Het antwoord is niet gevonden en er is ook nooit een verdachte in beeld geweest.

In dit onderzoek is het NFI voor bijzondere problemen geplaatst omdat het niet alleen concrete onderzoeksopdrachten kreeg, maar zich ook geconfronteerd zag met een meer algemene hulpvraag. Er is bijvoorbeeld een bijeenkomst georganiseerd tussen enkele deskundigen van het NFI, andere experts en politieambtenaren, waarbij in sterke mate is gespeculeerd over de doodsoorzaak. Bij het latere onderzoek heeft ieder daar als het ware van meegenomen wat van zijn gading was. Het bleek niet te achterhalen wie bij het NFI voor het geheel van de verrichte activiteiten verantwoordelijk was, en wie daarvoor precies opdracht heeft gegeven. Het NFI lijkt zich hier vrij sterk met de opsporing te hebben vereenzelvigd. Daar is het NFI echter niet voor. De wettelijke regeling (zie hoofdstuk 7) gaat ervan uit dat het alleen (door een bevoegde autoriteit) nauwkeurig omschreven onderzoeksvragen beantwoordt. Dat het NFI aldus in zekere mate op afstand wordt gehouden van de opsporing biedt een waarborg voor objectiviteit die niet mag worden prijsgegeven.

De kritiek van de klokkenluider richtte zich vooral op de manier waarop, toen zichtbaar werd dat het onderzoek was vastgelopen, de opinie van buitenlandse deskundigen is gevraagd. Gesuggereerd is dat zij werden gevoed met werkhypothesen waarvoor geen rationele steun was te vinden, dat hen feiten werden onthouden en dat hen anderzijds feiten werden voorgehouden die onvoldoende vaststonden. Dit valt thans niet meer te weerspreken, doordat verzuimd is op gedegen wijze vast te leggen welke gegevens aan de buitenlandse deskundigen werden verstrekt. Overigens is evenmin duidelijk geworden waarom juist de betreffende personen zijn benaderd.

Indien het NFI in deze zaak mede heeft gehandeld op grond van door de behandelende officier van justitie gegeven instructies of door haar gedane verzoeken, dan zou dit in strijd zijn met de wet.

⁷⁰ De zaak uit 2007 is gestart in de periode dat MIT nog geen NFI-product was, maar in een later stadium van deze zaak zijn alsnog MIT-producten gevraagd en geleverd.

Zoals in hoofdstuk 7 zal worden uiteengezet, biedt de huidige regelgeving in strafzaken alleen aan de rechter-commissaris ruimte om deskundigenonderzoek aan het NFI op te dragen. Het heeft bij het NFI in dit geval bovendien aan leiding en aan coördinatie ontbroken. Ook de wijze, waarop het door de patholoog-anatoom uitgevoerde onderzoek werd gedocumenteerd, heeft bij de commissie vragen opgeroepen. Het zwakke punt bij lijkvindingen blijkt nog steeds te zitten in de overdracht van het lichaam door de politie aan de patholoog – zoals ook al door mr. Posthumus werd gesignaleerd in zijn onderzoek naar aanleiding van de Schiedammer parkmoord. Vooral de gevoerde discussies over (al dan niet) op het lichaam en/of de kleding aangetroffen vuil en de herkomst daarvan werden door een gebrek aan documentatie gehandicapt.

Doordat nooit een verdachte is gevonden (het is zelfs zeer de vraag of in deze zaak wel een misdrijf is begaan) kan de gewraakte werkwijze niet tot een rechterlijke dwaling hebben geleid.

4.9.3 Onderzoek B⁷¹

In het gewraakte rapport in onderzoek B kwamen de deskundigen van het kennisdomein KIV tot de conclusie dat bepaald dodelijk letsel was toegebracht met een onkruidsteker of holbeitel. Een lid van het MIT-team dat deskundig was op een geheel ander terrein signaleerde dat een klauwhamer meer voor de hand lag. De deskundigen van het domein KIV weigerden hun conclusie echter te herzien; er is zelfs niets dat erop wijst dat zij die serieus ter discussie hebben willen stellen. Later bleek de verdachte inderdaad te hebben bekend dat hij een klauwhamer had gehanteerd. De commissie stelt vast dat de deskundigen van het domein KIV uiteraard mochten vasthouden aan hun conclusie, maar dat de door – uit de Verenigde Staten opgevraagd – beeldmateriaal zelfs voor leken krachtig ondersteunde opmerkingen van de andere MIT- deskundige niet zonder meer terzijde hadden mogen worden geschoven.

Doordat de verdachte (voor zover kon worden nagegaan: al voordat het NFI had gerapporteerd) heeft bekend het betreffende letsel te hebben toegebracht, kan de gewraakte werkwijze geen rechterlijke dwaling hebben veroorzaakt.

4.9.4 Onderzoek C

Het bleek niet eenvoudig om de precieze gang van zaken bij dit onderzoek te reconstrueren. De commissie is meegedeeld dat aanvankelijk de vraag is gesteld of in een bepaalde wond schotresten konden worden waargenomen. Deze vraag zou door een schotrestdeskundige ontkennend zijn beantwoord. Een lid van het MIT-team dat op een ander, maar verwant terrein deskundig was, namelijk microsporen, wees erop dat aangetroffen microsporen naar zijn mening wel degelijk konden duiden op het gebruik van een vuurwapen. De afdeling Schotresten hield vast aan de op internationale afspraken berustende definitie van wat onder een schotrest mag worden verstaan. De betreffende afdeling wees erop dat de ‘tegensprekende’ collega op het gebied van schotresten niet voldoende opgeleid en daarom ook niet tekenbevoegd was. Voor zover de commissie kon vaststellen heeft dit er – na een FUD-overleg – toe geleid dat de oorspronkelijke vraagstelling werd gewijzigd, door (kort gezegd) niet langer te vragen naar schotresten, maar naar microsporen – op welk gebied de ‘tegensprekende’ deskundige wel bevoegd was. Deze heeft vervolgens een rapport getekend waarin uiteen werd gezet welke sporen waren aangetroffen. Hij heeft tevens verantwoording afgelegd van de bevindingen van de schotrestdeskundige die het aanvankelijke rapport had opgesteld. Deze heeft zich hierbij neergelegd. De vraag van de commissie, wie deze creatieve, maar niet onbedenkelijke, oplossing heeft verzonnen, is niet beantwoord. De commissie meent er echter van te mogen uitgaan dat geen sprake was van een actie van een individuele medewerker.⁷²

71 Naast het dossieronderzoek is de tekst over onderzoek B gebaseerd op interviews d.d. 08-05-2018 en 15-07-2018.

72 Naast het dossieronderzoek is de tekst over onderzoek C gebaseerd op interviews d.d. 05-07-2018 en 15-06-2018.

Nadat het rapport was uitgebracht (het is gedateerd 25 maart 2010) ging de interne discussie verder. De schotrestdeskundige hield zich afzijdig, maar de deskundige op het terrein van de microsporen stelde een expliciet ‘tegenspraakdocument’ op over het identificeren van schotresten, gedateerd 20 april 2010. Een formele status had dit overigens niet; wel werd de discussie hiermee onder de aandacht gebracht van het afdelingsmanagement. Deze heeft met de deskundigen gesproken, maar geen verdere stappen genomen en niet zelf besloten tot escalatie, hetgeen verhelderend had kunnen werken. Hierdoor is een standpunt over het toepassen van de internationale richtlijnen voor schotresten achterwege gebleven.

De commissie heeft geen reden om aan de juistheid van het uiteindelijk vervaardigde rapport te twijfelen. Het gebeurde onderstreept eens te meer hoe belangrijk vaak de vraagstelling is. De commissie is echter van oordeel dat het rapport expliciet melding had moeten maken van de gevoerde discussie en op de achtergronden daarvan dieper had moeten ingaan. Die discussie had – ook al was de wijziging van de aanvankelijke vraagstelling kennelijk met instemming van de rechter-commissaris geschied - niet aan de procesdeelnemers mogen worden onthouden. In zoverre treft beide betrokken deskundigen, maar vooral het betrokken management, blaam.

4.9.5 Onderzoek D

Het gewraakte rapport in onderzoek D betreft een vrouw die met ernstig schedelletsel is aangetroffen. Een operatie mocht niet baten. Aan het NFI werd de vraag voorgelegd of het aangetroffen schedelletsel was toegebracht met een bepaalde, door de politie in beslag genomen, tengelhamer. Hiernaar is zowel door het KIV als door de afdeling microsporen onderzoek ingesteld; er is separaat gerapporteerd (maar onder hetzelfde nummer). Het KIV-rapport is in een vakblad uitvoerig door prof. P.J. van Koppen van commentaar voorzien.⁷³ De commissie zal zich beperken tot haar eigen bevindingen. Zij komen in zoverre met die van prof. Van Koppen overeen, dat de kwaliteit van het uitgebrachte rapport te wensen overlaat. Zo is de herkomst van een in de schedel aangetroffen gat niet verantwoord. De rapporteur heeft zich beperkt tot de opmerking dat dit niet door de inwerking van geweld werd veroorzaakt. De halfronde vorm wijst erop dat dit gat bij de in het ziekenhuis op het slachtoffer uitgevoerde operatie werd gemaakt. Het was voor het KIV-onderzoek daarom inderdaad niet van belang, maar de rapporteur had de rechter op dit punt niet in het ongewisse mogen laten. De commissie heeft zich ervan vergewist dat ook het obductierapport van de patholoog-anatoom over de herkomst van het betreffende gat geen duidelijkheid verschaft.

4.9.6 Analyse van onderzoeksrapporten E-N en nader onderzoek meetmethode en schaduwen

De klokkenluider heeft, naast de vier rapporten die hij in zijn meldingen aan het divisiemanagement centraal stelde, op twee meer recente rapporten (E en F) gewezen, die beide werden uitgebracht in 2015 en volgens hem aan soortgelijke gebreken leden; zij hadden betrekking op andere onderzoeken dan de vier bovengenoemde. Concrete feilen werden hier door hem niet aan de orde gesteld, de kritiek betrof meer de gehanteerde werkwijze in het algemeen. NB. De rapporten die geen MIT-zaken betreffen, zijn niet gescreend op het voldoen aan de eisen uit de MIT-procedure en de rapportagerichtlijnen, en dan ook niet in de tabellen van het dossieronderzoek opgenomen.

Onderzoek E had betrekking op een levenloos aangetroffen man. Door het NFI is onderzocht of op een uitgenomen botdeel microsporen konden worden aangetroffen. De uitslag was negatief. Een en ander heeft de commissie geen aanleiding gegeven tot opmerkingen.

⁷³ P.J. van Koppen, ‘De Tengelhamer en het schedeldak. Over Rapportages door het Nederlands Forensisch Instituut’, *NJB* 2017 p. 1444/1452. Zie ook het antwoord van M.J. Sjerps, A.D. Kloosterman en C.E.H. Berger, ‘Over de rapportage van het NFI: een weerwoord’, *NJB* 2017 p. 2945/2951, en het naschrift van Van Koppen op p. 2952/2953

Heranalyse in verband met hoekmetingen IFM

Onderzoek F had betrekking op de vraag of de dood van een jonge vrouw zou kunnen zijn veroorzaakt door steken met een bepaald dolkmes. De verdachte had dit mes volgens de politie zelf aangewezen als het gebruikte wapen. Het onderzoek is uitgevoerd door KIV-deskundigen. De onderzoeker heeft twee hypothesen opgesteld, waarna hij de hypothese die ervan uitging dat het trauma was toegebracht met het onderzochte dolkmes veel waarschijnlijker achtte dan de hypothese dat dit gebeurde met een ander mes. Deze conclusie werd onderbouwd door het feit dat de hoekmetingen van één bruikbaar snijspoor in een bot (ca 87-92°) overeenkwamen met die van een deel van het gevonden mes. Deze hoekmetingen waren uitgevoerd op de beelden opgenomen met 3d-scan (Infinite Focus) microscoop (IFM).

In 2017 uitte een van de andere leden van het MIT-team twijfels aan de conclusie die KIV had getrokken, naar aanleiding van aanvullende vragen gesteld in hoger beroep. Vervolgens bleek dat het rapport niet geschaduwd was. De beoogde schaduwlezer was op vakantie en de rapporteur wilde de klant niet langer laten wachten (zie ook hoofdstuk 4.4). Door de heranalyse in 2017 kwam tevens naar boven dat de hoekmetingen in het bot niet loodrecht op de lengterichting van het spoor waren uitgevoerd. Na de nieuwe meting bleek dat de V-vorm in het bot kleiner was dan die van het mes. Deze verschillen waren wel miniem, het snijspoor was ca 50 µm kleiner dan het mes. Tijdens het interview⁷⁴ gaf de betrokken deskundige aan dat deze discrepantie te wijten zou kunnen zijn aan de elastische eigenschappen van het bot (het zou gedeeltelijk kunnen terugveren nadat het mes wordt teruggetrokken), maar het bot zou ook kleine veranderingen kunnen ondergaan tijdens het uitnemen, meermaals invriezen en drogen of tijdens het maceratieproces, alle uitgevoerd in het NFI, of door een langere bewaarperiode. Tevens stelde hij dat het een rol zou kunnen spelen dat in een aantal van de opnieuw geanalyseerde onderzoeken het materiaal niet opnieuw gemacereerd is, waardoor wellicht vet naar buiten is getreden en de tweede meting mogelijk is beïnvloed. Het is al met al niet duidelijk of de conclusie in het rapport wel of niet juist was. Het rapport is in ieder geval herzien en de conclusie is aangepast; zij werd zodanig afgezwakt dat nu beide hypothesen mogelijk werden geacht. Een rol speelde dat de rapporteur in die periode de enige MIT-deskundige was die de IFM kon bedienen. Daarom kon de schaduwlezer zich op dit punt geen inhoudelijk oordeel vormen over de juistheid van de meetuitkomsten. Nu is het geen voorschrift dat metingen bij het schaduw opnieuw worden uitgevoerd; dit gebeurt elders bij het NFI ook niet, en het zou ook niet uitvoerbaar zijn. Maar het maakt het voor de schaduw wel lastig om zich bij twijfel een nader beeld te vormen.

Uit de heranalyse, in 2017 uitgevoerd door het NFI, kwamen dus twee mogelijke problemen naar voren:⁷⁵

- Wellicht zijn systematische fouten gemaakt bij het meten van vormsporen met de IFM.
- De aanname dat het bot niet van vorm verandert, is mogelijk niet correct.

Het NFI is in overleg met het OM (de landelijke OvJ) naar aanleiding van deze constatering een screening gestart van MIT-zaken waarin de IFM gebruikt is. Dit betreft zaken vanaf medio 2008, toen de IFM in gebruik genomen is. Allereerst zijn de zaken vanaf 2012 onderzocht. In de jaren 2012 tot en met 2015 zijn drie zaken gevonden waar nader onderzoek naar de profiel/hoekmetingen noodzakelijk werd geacht. Zie hiervoor de navolgende tabel. Van deze drie geselecteerde zaken is één onderzoek (onderzoek H, geen MIT-zaak) geprioriteerd door het OM. De meting is opnieuw uitgevoerd, en de uitkomst bleek inderdaad een andere te zijn. Er is een herzien rapport uitgebracht. Als ook de lijst met

⁷⁴ Interview d.d. 24-9-2018.

⁷⁵ Memo 4xO IM05815 Aantreffen niet-geschaduwd rapport met twijfels over de conclusie in het rapport, d.d. 9 januari 2018.

eventueel benodigde heranalyses van vóór 2012 compleet is, prioriteert het OM ook daarin zaken die opnieuw onderzocht moeten worden. De screening is op dit moment nog niet afgerond.

Tabel 14: Zaken uit 2012 tot en met 2016 waar nader onderzoek naar IFM-metingen wordt uitgevoerd

Letteraanduiding	Omschrijving
G	MIT-onderzoek n.a.v. het aantreffen van meerdere stoffelijke overschotten
H	KIV-onderzoek aan schedeldelen en drie werktuigen naar aanleiding van het aantreffen van een levenloos lichaam
I	KIV-onderzoek n.a.v. het aantreffen van een dodelijk slachtoffer in een uitgebrande auto

Bron: Intern onderzoek NFI 2017

Het NFI heeft in 2017 tevens een onderzoek opgezet waarin de betrouwbaarheid van het opmeten van de vormen achtergelaten in bot als methode wordt onderzocht. Uit dit onderzoek zal ook het effect van de behandelingen van het weefsel op de metingen duidelijk worden. Eerste resultaat van het onderzoek is op hoofdlijnen dat er niet een overduidelijk verband is tussen de snijhoek van een mes en de hoek in een spoor in het bot.⁷⁶ De exacte resultaten worden door het NFI op dit moment bestudeerd, evenals de vraag wat de consequenties zijn. Momenteel past het NFI de meetmethodiek niet toe in zaakonderzoek.

Onderzoek naar achterwege blijven van schaduwen

Tijdens het onderzoek werd de commissie geattendeerd op het feit dat rapport F een van een vijftal rapporten was, die tijdens de zomervakantie van 2015 niet op reglementaire wijze waren geschaduwd. Deze rapporten zijn in juli 2017 alsnog geschaduwd. Rapport F, zie hierboven, werd herzien. Het alsnog schaduwen van de vier overige rapporten leidde niet tot andere conclusies. Het betrof de rapporten J tot en met M.

Rapport J betrof een KIV-onderzoek (geen MIT) naar aanleiding van een brandstichting. De rapporteur heeft drie sets van telkens twee hypothesen opgesteld. In één geval waren zij naar zijn oordeel ongeveer even waarschijnlijk, en in beide andere gevallen was de ene extreem veel waarschijnlijker dan de andere. Het bleek onmogelijk om vast te stellen in hoeverre de onderzoeksresultaten in een strafproces (dat er kennelijk wel is geweest) een rol hebben gespeeld. Er is geen reden gevonden om het rapport thans nog te herzien.

Rapport K betrof een gezamenlijk rapport van de afdeling microsporen en het KIV, over de aanwezigheid van microsporen aan een ingeslagen schedel. Die werden inderdaad aangetroffen, en daaruit werd afgeleid dat de schedel vermoedelijk was bewerkt met een stuk gereedschap, zoals een breekijzer. Het rapport is door twee deskundigen getekend. Voor zover bekend is (nog) geen verdachte gevonden.

Rapport L betrof een MIT-onderzoek naar aanleiding van een steekpartij. De vraag of bepaald letsel met een in beslag genomen vleesmes was toegebracht leidde tot de conclusie dat deze met een even grote mate van waarschijnlijkheid in bevestigende als in ontkennende zin kon worden beantwoord. Er is geen reden gevonden om het rapport thans nog te herzien.

⁷⁶ Mailbericht NFI d.d. 25 juli 2018.

Rapport M betrof een MIT-express (versneld MIT-onderzoek) aan botdelen naar aanleiding van een steekpartij. Er werd niet méér vastgesteld dan dat enkele krassporen geschikt waren voor nader onderzoek.

De niet-geschaduwde rapporten zijn, naar de commissie begreep, door de rapporteur wel ter schaduw aangeboden.⁷⁷ De reden waarom genoemde rapporten niet op reglementaire wijze zijn geschaduwd, was dat degene die normaal zou schaduwen op vakantie was, waarna de datum is verschoven tot 10 dagen na zijn terugkomst. Echter, betrokkene heeft aansluitend aan zijn vakantie wegens familieomstandigheden opnieuw verlof opgenomen.

Vervolgens voelde de rapporteur zich – gezien de werkdruk en sturing op termijnen – verplicht de klant de ongeschaduwde rapporten toe te zenden.

Verder was het aantal KIV-deskundigen zeer klein, waren slechts enkelen van hen schaduwbevoegd en wist maar één persoon de IFM te bedienen.⁷⁸ Deze combinatie van factoren maakte de KIV-groep naar de mening van de commissie kwetsbaar; zij heeft rechtstreeks tot het probleem van het niet schaduwen van de rapporten geleid.

Opvallend is dat het achterwege blijven van schaduwen bij de rapporten F en J door een betrokkene als niet bijzonder problematisch werd beschouwd,⁷⁹ omdat de uitslag zo duidelijk was. Op die redenering valt nogal wat af te dingen. Er kan immers juist dan sprake zijn van grote fouten; er mag niet zonder meer op worden vertrouwd dat die zijn uitgebleven. Bij het rapport F bleek de commissie dat de onderzoeksvraag nogal suggestief was: dat het in die zaak door de politie aangeleverde mes door de verdachte zelf als moordwapen was aangewezen werd de deskundige meegedeeld. Van een onbevooroordeeld onderzoek kan dan nauwelijks sprake zijn. Men kan zich bovendien afvragen welk nut het – toch altijd vrij kostbare - onderzoek had, nu de verdachte zich zo duidelijk had uitgesproken.

Rapport K werd door twee deskundigen ondertekend; eigenlijk zou er dan op mogen worden vertrouwd dat zij ook de resultaten van elkaars onderzoek beoordelen. Kennelijk is de praktijk anders. Ook wanneer alsnog een verdachte zou worden gevonden kan dit onderzoek alleen betekenis krijgen wanneer vergelijkingsmateriaal wordt gevonden; dit vergt in ieder geval nieuw onderzoek. Er is daarom geen schade veroorzaakt.

Rapport L kan, gelet op de uitkomst, bij de berechting van de (naar werd vernomen bovendien inmiddels bekende) verdachte geen rol van betekenis hebben gespeeld. Dat het niet werd geschaduwd heeft daarom, zo mag worden aangenomen, geen noemenswaardige schade veroorzaakt.

Van rapport M zou kunnen worden volgehouden dat het, gelet op de resultaten, niet zou behoeven te worden geschaduwd; daarmee wordt echter aan het belang van dit soort exploratief onderzoek te kort gedaan. In de rechtspleging spelen dergelijke rapporten echter geen rol.

Opgemerkt moet worden dat bij de hier genoemde rapporten twee verschillende KIV-deskundigen betrokken waren.

77 Interview d.d. 25-05-2018, gesprek wederhoor d.d. 21-09-2018.

78 Tweemaal is een medewerker gestart met een opleiding om met de IFM te kunnen werken (2016/2017), maar in beide gevallen is de opleiding niet afgemaakt en hebben betrokkenen nooit met de IFM gewerkt; bron: gesprek 21-09-2018 en intern e-mailverkeer.

79 Interview d.d. 25-05-2018.

Verder noemt de commissie nog onderzoek N, een vervolg op een al veel ouder onderzoek. In dit onderzoek stond de doodsoorzaak van een vrouw centraal. Deze zaak is door de klokkenluider in zijn melding weliswaar slechts zijdelings, maar wel expliciet genoemd. In deze zaak kwamen twee leden van het MIT-team, een KIV-deskundige en een forensisch antropoloog, ten burele van de rechter-commissaris tegenover elkaar te staan. Zij hadden de gestelde vraag elk vanuit hun eigen deskundigheidsgebied beantwoord, maar de antwoorden verschilden zodanig van elkaar dat geen geïntegreerde rapportage kon worden uitgebracht. Tot een onterechte veroordeling kan deze gebeurtenis nauwelijks hebben geleid; wel moet worden vastgesteld dat de rechter op deze manier minder hulp kreeg dan hij had mogen verwachten bij zijn taak om de resultaten van de vanuit de beide betrokken disciplines uitgevoerde onderzoeken op elkaar te laten aansluiten en in elkaars licht te beoordelen. Het werd al opgemerkt: de meerwaarde van MIT is gelegen in geïntegreerde rapportage; het verdient dan ook aanbeveling om de toelichting, indien daarom wordt gevraagd, ook in geïntegreerde vorm te geven.

Aan het eind van het commissie-onderzoek zijn nog twee zaken (geen MIT-zaken, wel KIV-zaken) onder de aandacht van de commissie gebracht. De reden daarvoor was dat bij een of enkele deskundigen twijfel bestond aan de volledigheid van het dossier. De commissie heeft beide dossiers onderzocht en in beide gevallen bleek de twijfel terecht. De dossiers zijn niet volledig, en in één geval is bovendien sprake van een niet-geordend dossier, waardoor het verloop van het onderzoek niet te volgen is. Het is echter niet na te gaan in hoeverre dit betekent dat niet aan kwaliteitseisen is voldaan. Omdat het geen MIT-zaken betreft, heeft de commissie geen verder onderzoek gedaan; dit zou buiten haar onderzoeksopdracht vallen. Het NFI onderzoekt momenteel beide dossiers met het doel deze alsnog op orde te krijgen.

4.10 Het volgen van relevante procedures: conclusie op grond van het zaakonderzoek

De vraag ‘is de melding van de klokkenluider gegrond dat voor MIT relevante procedures niet zijn gevolgd’ beantwoordt de commissie op grond van het zaakonderzoek uit hoofdstuk 4.9 als volgt.

Uit de in 4.9 beschreven nader bestudeerde zaken blijkt dat de richtlijn dat rapporten geschaduwd moeten worden, enkele malen niet is gevolgd. Deze rapporten zijn in een later stadium alsnog geschaduwd. Eén rapport is als gevolg daarvan in een later stadium door het NFI herzien en opnieuw uitgebracht. Daarnaast zijn er problemen geweest met de (interpretatie van) meetmethodes van de IFM. Hier loopt nog nader onderzoek vanuit het NFI, zoals beschreven in paragraaf 4.9.5. Tot op heden heeft één van de heranalyses geleid tot een herzien rapport, dat aan het OM is uitgebracht.

Er is dus op grond van deze specifiek beschreven zaken grond voor de melding.

Een aantal aspecten in de besproken zaken hebben vooral te maken met de cultuur binnen het NFI. Daarvoor verwijst de commissie naar hoofdstuk 5.

4.11 Samenvattend: is de melding gegrond dat de voor MIT relevante procedures niet gevolgd zijn?

De commissie heeft op grond van het dossieronderzoek en de nadere analyse van een aantal specifieke zaken inderdaad moeten constateren dat de relevante procedures niet altijd aantoonbaar gevolgd zijn. Van enkele rapporten zijn geen of onvoldoende bewijzen van tijdig schaduwen te vinden. In sommige rapporten ontbrak de paraaf van de schaduwlezer. Van enkele schaduwlezers kon niet op grond van formele richtlijnen worden vastgesteld dat zij bevoegd zijn tot het schaduwen van de betreffende rapporten.

Toch heeft de commissie geen aanleiding om te veronderstellen dat er sprake is van systematische fouten in het volgen van formele procedures, mogelijk met uitzondering van de in paragraaf 4.9 benoemde vragen rond de IFM-meetmethode, waarvoor overigens herstelprocedures zijn uitgevoerd of nog lopen.

5. Beantwoording onderzoeksvraag 2: is er sprake van handelen in strijd met toepasselijke gedragsregels en/of het wetenschappelijk aanvaard normenkader?

Onderzoeksvraag 2 betreft niet de formele voor MIT relevante procedures, maar de toepasselijke gedragsregels en het wetenschappelijk aanvaard normenkader. Het instellingsbesluit vermeldt hierbij, dat de commissie uitdrukkelijk het proces dat bij MIT is gevolgd onderzoekt, en niet het functioneren van personen. De commissie heeft daarom deze vraag zo opgevat, dat het gaat om de *organisatorische integriteit* van het NFI met betrekking tot het proces dat bij de MIT-methode dient te worden gevolgd. Die integriteit staat dan ook centraal in dit hoofdstuk.

De klokkenluider heeft in de onderbouwing van zijn melding een aantal voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag relevante observaties gegeven, die de commissie nader heeft onderzocht aan de hand van interviews en achtergronddocumentatie. In het laatste deel van dit hoofdstuk komen onder meer aan de orde het functioneren van het MIT-team en de aansturing door het afdelings-/divisiemanagement⁸⁰.

Voor een goed begrip van de rol die deze cultuurgebonden aspecten kunnen hebben gespeeld bij de uitvoering van de MIT-procedure en de melding van de klokkenluider daarover, is het zinvol vooraf iets te zeggen over de belangrijkste ontwikkelingen bij het NFI op dit gebied in de afgelopen jaren.

5.1 Organisatiestructuur en –cultuur binnen het NFI

Achtereenvolgens besteedt de commissie aandacht aan de reorganisatieplannen uit 2015, de borging van de wetenschappelijke kwaliteit en het cultuurtraject binnen het NFI.

5.1.1 Reorganisatieplannen 2015

Op 12 februari 2015 brengt het NFI het vastgestelde Contourenplan *Het Nederlands Forensisch Instituut op weg naar 2018*⁸¹ uit. Dit plan bouwt voort op het Contourenplan d.d. 10 juli 2014, en wordt beschreven als de weg naar ‘een compacter NFI met een NFI-brede besturingsstandaard.’ Afslanking van de bedrijfsvoering en harmonisatie van besluitvorming vormen het antwoord op onder meer de bezuinigingstaakstelling die het Rijk aan het NFI heeft opgelegd.

Het rapport presenteert tal van maatregelen, waaronder een strakkere sturing op productiviteit, besparingen op inkoop, beëindiging van werkzaamheden waarnaar weinig vraag meer is en herschikking van taken (i.c. een andere taakverdeling tussen politie en NFI). Tegelijkertijd wordt, om de kwaliteit van de dienstverlening te versterken, een impuls in Research en Development in het vooruitzicht gesteld. Om dit alles te bewerkstelligen, kondigt het rapport onder meer een ‘zwaar ingrijpen op het management’ aan, vooral gericht op een consistentere sturing. De hoofdstructuur van het NFI wordt gewijzigd en er worden divisies met integraal verantwoordelijke managers gevormd, met het doel een robuustere besluitvorming mogelijk te maken. Het aantal divisiemanagers (tot dan toe ‘afdelingshoofden’) wordt teruggebracht en de teamleidersfunctie⁸² versterkt. Verder wordt, in lijn met voorgaande jaren, de totale personeelsformatie verder teruggebracht en worden ook binnen het NFI enkele taken herschikt.

80 Vanaf 1 april 2016 is het afdelingsmanagement gewijzigd in divisiemanagement. De span of control van een divisiemanager is groter dan die van een afdelingsmanager, waardoor meer op afstand wordt gestuurd.

81 NFI, Programma Strategie en Transitie, Contourenplan Het Nederlands Forensisch Instituut op weg naar 2018, 12 februari 2015. Status: besluit.

82 Een divisie omvat meerdere teams; elk team heeft een teamleider voor de dagelijkse aansturing. Teamleiders combineren hun managementtaken met onderzoekstaken (‘meewerkend voorman’). De bedoeling was om het accent binnen het werkpakket van teamleiders te verschuiven naar de managementtaak en toe te groeien naar een integraal management, waarin de teamleider steeds meer verantwoordelijkheden krijgt op het gebied van personeelsmanagement en budget.

De status van het NFI als uitvoeringsorganisatie van het ministerie van Justitie en Veiligheid blijft gehandhaafd.

Het NFI concretiseert de reorganisatiemaatregelen die in het Contourenplan van 12 februari 2015 waren benoemd, in het 'Organisatie- & Formatierapport' van 20 augustus 2015.⁸³ Het rapport bevat uitgewerkte herschikkings- en inkrappingsvoorstellen en benadrukt daarnaast het belang van centrale waarden als deskundigheid, vertrouwelijkheid en het zoeken van maximale synergie binnen en buiten het NFI om zo hoog mogelijke kwaliteit te kunnen leveren.

Op 15 oktober 2015 verschijnen twee addenda op het 'Organisatie- & Formatierapport' (verder: O&F-rapport),^{84, 85} alsmede een correctie op een van deze addenda⁸⁶, alle met kleine wijzigingen in het rapport. Deze raken niet de kern van de maatregelen zoals omschreven in de alinea hierboven.

Uit correspondentie die de Onderzoekscommissie ter beschikking is gesteld⁸⁷ en uit de gevoerde gesprekken blijkt dat de Ondernemingsraad (OR) zich niet kan vinden in het O&F-rapport. De OR had eerder (3 augustus 2015) uitgebreid geadviseerd over het voorgenomen besluit en was van mening dat de directie onvoldoende rekening had gehouden met haar advies. De belangrijkste aandachtspunten van de OR zijn de financiële onderbouwing van het O&F-rapport, de managementcultuur en de wetenschappelijke kwaliteit, tot uiting komend in de positionering van de principal scientists en de relatie met de Chief Scientific Officer. De toenmalige algemeen directeur van het NFI stelt op 9 november 2015 het O&F-rapport van 20 augustus 2015 met de addenda van 15 oktober 2015 nogmaals vast, met een marginale aanpassing, te weten een formele formatieve correctie zonder personele gevolgen.

Vanaf dat moment (najaar 2015) is er binnen het NFI sprake van onrust over de reorganisatie en de managementcultuur. Uit de gevoerde gesprekken leidt de Onderzoekscommissie af, dat er een steeds grotere kloof ontstaat tussen medewerkers enerzijds en hoger management (divisiehoofden en directie) anderzijds.

De OR heeft in het najaar van 2015 het vertrouwen in de directeur opgezegd en op 8 december 2015 bij de Ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam beroep ingesteld tegen het besluit van 9 november 2015. Er lijkt een patstelling te zijn bereikt. Om deze te doorbreken hebben directie en OR overleg gevoerd, ondersteund door hun advocaten. Dit overleg leidt op 16 januari 2016 tot de aankondiging van een aanpassing van het O&F-rapport op diverse onderdelen⁸⁸:

- De principal scientists worden centraal binnen het NFI gepositioneerd, en wel binnen de eenheid Bestuursondersteuning, dit om 'de wetenschappelijke integriteit van het NFI stevig te borgen'. De principal scientists rapporteren aan het hoofd van de eenheid Bestuursondersteuning en worden zowel binnen de divisies als NFI-breed ingezet. Er zal een Chief Scientific Officer worden benoemd, met een adviserende functie op het gebied van de Research & Development (R&D)-programma's.

83 NFI 15-DIR-402, Organisatie & Formatierapport 20 augustus 2015, Status: besluit.

84 NFI, Overzicht wijzigingen in Besluit O&F-rapport, bijlage 1 bij brief Besluit Organisatie & Formatierapport, 15 oktober 2015.

85 NFI, Overzicht van te corrigeren onderdelen van de 'was - woordt-lijst' en de 'woordt-lijst' op twee punten, bijlage 2 bij brief Besluit Organisatie & Formatierapport, 15 oktober 2015. NB met 'was - woordt-lijst' wordt bedoeld op functiewijzigingen, met 'woordt-lijst' op de opnieuw geordende en nieuwe functies.

86 Brief directie NFI aan Ondernemingsraad d.d. 15 oktober 2015, kenmerk 15-DIR-375 met bijlage 'Bijlage 3: Formatieve correctie'.

87 Zie hiervoor de referenties 10 tot en met 13. In deze stukken wordt een beschrijving van de voorafgaande periode gegeven.

88 Blijkt uit de documenten in de referenties 10 tot en met 13. In deze stukken wordt een beschrijving van de voorafgaande periode gegeven.

Daarnaast komt er een Wetenschappelijke Raad van Advies. Binnen de verschillende divisies zullen senior scientists extra aandacht gaan besteden aan nieuwe ontwikkelingen op hun vakgebied; zij doen dit naast bijvoorbeeld hun onderzoekstaak.

- De beoogde afbouw van het deskundigheidsgebied handschriftenonderzoek wordt nader onderzocht.
- Het lopende financiële onderzoek wordt mede ingezet om vragen van de OR te beantwoorden.
- Tot slot worden maatregelen genomen om de managementcultuur te verbeteren; de directie zal een extern bureau inhuren om hierover te adviseren. Een van de aandachtspunten hierin is ‘het omgaan met inspraak en tegenspraak’.

De OR trekt hierop haar beroep bij de Ondernemingskamer in.⁸⁹

5.1.2 Plannen voor borging van de wetenschappelijke kwaliteit 2017

De directie van het NFI heeft de afgesproken maatregelen op het gebied van de kwaliteitsborging uitgewerkt. Zo heeft zij – in april 2017 – aan de OR ter advisering de notitie ‘Borging Wetenschappelijke kwaliteit’^{90, 91, 92, 93} aangeboden. In deze notitie zijn overigens aspecten van cultuur, houding en gedrag niet meegenomen, omdat deze een plaats zouden krijgen in het onderzoek naar de (management)cultuur. Ook de R&D-elementen bleven buiten beschouwing, omdat deze in een project integrale sturing zouden worden ondergebracht. De notitie voorziet in de oprichting van een Wetenschappelijke Raad van Advies, de aanstelling van een Scientific Strategy Officer (nieuwe naam voor de eerder beoogde functie Chief Scientific Officer) en de aanstelling van een Vertrouwenspersoon wetenschappelijke integriteit.

In de situatie van destijds kon het nauwelijks anders dan dat ook de aangekondigde maatregelen om de wetenschappelijke kwaliteit te borgen bleven leiden tot discussie binnen de organisatie. Een aantal sleutelfunctionarissen van het NFI – waaronder twee principal scientists en enkele leden van het MIT-team – gaven aan de voorgestelde constructie te zwaar te vinden en te weinig verankerd in de organisatie als geheel. Op 17 juni 2017 trekt de toenmalige interim-directeur de adviesaanvraag aan de OR in,⁹⁴ omdat het traject te veel raakvlakken heeft met het (overigens nog in te zetten) cultuurtraject en het beter lijkt eerst de uitkomsten van dat traject af te wachten en daarna een eventueel aangepast advies aan de OR voor te leggen. De Onderzoekscommissie constateert dat dit tot op heden niet is gebeurd. De patstelling blijft.

5.1.3 Het cultuurrapport van 2017

Andersson Elffers Felix (AEF) en het INK hebben op verzoek van het NFI de cultuur binnen de organisatie onderzocht als uitvoering van een van de afspraken met de OR. Op 8 mei 2017 verschijnt de uitgebreide rapportage,⁹⁵ en op 10 mei 2017 heeft de toenmalige minister van Veiligheid en Justitie (S.A. Blok) het rapport toegezonden aan de Tweede Kamer.⁹⁶ De minister spreekt van cultuurproblemen die breed in de organisatie spelen en die ‘ernstig, stug en al van zeer lange duur’ zijn. Het rapport van AEF en INK bevat volgens de minister ‘scherpe en concrete aanbevelingen’. Hij kondigt de benoeming

89 NFI 17-DIR-82 Bijlage 1: Overeenkomst inzake intrekken procedure ondernemerskamer 22 januari 2016.

90 NFI 17-DIR-082 Oplegnota met verzoek om advies OR inzake de Notitie Borging wetenschappelijke kwaliteit, 3 april 2017.

91 NFI 17-DIR-82 Bijlage 2: Notitie Borging wetenschappelijke kwaliteit, 8 maart 2017.

92 NFI 17-DIR-82 Bijlage 3: Memo respons conceptnotitie Borging wetenschappelijke kwaliteit, 10 januari 2017.

93 NFI 17-DIR-82 Bijlage 4: Wetenschappelijke kwaliteit, toelichting Visie DR en dialoog en verslag 6 februari en 7 maart, ongedateerd.

94 NFI 17-DIR-204.OR: Intrekken adviesaanvraag, 17 juli 2017.

95 Andersson Elffers Felix en INK, Samen bouwen aan de toekomst van het NFI, Rapport over de management- en organisatiecultuur bij het Nederlands Forensisch Instituut, 8 mei 2017, referentie GN55/rapport management- en organisatiecultuur.nfi.

96 Brief Minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer kenmerk 2073879, 10 mei 2017.

van een interim-directeur aan die tot taak heeft de aanbevelingen uit te voeren, en spreekt zijn vertrouwen uit in de realisatie van de benodigde cultuurverandering. Hij benadrukt de betrokkenheid van de medewerkers van het NFI bij hun maatschappelijk zo relevante taak.

Ook de onderzoekers van AEF en INK schetsen een ernstig beeld:

- De medewerkers van het NFI werken onvoldoende samen. Er is onvoldoende vertrouwen en er wordt te beperkt en soms vijandig gecommuniceerd. Dit geldt voor de samenwerking tussen professionals, maar zeker ook voor de samenwerking tussen professionals en leidinggevend.
- Medewerkers voelen grote afstand tot hun leidinggevend en vervreemden daardoor van de organisatie. Leidinggevend sturen te veel via strakke formele lijnen en er is te weinig persoonlijk contact en informele afstemming.
- Medewerkers tonen soms oppositioneel gedrag.
- De relatie van het NFI met zijn externe ketenpartners tevens klanten (Nationale Politie, Openbaar Ministerie, Zittende Magistratuur) is voor verbetering vatbaar. Zo is het NFI zich onvoldoende bewust van de wensen van zijn klanten.⁹⁷
- De rol die het NFI zou moeten spelen voor de samenleving, is onvoldoende duidelijk. De relatie tussen het ministerie en het NFI zou meer gericht moeten zijn op deze meerwaarde en minder op de productiedoelstellingen.

De onderzoekers van AEF en INK geven aan dat hun bevindingen nauw aansluiten bij eerder onderzoek uit 1995. Daarmee wordt duidelijk dat de cultuurproblemen reeds geruime tijd bestaan. Er is dan ook een fundamenteel veranderingstraject nodig, op meerdere fronten tegelijk. De onderzoekers formuleren een groot aantal aanbevelingen, waarin de cultuurveranderingen prioriteit krijgen boven aanpassingen in het besturingsmodel en de organisatiestructuur.

Als belangrijkste maatregelen voor de korte termijn (tot oktober 2017) zien de onderzoekers:

- voeren van gesprekssessies voor het versterken van het onderling vertrouwen, vaststellen van spelregels voor het omgaan met elkaar;
- ontwikkelen van profielen voor passend leiderschap, waarin horizontaal en verticaal verbinden en mensgerichte vaardigheden centraal staan;
- starten met enkele 'vliegwielen', dit zijn veranderingswensen die breed worden onderschreven en die energie genereren; voorbeelden zijn het aanpassen van onnodig knellende protocollen en het verbeteren van het personeelsbeleid;
- versterken van de verbinding met de ketenpartners.

De tweede fase (oktober 2017 tot april 2018) zou volgens het rapport van AEF en INK bestemd moeten zijn voor het doorpakken op de acties uit fase 1 en het zetten van de eerste stappen op weg naar nieuwe sturingsprincipes, zoals inspraak van medewerkers, beoordelen van medewerkers maar ook het aanpassen van de organisatiestructuur.

AEF en INK benadrukken net als de minister de betrokkenheid van de NFI-medewerkers bij hun werk en de positieve grondhouding ten opzichte van cultuurveranderingen, maar spreken wel over een enorme uitdaging. De cultuurproblemen zijn ernstig en hardnekkig.

⁹⁷ Hier acht de commissie de opmerking passend, dat de klanten zich vermoedelijk ook niet altijd voldoende bewust zijn van de (wettelijke) positie en de praktische mogelijkheden van het NFI.

De directeur van het NFI is naar aanleiding van het rapport van AEF en INK op 11 mei 2017 teruggetreden, en ook het topmanagement is bijna geheel vervangen. De per juni 2017 aangestelde interim-directeur werd eindverantwoordelijk voor het verandertraject.

Inmiddels zijn de nodige verbeteracties ingezet bij het NFI.⁹⁸ Onder leiding van de interim-directeur is in het najaar van 2017 een missie en visie opgesteld die de richting aangeeft voor de komende jaren. Er is een programmteam (*NFInext*) opgericht met daarin onder meer projectleiders die als taak hebben om de cultuurverandering en de implementatie van de strategie te ondersteunen. Ook is een programmaraad opgericht: een brede vertegenwoordiging van medewerkers die toetst of de gewenste cultuurverandering ook in de praktijk wordt nageleefd. In de eerste helft van 2018 is de veranderorganisatie opgezet en inmiddels is gestart met de uitvoering. Het betreft een cultuurtraject met een lange historie in het verleden, dus dit is een traject dat naar de verwachting van het NFI meerdere jaren in beslag gaat nemen.

Ook de specifieke cultuuraspecten die raakvlakken hebben met de problemen met MIT komen aan bod in het programma *NFInext*. In het project 'verbetering arbeidsrelaties' wordt o.a. aandacht besteed aan onderlinge samenwerking en een veilige werkomgeving. In het project 'leiderschap' worden leidinggevendenden o.a. getraind in het voeren van lastige gesprekken en het aanspreken van medewerkers op hun gedrag.

Naar aanleiding van de problemen bij de uitvoering van de MIT-methode is bovendien een werkgroep opgericht die specifiek de onderliggende grondoorzaken aanpakt en werkt vanuit de nieuwe principes zoals ook aanbevolen in het cultuurrapport: samen met medewerkers. Dit zijn acties met een langere doorlooptijd, omdat de focus niet ligt op de situatie van destijds (die situatie is inmiddels ook gewijzigd), maar meer op het structureel voorkómen van dergelijke situaties in de toekomst. De werkgroep vraagt specifiek aandacht voor de openheid binnen teams om inhoudelijke meningsverschillen constructief te bespreken. Ook worden de verantwoordelijkheden rondom rapportages waar nodig verduidelijkt, in het licht van de wet Deskundigen in Strafzaken, het kwaliteitssysteem van het NFI en de verantwoordelijkheden van het management.

5.1.4 Gesegmenteerde organisatie en managen van professionals

De cultuur bij het NFI wordt beïnvloed door een aantal karakteristieke kenmerken. Zo bestaat het NFI vanuit organisatorisch perspectief – naast een managementlaag van directie, bestuursondersteuning en divisiehoofden – uit tal van eilandjes. Ieder eilandje bestaat uit een kleine groep – van soms maar enkele personen – die zeer specialistische kennis dragen over een zeer specifiek onderwerp. Kortom: het NFI is een sterk gesegmenteerde organisatie van typische professionals. Er zijn vele boeken geschreven over de problematiek van het managen van professionals. Professionals zijn leidend op hun gebied binnen de organisatie en hebben daardoor vaker problemen in het aanvaarden van leidinggevendenden, omdat die verder af staan van hun kennisgebied of er zelfs geen enkele kennis van dragen. Ook zijn ze sceptisch ten opzichte van adviezen en commentaren, zelfs als die komen van collega's die specialist zijn op een ander – soms aangrenzend – vakgebied.

Professionals nemen beslissingen graag op basis van consensus, zeker als het gaat om de mening van directe collega's. De betekenis van die consensus is vaak echter niet heel groot; zij is dikwijls in vrij sterke mate gebaseerd op een 'ben jij niet lastig voor mij, dan ben ik het niet voor jou'. Zodra zelfs deze vorm van consensus slecht of niet haalbaar lijkt gaan de hakken in het zand. Het zelfreinigend vermogen in professionele organisaties is hierdoor dikwijls laag. Een blunderende collega-professional wordt

⁹⁸ De tekst uit deze en de volgende twee alinea's is opgesteld n.a.v. een gesprek d.d. 17-09-2018 met een NFI-medewerker die bij de uitvoering van het cultuurtraject is betrokken.

niet snel aangesproken. En als het management optreedt, sluit men de gelederen. Kritiek wordt vaak persoonlijk opgevat en wordt ook vaak op de man gespeeld. Innoveren en veranderen gebeurt vaak op eigen kracht en van binnenuit, maar gedachtenuitwisseling met andere collega's buiten de eigen directe eenheid wordt niet gezien als constructief maar als bemoeizucht.⁹⁹

Zoals hierboven reeds geschetst in het kader van de MIT-procedure is het NFI organisatorisch gezien een archipel waar getracht wordt sturing te geven door middel van management dat te ver af staat van de werkvloer. De primaire taak van het management is het faciliteren van het bedrijfsproces op de werkvloer. Zoals bij vele grote organisaties, bestaat ook bij het NFI een kloof tussen het hoger management en de werkvloer.¹⁰⁰ Deze kloof is ontstaan doordat het management de organisatie heeft geleid vanuit 'managementoptiek' en zich te weinig of niet heeft opgesteld als ware *leider* in de zin van het zorgdragen dat het NFI verbonden werd door een cultuur van saamenhorigheid waar in gezamenlijkheid wordt gewerkt aan de missie van het NFI, te weten: bevorderen van het optimaal functioneren van de rechtshandhaving en rechtspleging vanuit een focus op natuurwetenschappelijke informatieposities. Let wel: een relatie behelst reciprociteit, waarvan ook van de medewerkers verwacht mag worden dat zij actief bijdragen aan een cultuur van saamenhorigheid.

Leiderschap vindt plaats op drie niveaus:¹⁰¹

- Op individueel niveau zijn leiders mentoren, coaches en motiveren ze;
- Op groepsniveau bouwen de leiders teams en lossen ze conflicten op;
- Op het niveau van de organisatie bouwen leiders aan de cultuur.

Mintzberg geeft de volgende schematische weergave van leiderschap.

Figuur 2: Leiderschapsstijlen

Inside the unit	Outside the unit
Managing by information	
Controlling and communicating	Communicating
Managing through people	
Leading	Linking
Managing Action	
Doing	Dealing

Bron: Henry Mintzberg, *Covert Leadership: Notes on Managing Professionals*; Harvard Business Review, november-december 1998

Mintzberg baseerde zijn theorie mede op het bestuderen van de wijze waarop een dirigent een orkest leidt. Dit brengt ons tot de volgende vergelijking: stel het NFI is een orkest dat gezamenlijk de *Dood van Åase* speelt uit de *Peer Gynt Suite* van Edvard Grieg. Een ingetogen muziekstuk. Het NFI is een van 's werelds topinstituten en in deze vergelijking een van 's werelds toporkesten. Stel dat de leider

99 Amy Gallo, How to Manage a Toxic Employee, Harvard Business Review, 3 October 2016.

100 Andersson Elffers Felix en INK, Samen bouwen aan de toekomst van het NFI, pagina 71 en bijlage 7

101 Henry Mintzberg, *Covert Leadership: Notes on Managing Professionals*; Harvard Business Review, november-december 1998, p. 142.

(dirigent) weinig feeling heeft met het orkest en met de muziek. Op zich zijn de musici stuk voor stuk goed opgeleid en ieder heeft de bladmuziek voor zich en beschikt over een uitstekend instrument. Ieder lid voor zich begint te spelen in zijn of haar tempo en zo luid mogelijk om vooral ook gehoord te worden. Wat ontstaat is een ware kakafonie, waar de luisteraar (de politie, het OM en de rechterlijke macht) geen duidelijke herkenning heeft bij het stuk dat gespeeld wordt. Binnen het orkest zijn musici die zich ergeren en trachten zelf de rol van dirigent te vervullen.

5.2 Integriteit

Integriteit is een sleutelbegrip voor iedere vorm van samenwerking tussen mensen. Integriteit raakt immers de kern van de samenwerking doordat het een invulling geeft aan menselijk gedrag. Het gedrag van de mens verschilt naar de vorm van de samenwerking. De basis voor het gedrag vindt men terug in de waarden die de mens drijven en de normen die daaruit voortvloeien. De waarden en normen van een mens zijn de motor die het gedrag van de mens aanstuwt. De waarden van mensen vormen de basis en de normen kleuren het samenwerkingsverband in. Maar niet iedere samenwerkingsvorm is hetzelfde. Aan een liefdesrelatie worden andere eisen gesteld dan aan een arbeidsrelatie. Het is dus ondoenlijk om te trachten per samenwerkingsvorm de verschillende waarden en normen op elkaar af te stemmen. Vandaar dat we in het kader van het onderhavige onderzoek niet kijken naar de *persoonlijke integriteit* en dus niet naar de optelsom van alle persoonlijke integriteitspaletten die gezamenlijk het samenwerkingsverband 'NFI' vormen, maar naar de *organisatorische integriteit* van het NFI. In een professionele samenwerkingsvorm gaan we ervan uit dat de waarden die aan de samenwerking ten grondslag liggen, ook (in potentie) overeenkomen met de waarden van de individuele medewerker, anders zou sprake zijn van een 'mismatch' tussen medewerker en organisatie.

Voor het verzekeren van goede onderlinge samenwerking en om zeker te stellen dat sprake is van 'goed werknemerschap', is het nodig om 'spelregels' op te zetten. De samenwerking vereist op elkaar afgestemde handelingen en het gedrag dient te worden aangepast aan de gemeenschappelijk te behalen doelstelling, binnen de kaders zoals gesteld door de spelregels.

Een belangrijk onderdeel van de spelregels is de gedragscode. Hierin staan de kernwaarden van de organisatie vermeld. Kernwaarden dienen binnen het waardenpalet van de medewerker aanwezig te zijn (zo niet dan is er een mismatch) en geven aan welk gedrag leidt tot de juiste handelingen waardoor het samenwerkingsverband haar doelen kan realiseren. In het kader van dit onderzoek gaat de commissie vooral in op de organisatorische integriteit van het NFI en de invloed die gedragingen en handelingen van medewerkers kunnen hebben op de organisatie. In dit onderzoek spreekt de commissie zich niet uit over de persoonlijke integriteit van personen, maar wel over hoe gedragingen de organisatorische integriteit beïnvloeden.

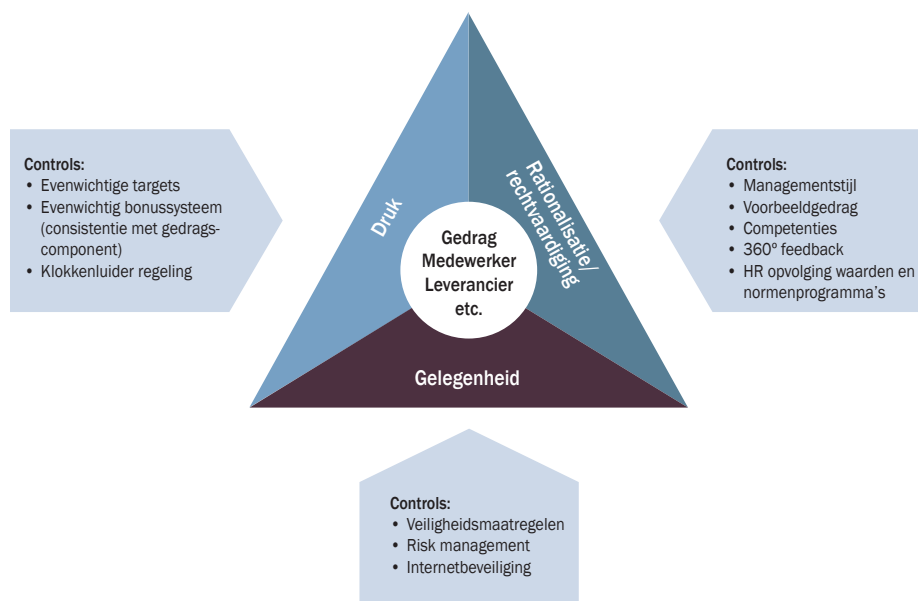
Het gedrag van de medewerker wordt beïnvloed door drie elementen, te weten: gelegenheid, druk en rationalisatie. Wanneer we denken aan preventieve, detectieve en repressieve beheersingsmaatregelen, gaat het beleid veelal niet verder dan het inperken van de *gelegenheid*. Zodra een medewerker heeft gefraudeerd, worden maatregelen getroffen om de gelegenheid in te perken. Verder gaat het beleid veelal niet. 'Gelegenheid maakt de dief', dus door de gelegenheid te beperken, beperkt men de mogelijkheden tot fraude. Dit is pertinent onjuist. Gelegenheid maakt niet de dief. Gelegenheid tot het doen van een handeling is essentieel om überhaupt te kunnen samenwerken. Door de gelegenheid eindeloos in te perken, beperkt men de mogelijkheid om effectief samen te werken en daarmee de organisatorische doelstellingen te verwezenlijken.

Het gedrag van de medewerker wordt tevens beïnvloed door het element *druk*. Door de toename van onderzoeksvragen, druk vanuit de klant (RC, OM, politie) en daarnaast steeds verdergaande bezuinigingen en prestatiedoelstellingen neemt de druk binnen het NFI verder toe. Hierdoor ontstaat steeds meer druk bij de medewerker en ontstaat de drang tot het vinden van versnelde afwikkeling door het omzeilen van procedures, zoals het voorbeeld dat hierboven is behandeld in hoofdstuk 4.9, waar wegens afwezigheid van een collega (vakantie) 5 rapporten niet zijn geschaduwd.

Ten slotte, het element van de *rationalisatie*. De medewerker die druk voelt en gelegenheid ziet, zal een rechtvaardiging zoeken om van de gelegenheid gebruik te maken. De rechtvaardiging vindt hij in de cultuur van de organisatie. Hierbij spelen de *tone at the top* en de *tone of his peers* een belangrijke rol. Een bijkomend probleem is hier de *perceptie* van de medewerker van de cultuur. Openheid en transparantie zijn aanvullende vereisten, om zeker te zijn dat de medewerkers ook daadwerkelijk overtuigd worden van de integriteit van het bestuur en van de collega's. Voor het bestuur geldt hierbij dat het in tijden van crisis nog belangrijker is om demonstratief en keer op keer het goede voorbeeld te geven.

Een goed integriteitsbeleid beziet elke integriteitsnorm in het kader van de drie bovengenoemde elementen en voorziet in preventieve, detectieve en bevorderende/handhavende beheersingsmaatregelen per element. Ook kan het nemen van één specifieke beheersingsmaatregel een positief effect hebben op meerdere onderdelen dan alleen het specifieke gebied waarop de beheersingsmaatregel getroffen is. De drie elementen die verklarend zijn voor een opzettelijke integriteitsinbreuk zijn vergelijkbaar met de componenten brandstof, zuurstof en ontsteking: als een van de componenten ontbreekt is de kans op vuur nihil. Echter, als alle drie componenten in enige mate aanwezig zijn, is de kans op vuur groot. In theorie zou het daarom mogelijk zijn om bij beheersing aandacht te besteden aan slechts één component. De praktijk leert dat het niet mogelijk blijkt één component geheel te mitigeren. In de praktijk blijkt er bijna altijd een gelegenheid om een motief te realiseren of bestaat er een mogelijkheid een gelegenheid te creëren.

Figuur 3: Elementen integriteitsbeleid

Bron: VU postdoctorale opleiding Compliance & Integriteit Management

In de verhouding tussen integriteit als een bijzonder onderwerp en de reguliere bedrijfsvoering, die moet voorzien in de waarborgen voor integriteit, bestaat een wisselwerking. Wil sprake zijn van integriteit, dan moet gewerkt worden aan de bedrijfsvoering. Omgekeerd betekent het werken aan een effectieve bedrijfsvoering, dat de waarborgen voor integriteit daarmee verbeteren. Een organisatie die beide processen, zowel integriteit als bedrijfsvoering, met elkaar integreert, heeft een systeem om integriteit te borgen.

5.2.1 Integriteitsbeleid binnen Justitie en Veiligheid

Het NFI is een uitvoeringsorganisatie van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en zijn integriteitsbeleid is rechtstreeks afgeleid van het integriteitsbeleid van het Rijk. Dit werd gedurende de periode van onderzoek gebaseerd op de volgende versies van de gedragscode die geldt voor alle rijksdiensten:

- Modelgedragscode Integriteit Sector Rijk (verder: Gedragscode 2006);¹⁰²
- Gedragscode Integriteit Rijk 2016 (verder: gedragscode 2016);¹⁰³
- Gedragscode Integriteit Rijk (verder gedragscode 2017).¹⁰⁴

De laatste versie blijkt met name ingegeven te zijn door de Wet Huis voor Klokkenluiders, die *infra* in hoofdstuk 6 zal worden besproken.

Voor de periode 2008 – 2016 van het onderzoek van de commissie zijn vanuit de gedragscode 2006 bepaalde passages inzake de rol van het management en de kernwaarden van bijzonder belang.

“Rol van het management

(...) Zo is het aan de werkgever en het management om de organisatie zodanig in te richten dat medewerkers zo min mogelijk worden blootgesteld aan integriteitsrisico's.

Te solistisch handelen van medewerkers kan bijvoorbeeld worden voorkomen door te zorgen voor een juiste functiescheiding. Verder is het zaak om in het personeelsbeleid aandacht te geven aan integriteit. Dit kan bijvoorbeeld vorm krijgen bij de introductie van nieuwe medewerkers, tijdens werkoverleggen, in (functionerings)gesprekken, door middel van scholing of trainingen enz.

Naast de hiervoor beschreven taak van het management om integriteitsbeleid en -maatregelen in te voeren dient het management natuurlijk ook zelf het goede voorbeeld te geven aan de medewerkers en zorg te dragen voor een open cultuur, waarin integriteitsdilemma's besproken kunnen worden. Ergo de rol van het management bestaat uit het uitdragen van het beleid in woorden en daden.

De gedragscode is dus voor het management niet het enige instrument dat zij voorhanden hebben om integriteitsbeleid mee te voeren. Het is vooral een belangrijk instrument voor leidinggevende en medewerker om met elkaar in gesprek te gaan over integriteit en dilemma's bespreekbaar te maken. Uiteindelijk kan het management aan de hand van de gedragscode ook medewerkers aanspreken op hun gedrag.”¹⁰⁵

In de gedragscode 2016 is gekozen voor een andere insteek, waarbij de terminologie zich meer rechtstreeks richt tot de manager en de medewerker. De kern is echter qua strekking niet veel anders. Zo stelt de gedragscode 2016 in artikel 2.1.1 dat de overheidswerkgever (gedelegeerd aan: manager) “zorgt voor goede arbeidsomstandigheden en een veilige werkomgeving. Een volwaardig integriteits-

¹⁰² Modelgedragscode Integriteit Sector Rijk, 24 maart 2006, Staatscourant, Jaargang 2006, nr. 60.

¹⁰³ Gedragscode Integriteit Rijk 2016, 10 oktober 2016, Staatscourant, Jaargang 2016, nr. 51732.

¹⁰⁴ Gedragscode Integriteit Rijk, 12 december 2017, Staatscourant, Jaargang 2017, nr. 71100.

¹⁰⁵ Artikel 1.2, Modelgedragscode Integriteit Sector Rijk, 24 maart 2006, Staatscourant, Jaargang 2006, nr. 60.

beleid is eveneens onderdeel van de zorgplicht van de overheidswerkgever. Dit betekent onder andere dat de werkgever zijn ambtenaren beschermt tegen integriteitsrisico's, door de organisatie en werkprocessen daarop in te richten (...). Het management hierin een belangrijke rol speelt en tot taak heeft om het integriteitsbeleid uit te dragen in woord en daad." In artikel 2.1.2 van de gedragscode 2016 staat vermeld: "Daarnaast hebben leidinggevenden een zelfstandige taak om medewerkers aan te spreken op niet integer gedrag en zo nodig maatregelen te treffen."¹⁰⁶

In hoofdstuk 1.3 van de gedragscode 2006 staan de kernwaarden van het Rijk vermeld, te weten:

- onpartijdigheid;
- betrouwbaarheid;
- zorgvuldigheid;
- dienstbaarheid en respectvolle bejegening; en
- professionaliteit en morele verantwoordelijkheid.

Het bovenstaande wordt gezien als onderdeel van het goed ambtenaarschap.

In gedragscode 2016 zijn de kernwaarden enigszins aangepast en zijn de kernwaarden wat verder verduidelijkt. Ook hier is 'goed ambtenaarschap' tot een soort van alles overkoepelende waarde gemaakt. Maar wezenlijke veranderingen hebben niet plaatsgevonden. De vlag is wat aangepast en in een moderner jasje gestoken, maar dekt grotendeels dezelfde lading. Wel is het verschil tussen onafhankelijkheid en onpartijdigheid duidelijker gemaakt. De kernwaarden van de gedragscode 2016 luiden:

- goed ambtenaarschap;
- onafhankelijkheid;
- onpartijdigheid;
- betrouwbaarheid;
- zorgvuldigheid; en
- eigen verantwoordelijkheid.

De wijzigingen in 2017 zien met name op de wijzigingen in artikel 5.4 inzake de 'Klokkenluidersregeling en Huis voor Klokkenluiders'.¹⁰⁷ De kernwaarden zijn nagenoeg hetzelfde als in de gedragscode 2016, maar dan gerubriceerd als:

- onafhankelijkheid en onpartijdigheid;
- betrouwbaarheid en zorgvuldigheid; en
- eigen verantwoordelijkheid.

Daarnaast is in juli 2017 de 'Modelinstructie Handelswijze Integriteitsschendingen binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid' (verder: modelinstructie 2017) uitgekomen, die in november 2017 aangepast is.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Gedragscode Integriteit Rijk 2016, 10 oktober 2016, Staatscourant, Jaargang 2016, nr. 51732.

¹⁰⁷ Gedragscode Integriteit Rijk, 12 december 2017, Staatscourant, Jaargang 2017, nr. 71100.

¹⁰⁸ Modelinstructie Handelswijze Integriteitsschendingen binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid, november 2017, file:///C:/Users/Gebruiker?Downloads.blg-829813.pdf

5.2.2 Wetenschappelijke integriteit

De gedragscode 2017 is uitgewerkt in het document Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018.¹⁰⁹ In deze uitgave wordt in paragraaf 4.1.7 aandacht besteed aan wetenschappelijke integriteit. De onafhankelijkheid van wetenschappelijk onderzoek wordt als kernwaarde gepresenteerd, naast transparantie over de bijdrage van elk individu aan het onderzoek. Gewaarschuwd wordt voor beïnvloeding van het onderzoek. Verder wordt vooral verwezen naar beroepscode en richtlijnen van onder meer beroepsgroepen. Als samenvatting geldt: “het onderzoek moet nauwgezet, volledig en objectief zijn, controleerbaar en toetsbaar en je moet er als onderzoeker open en realistisch over communiceren. Prestatiedruk mag geen afbreuk doen aan de kwaliteit van het onderzoek”.¹¹⁰

5.2.3 Integriteitsbeleid NFI

Het NFI kent geen gedragscode anders dan de gedragscode die voor het Rijk geldt. Echter zijn er verwijzingen binnen het Kwaliteitshandboek NFI naar de aan integriteit gerelateerde onderwerpen:

- vertrouwelijkheid;
- externe/emotionele druk;
- en werkdruk.

De modelinstructie Handelswijze Integriteitsschendingen 2017 is door het NFI nagenoeg in zijn geheel overgenomen in de ‘Handelswijze Integriteitsschendingen binnen het Nederlands Forensisch Instituut’ van november 2017,¹¹¹ met uitzondering van het optionele hoofdstuk ‘Taken centrale eenheid / functionaris in geval van integriteitsschending’, aangezien dat voor de schaalgrootte van het NFI niet van toepassing is.

De deskundigen binnen het NFI moeten zich niet alleen houden aan de Gedragscode Integriteit Rijk, maar ook aan de gedragscode van het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen¹¹² (voor zover zij daarin zijn opgenomen, zie hoofdstuk 7.3). In deze gedragscode staan kernwaarden als integriteit, kwaliteit en onafhankelijkheid centraal. Verder benadrukt deze gedragscode onder meer het belang om binnen de grenzen van de opdracht en de eigen deskundigheid te blijven. Veel aandacht bestaat ook voor de verslaglegging: deze dient controleerbaar te zijn voor een deskundige van het eigen vakgebied en de onderzoeker dient zich open te stellen voor toetsing. Ten slotte behandelt de gedragscode onder meer de geheimhouding van gegevens.

Deze geheimhouding wordt binnen het NFI extra geborgd door een geheimhoudingsverklaring die alle medewerkers, uitzendkrachten en stagiairs tekenen, alsmede door het afleggen van de eed of belofte door de medewerkers conform het Algemeen Rijksambtenarenreglement.¹¹³ In deze eed dan wel belofte gaat het om waarden als onkreukbaarheid, betrouwbaarheid en strikte geheimhouding.¹¹⁴

¹⁰⁹ Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018, een uitgave van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, december 2017, B-0000.

¹¹⁰ Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018, een uitgave van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, december 2017, B-0000, paragraaf 4.1.7 pag. 24.

¹¹¹ NFI, Handelswijze Integriteitsschendingen binnen het Nederlands Forensisch Instituut, november 2017

¹¹² Gedragscode Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen d.d. 17 december 2015, ingegaan op 1 januari 2016.

¹¹³ Artikel 51, derde lid, van het Algemeen Rijksambtenarenreglement.

¹¹⁴ Vaststelling formulier eed/belofte Rijksambtenaren op grond van het Rijksambtenarenreglement.

5.3 Bevindingen ten aanzien van het volgen van de gedragscode in relatie tot MIT

5.3.1 De samenwerking in het MIT-team

“Binnen de organisatie loopt de samenwerking niet goed. Er is onvoldoende onderling vertrouwen en er wordt te beperkt en soms vijandig gecommuniceerd. Dit is duidelijk zichtbaar in de relaties tussen leidinggevenden en overige medewerkers”,¹¹⁵ aldus het AEF-rapport. De commissie acht deze conclusie van toepassing op de gang van zaken bij MIT-onderzoek, in elk geval in een groot deel van de periode waarop de melding van de klokkenluider betrekking hebben (2007 – 2017).

In alle interviews is de gang van zaken bij het MIT-team uitgebreid aan de orde geweest. Twijfel aan de kwaliteit van (met name) het KIV-onderzoek¹¹⁶ en botsing van karakters zijn als belangrijkste oorzaken van de perikelen aangemerkt, met daarnaast het gedurende een bepaalde periode ontbreken van effectieve samenwerking en het uitblijven van effectief ingrijpen door het afdelings-/divisiemanagement.¹¹⁷

Dit leidde tot minder respectvol communiceren in MIT-vergaderingen en in e-mailverkeer, tot spanningen binnen het team en tot het uitblijven van geïntegreerde rapportages. Binnen de verschillende groepen deskundigen die rond MIT actief zijn, en tussen deze groepen onderling bestond onenigheid over onder meer onderzoeksresultaten, conclusies en rapportages, met name die van KIV.¹¹⁸ Hierdoor stond men minder open voor feedback en werd commentaar over en weer soms als per definitie niet opgevat als constructief, maar als destructief. Er was sprake van wantrouwen.¹¹⁹

De commissie heeft onderlinge e-mails bestudeerd die betrekking hadden op concrete opsporingszaken of op de organisatorische kant van de MIT-onderzoeken.¹²⁰ Opvallend was het naar de mening van de commissie badinerend en soms zelfs schopperend taalgebruik. De commissie kan zich voorstellen dat het taalgebruik door sommigen als kwetsend werd ervaren. Uit de interviews is gebleken dat een van de leden niet meer deel wenste te nemen aan het gezamenlijk overleg vanwege de heersende sfeer en het taalgebruik.¹²¹ Een ander teamlid heeft in een later stadium het MIT-team tijdelijk verlaten, omdat hij van mening was dat de kwaliteit nog steeds niet op orde was en dat het management onvoldoende reageerde en ten onrechte structurele problemen als incidenten beschouwde. Het afdelingsmanagement was ervan op de hoogte dat deze twee teamleden niet meer aan het MIT-team deelnamen.¹²² Naar de commissie begreep, heeft het afdelingsmanagement als reactie daarop wel gesprekken gevoerd met deze medewerkers, maar het is de commissie niet gebleken dat dit tot verbetering leidde.

In een andere periode, waarin MIT een eigen teammanager had, heeft het afdelingsmanagement twee leden van het MIT-team tijdelijk buiten het team geplaatst, ter uitvoering van het scenario dat het management had gekozen om de problemen in het MIT-team te verhelpen.¹²³ Dit mocht helaas

115 Andersson Elffers Felix en INK, Samen bouwen aan de toekomst van het NFI, pagina 4.

116 Zie hoofdstuk 4.9.6 voor de beschrijving van enkele onderzoeken in verband met deze twijfel.

117 Deze laatste oorzaak is met name genoemd door de leden van het MIT-team buiten de afdeling KIV.

118 Genoemd in alle interviews in de periode april – augustus 2018.

119 Als voorbeeld van onderling wantrouwen ziet de commissie de reacties op het proefonderzoek dat in 2009 werd gehouden met als doel de kennis en vaardigheden op het gebied van het herkennen van krassporen in botmateriaal te toetsen. De afdeling KIV scoorde ruim boven de 90% op deze test, wat voor anderen aanleiding was om te twijfelen aan de geheimhouding van de antwoordcodes. Interviews d.d. 8 mei en 8 en 29 juni 2018. Een tweede voorbeeld betreft een incident waarin een lid van het MIT-team zich toegang verschafte tot een afgesloten kast met dossiers van andere teamleden; volgens deze laatste deed het teamlid dit met het doel bewijs te verzamelen dat de kwaliteit van uitgebrachte rapporten niet zou deugen. Interviews d.d. 4 mei en 8 en 29 juni 2018.

120 Interne e-mailcorrespondentie NFI.

121 Interviews d.d. 20-04-2018 en 04-05-2018.

122 Gesprekken d.d. 21-09-2018 en 24-09-2018.

123 Interne memo d.d. 13-01-2010.

niet (voldoende) baten. Pas in 2017, nadat de melding van de klokkenluider teruggelegd was bij de leidinggevende, werden hier acties op ondernomen maar meer op het wegblijven dan op de wijze van onderlinge communicatie.

Het is de commissie verder opgevallen dat het verschil van opleidingsniveau een rol speelde in sommige onderlinge relaties.

Meerdere malen is getracht om door inzet van een coördinator de samenwerking binnen het MIT-team te verbeteren. Soms was die coördinator een van de leden van het MIT-team (meestal een van de pathologen), soms kwam hij van buiten het MIT-team. De coördinatoren hebben diverse verbeteringen in gang gezet, zoals het vaststellen van een volgorde van de onderzoeken binnen MIT, maar de samenwerking verbeterde pas echt na enkele personele wisselingen.¹²⁴

Meerdere geïnterviewden wezen in deze context ook op de langdurige spanningen binnen de afdeling pathologie.¹²⁵ De commissie heeft hiernaar geen nader onderzoek verricht omdat dit niet tot haar taak behoorde. De commissie noemt het gegeven echter wel, omdat het van invloed zal zijn geweest op de samenwerking met andere disciplines, onder meer in het MIT-team. Geïnterviewden noemden aspecten als weinig openstaan voor feedback en weinig collegialiteit, maar anderzijds benadrukken zij de bevoegenheid en gedrevenheid van de pathologen. Leidinggeven aan de afdeling pathologie werd en wordt als een lastige opgave binnen het NFI beschouwd. In het afgelopen jaar is een teamcoach ingezet; deze heeft inmiddels zijn werk beëindigd. Zowel in de leiding als in het team zelf zijn in de afgelopen jaren nogal wat wisselingen geweest.

De commissie concludeert uit haar onderzoek dat de leden van het MIT-team niet altijd hebben gewerkt volgens artikel 125ter Ambtenarenwet: (...) 'De ambtenaar is verplicht zich als een goed ambtenaar te gedragen', nagenoeg identiek verwoord in artikel 50 eerste lid ARAR: (...) 'gedragen zoals een goed ambtenaar betaamt'. In de gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018¹²⁶ wordt dit onder meer uitgelegd als het nemen van verantwoordelijkheid en tonen van bereidheid het werk vooraf of achteraf te laten toetsen.¹²⁷ Van een ambtenaar mag worden verwacht dat hij/zij zich – ook jegens collega's – correct, fatsoenlijk en respectvol gedraagt.¹²⁸ Dit uit zich onder meer in het naar elkaar luisteren en elkaar serieus nemen. Ambtenaren behoren te streven naar collegialiteit, samenwerking en teamgeest.¹²⁹ Een ambtenaar wordt verder geacht verantwoordelijkheid te nemen voor de integriteit van de organisatie: dit betekent onder meer het niet afzijdig blijven als deze integriteit dreigt te worden aangetast.¹³⁰

5.3.2 Werkdruk

Opvallend was dat de meeste geïnterviewde NFI-medewerkers aangaven dat de werkdruk binnen de eigen afdeling (te) hoog was. Ook de coördinator van het onderzoek naar aanleiding van het aantreffen van een niet-geschaduwde rapport maakt melding van een hoge werkdruk op de betreffende afdeling. Deze druk werd daar als extra hoog ervaren omdat de afdeling het te onderzoeken materiaal erg laat ontving van de MIT-afdeling die daaraan voorafgaand onderzoek deed, aldus de coördinator.¹³¹ Om de deadline voor de klant toch te halen, werd gedurende een bepaalde periode soms gewerkt zonder

124 Gesprekken d.d. 21-09-2018 en 24-09-2018, interne mailcorrespondentie.

125 Interviews d.d. 22-06-2018, 24-08-2018

126 De gedragscode 2017/2018 is op dit punt niet gewijzigd ten opzichte van de vorige versie.

127 Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 hoofdstuk 2.2.

128 Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 hoofdstuk 3.2.

129 Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 hoofdstuk 4.2.3.

130 Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 hoofdstuk 3.3.

131 Memo 4xO IM05815 Aantreffen niet-geschaduwde rapport met twijfels over de conclusie in het rapport, d.d. 9 januari 2018.

formeel en aantoonbaar afgestemd onderzoeksplan, en werden waarnemingen soms niet op de voorgeschreven wijze gedocumenteerd.

Ook het leiden van een team naast het uitvoeren van de inhoudelijke onderzoekwerkzaamheden (een uitgangspunt dat voor teamleiders algemeen geldt binnen het NFI) werd als te zwaar ondervonden.¹³²

Een te hoge werkdruk kan niet alleen worden verklaard door mogelijke onderbezetting in verhouding tot de gevraagde taken, maar ook door een organisatie die niet goed is ingericht.

Enkele teams, zoals dat van de KIV-deskundigen, waren zo klein dat zij geen eigen teamleider hadden, maar direct onder de verantwoording van de divisiehoofden vielen. Deze beschikten echter niet over inhoudelijke deskundigheid op het betreffende terrein.

5.3.3 Het afdelings-/divisiemanagement

Het afdelings-/divisiemanagement heeft diverse acties ondernomen om de problemen bij de uitvoering van MIT aan te pakken:¹³³

- Individuele gesprekken werden gevoerd met de betrokken medewerkers, in en buiten de context van de jaarlijkse cyclus van functioneringsgesprekken.
- Medewerkers werden gestimuleerd om een tegenspraak- of escalatieprocedure te starten bij uitblijven van consensus over onderzoeksconclusies.¹³⁴
- Meerdere malen werd een coördinator voor het MIT-team benoemd.¹³⁵ Twee maal een coördinator die tevens leidinggevende van het MIT-team was, en vervolgens twee maal een coördinator die tevens lid van het MIT-team was.
- Het management heeft een onderzoek laten uitvoeren naar niet-geschaduwde rapporten binnen KIV en naar eventuele meetfouten met de IFM, zie hoofdstuk 4.9. Ook is een validatieplan voor de meetmethode met de IFM opgesteld.
- Enkele zaakrapporten waarover twijfel was ontstaan, zijn voorgelegd aan de principal scientists.
- In 2016 is een wetenschappelijk medewerker toegevoegd aan KIV.
- Er is een MIT-APK opgezet.

In 2009/2010 heeft het afdelingsmanagement samen met de toenmalige coördinator een aantal scenario's voor de toekomst van MIT ontwikkeld. Daaronder het scenario om het MIT-team voort te zetten met andere teamleden, en zelfs het scenario om te stoppen met MIT. Voortzetten met andere teamleden was in de praktijk niet haalbaar omdat het aantal deskundigen binnen de vier expertisegebieden daar veel te klein voor was, en stoppen achtte het NFI geen optie omdat de meerwaarde van MIT algemeen onderschreven werd, intern maar ook door klanten. Uiteindelijk is gekozen voor een scenario waarin onder meer enige teamleden tijdelijk buiten het team werden gelaten. De interviews geven een wisselend beeld van de mate waarin dit – ook op de langere termijn – de-escalerend heeft gewerkt. De geïnterviewde deskundigen zijn hier duidelijk minder positief over dan de geïnterviewde managers.

¹³² Interviews d.d. 18-05-2018 en 24-08-2018, waarin ook is gewezen op de extra werkdruk in het kader van de NFI-werkzaamheden na de ramp met de MH17.

¹³³ Interviews d.d. 25-05-2018, 22-06-2018 en 24-08-2018, gesprekken 21-09-2018 en 24-09-2018, met aanvullende interne mailcorrespondentie.

¹³⁴ Maar zoals gezegd leidde dit nergens toe.

¹³⁵ Die meestal echter even snel weer verdween.

Ondanks alle maatregelen is het afdelings-/divisiemanagement onvoldoende waakzaam geweest. Toen bij MIT ernstige spanningen ontstonden werd daartegen niet effectief opgetreden. De sturing was te veel gericht op het nakomen van planningen, en te weinig op het verbeteren van persoonlijke relaties, saamhorigheid en samenwerking. Het managementteam vertrouwde te veel op het zelfsturend vermogen van het team inzake samenwerking in zaakonderzoek. Jarenlange klachten van de deskundigen over onderbezetting en overbelasting bleven maar voortduren.

Toen de signalen steeds sterker werden dat niet alleen met de persoonlijke verhoudingen, maar ook met de inhoudelijke kwaliteit van de rapportage iets mis zou kunnen zijn, bleef effectieve actie uit. Klachten over kwaliteit van het werk werden onvoldoende onderzocht, of effectieve maatregelen bleven uit. Hoewel het management herhaaldelijk 'zorgen over de kwaliteit' van KIV-onderzoek en geïntegreerde MIT-rapportages met elkaar deelde, is er weinig daadkrachtig opgetreden. Verder heeft het management weliswaar in zeker drie zaken de medewerkers aangespoord een escalatieprocedure te beginnen, maar nooit een formele escalatieprocedure doorgezet toen bleek dat de betreffende medewerker dit om hem of haar moverende redenen niet wilde doen. De commissie concludeert dat de bedrijfscultuur de medewerkers ervan heeft weerhouden om de escalatieprocedure in te zetten. Het management heeft naar de mening van de commissie tevens verzuimd het (enige) expliciete tegenspraakproces in MIT-zaken af te ronden met een standpunt of besluit.¹³⁶ Verder werd aanvaard dat een medewerker in de praktijk jarenlang min of meer het alleenrecht op een essentieel instrument kreeg doordat in die periode geen anderen in de bediening ervan werden opgeleid.

Het management heeft er niet voor gezorgd dat de kennelijk onduidelijke MIT-procedure werd herschreven en heeft daardoor eveneens geen helderheid geschapen in de vraag wie exact voor een MIT-onderzoek zaaksverantwoordelijk was. Het management heeft onvoldoende gestuurd op het tot stand komen van geïntegreerde rapportages.¹³⁷ Evenmin is het management er toe overgegaan om een aantal van de betrokken deskundigen te laten trainen in het integreren van onderzoeksresultaten. Wie voor het tot stand komen van een geïntegreerde MIT-rapportage de verantwoordelijkheid droeg, werd niet duidelijk gemaakt. Bevoegdheden op dit punt werden niet toegedeeld.

In vele interviews werd aangegeven dat het management niet voldoende ondersteunde, terwijl het juist haar kerntaak zou moeten zijn om de werkprocessen te vergemakkelijken.¹³⁸

Naar de commissie begreep, besprak het afdelings-/divisiemanagement de problemen rond MIT met de directie, maar deze ondernam evenmin effectieve actie met betrekking tot bovengeschetste problemen, ook niet in de periode dat het afdelings-/divisiemanagement de problemen niet wist op te lossen.¹³⁹ Dit terwijl de problemen jarenlang bleven voortduren. Het gehele management heeft duidelijk steken laten vallen bij de MIT-procedure door de cultuurproblemen onvoldoende te bestrijden.

Samenvattend is de commissie van mening dat het afdelings-/divisiemanagement wel acties inzette, maar wanneer resultaat uitbleef werd niet doorpakte. Daarom kan niet gesproken worden van effectief management.

¹³⁶ Een van de divisiemanagers heeft in interne e-mailcorrespondentie eind 2016 wel met zoveel woorden opgemerkt dat blijkbaar een hoge drempel wordt gevoeld bij de deskundigen, die hen ervan weerhoudt een escalatieprocedure in te zetten. Gesteld wordt dat het NFI hiermee aan de slag moet. In juni 2017 geeft de betreffende leidinggevende aan dat er een werkgroep zal worden gestart om e.e.a. uit te werken als onderdeel van verbetering van de wetenschappelijke borging van kwaliteit. De commissie heeft geen bewijs kunnen vinden dat dit ook is gebeurd, anders dan de MIT-APK.

¹³⁷ Daarbij onderkent de commissie dat dit zeker ook een verantwoordelijkheid van de deskundigen zelf was.

¹³⁸ Interviews d.d. 08-05-2018, 15-05-2018.

¹³⁹ Interviews d.d. 25-05-2018 en 24-08-2018.

Dat is het voornaamste verwijt dat het divisiemanagement kan worden gemaakt. Het heeft echter ook verzuimd om, naar aanleiding van de aanhoudende klachten over de kwaliteit van de uitgevoerde werkzaamheden, een grondig onderzoek te (laten) doen. Dat heeft aan het uitblijven van passende maatregelen in niet-geringe mate bijgedragen.

De commissie concludeert uit haar onderzoek dat het afdelings-/divisiemanagement en de directie niet altijd hebben gewerkt volgens artikel 125ter Ambtenarenwet: (...) 'De ambtenaar is verplicht zich als een goed ambtenaar te gedragen', nagenoeg identiek verwoord in artikel 50 eerste lid ARAR: (...) 'gedragen zoals een goed ambtenaar betaamt'. Met name het aspect 'nemen van verantwoordelijkheid'¹⁴⁰ is naar de mening van de commissie in het geding, omdat het afdelings-/divisiemanagement en de directie niet doorpakten als problemen ondanks interventies bleven bestaan. De Integriteitscode Rijk 2017/2018 benoemt in hoofdstuk 2.1.2 dat leidinggevenden medewerkers in staat behoren te stellen om verantwoordelijkheid te nemen voor de integriteit van de organisatie, en daarnaast een zelfstandige taak hebben om medewerkers aan te spreken op niet-integer gedrag en zo nodig maatregelen te nemen. Verderop in deze paragraaf van de Gedragscode wordt dit laatste aangescherpt tot: *op de juiste manier* aanpakken. En verder: zij behoren medewerkers die niet-integer gedrag aan de orde stellen, te steunen.

Tot slot van deze paragraaf nog een enkel woord over de principal scientists. Hoewel zij geen managementtaken hebben, hebben zij wel een specifieke rol ten aanzien van kwaliteitsborging. Bij een specifieke rol hoort naar de mening van de commissie ook een specifieke verantwoordelijkheid. De commissie meent dat de principal scientists ten aanzien van alle MIT-perikelen echter te onzichtbaar zijn gebleven. Zij hebben op verzoek van het management gereageerd op enkele rapporten, op Kamervragen en op een artikel in een vakblad, en zij hebben moeite gedaan om op verzoek van het management te kunnen starten met de MIT-APK. Echter: zij hadden meer druk kunnen uitoefenen om dit onderzoek eerder te doen plaatsvinden. Ook vindt de commissie dat zij in het algemeen pro-actiever hadden moeten zijn om de kwaliteit van de MIT-producten te (laten) onderzoeken.

5.4 Bevindingen ten aanzien van het volgen van het wetenschappelijke normenkader

In de interviews is vooral in algemene zin gesproken over de wetenschappelijke integriteit van het NFI. De discussie ging vooral over de vraag of het NFI zich een wetenschappelijk instituut mag noemen. De meningen daarover liepen duidelijk uiteen. Er waren geïnterviewden die het NFI als een wetenschappelijk instituut beschouwden, maar ook geïnterviewden die van mening waren dat het NFI deze kwalificatie niet verdient.¹⁴¹

Voor het beoordelen van de mate waarin aan het wetenschappelijke normenkader is voldaan, is hier vooral de Gedragscode NRGD van belang. De Gedragscode NRGD geeft onder meer aan dat deskundigen ervoor dienen te zorgen dat hun rapportages toetsbaar zijn voor vakgenoten en dat zij ook bereid moeten zijn de rapporten te laten toetsen.¹⁴² Naar de mening van de commissie was de sfeer in het MIT-team zodanig dat niet alle deskundigen permanent aan deze eis hebben voldaan. Het feit dat jarenlang maar één deskundige de IFM kon bedienen, is hier een voorbeeld van, maar vooral ook alle discussies over de kwaliteit van rapportages binnen MIT.

De commissie wijst in deze paragraaf ook op de vragen rond de IFM-meetmethode, die kunnen worden opgevat als vragen over wetenschappelijke normen. Zie verder hiervoor paragraaf 5.9. Hier kan

¹⁴⁰ Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 hoofdstuk 2.2.

¹⁴¹ Interviews d.d. 22-06-2018, 24-08-2018.

¹⁴² Gedragscode NRGD 2016 lid 2.7.

sprake zijn van strijd met de Gedragscode NRGD, artikel 2 lid 5, waarin wordt voorgeschreven dat een deskundige behoort te zorgen voor de vereiste kwaliteit van het onderzoek en dat een van de aspecten daarvan is het zorgen voor geschikte methoden, apparatuur en materialen. De commissie tekent hierbij aan dat ook sprake kan zijn van onvoldoende aansturing op dit punt en/of te hoge werkdruk.

Een specifiek voorbeeld van toepassing van wetenschappelijke normen is het verder formuleren van hypothesen. De commissie heeft in het onderzoek kunnen constateren, hoe belangrijk het formuleren van hypothesen is voor het verloop en de uitkomsten van het onderzoek. Het correct definiëren van de hypothese wordt tijdens de interviews vooral als taak belegd bij de klant, maar de deskundigen van het NFI kunnen hier de klant adviseren indien scherpere ontbreekt. In dit verband enkele opmerkingen naar aanleiding van de in paragraaf 4.9 besproken zaak D.

De met het onderzoek aan het schedeldak belaste deskundige van het NFI heeft zijn conclusies ‘logisch correct’ gepresenteerd, en wel als volgt:

- Hypothese 1: De beschadigingen in het schedeldak zijn veroorzaakt met de tengelhamer.
- Hypothese 2: De beschadigingen (..) zijn veroorzaakt met een andere klauwhamer.
- Conclusie: de bevindingen van het onderzoek zijn zeer veel waarschijnlijker wanneer hypothese 1 juist is, dan wanneer hypothese 2 juist is.
- Hypothese 3: De beschadigingen (..) zijn veroorzaakt met de tengelhamer.
- Hypothese 4: De beschadigingen (..) zijn veroorzaakt met een andere soortgelijke tengelhamer.
- Conclusie: de bevindingen van het onderzoek zijn waarschijnlijker wanneer hypothese 3 juist is, dan wanneer hypothese 4 juist is.

Het onderzoeksrapport maakt inderdaad aannemelijk dat de beschadigingen werden veroorzaakt met een *soortgelijke* tengelhamer als de aangeleverde (hypothese 1 en 2). Om te kunnen vaststellen of de beschadigingen met de aangeleverde tengelhamer zelf waren veroorzaakt (hypothese 3 en 4) had moeten worden onderzocht of en in hoeverre die identiek was aan andere tengelhamers van dezelfde fabrikant. De onderzoeker heeft dit echter nagelaten en in plaats daarvan volstaan met de mededeling dat hij uit ervaring wist dat dit het geval was. De onderzoeker heeft zich hierdoor nodeloos kwetsbaar gemaakt en zelfs twijfel opgeroepen of zijn bewering wel juist was. De rechter heeft zijn rapport dan ook als onvoldoende stevig terzijde gelegd (de rechter kwam overigens, op grond van andere bewijsmiddelen, wel tot een veroordeling).

Naar het oordeel van de commissie was bovendien een betere opstelling geweest: *een* tengelhamer tegenover een ander soort klauwhamer, resp. *de* tengelhamer tegenover een andere soortgelijke tengelhamer. Hiermee wordt een zwakke kant blootgelegd van de tegenwoordig door het NFI gehanteerde ‘Bayesiaanse’ wijze van rapporteren. Dat de bevindingen van het onderzoek waarschijnlijker zijn wanneer de ene hypothese juist is, dan wanneer de andere juist is, zegt immers niets wanneer beide hypothesen op zichzelf genomen zwak zijn. De commissie is zich ervan bewust dat het uiteindelijk de klant is die de vraagstelling formuleert, maar NFI-medewerkers hebben hierin een belangrijke adviserende rol.

5.5 Plaatsing van de bevindingen in het perspectief van integriteit van de organisatie

Uit het onderzoek van de commissie blijkt dat zich bij alle drie de elementen van integriteit – gelegenheid, druk en rationalisatie – problemen voordoen met betrekking tot de beheersing.

5.5.1 Gelegenheid

Een bedrijfscultuur die sterk individualistisch is georiënteerd en weinig nadruk legt op samenwerking en daarop gerichte collegialiteit maakt de beheersing van de organisatorische integriteit voor een instelling die geïntegreerde onderzoeksrapporten wil leveren bijzonder moeilijk. Dit komt vooral tot uiting in het uitblijven van onderlinge kritiek en, wanneer deze toch wordt gegeven, bij tijd en wijle de weigering om daar iets mee te doen.

Onduidelijke of overlappende procedures, zoals de tegenspraakprocedure en de escalatieprocedure, en het als afzonderlijke procedure vormgeven van wat eigenlijk tot de dagelijkse routine moet behoren (zoals de ‘tegenspraak’) doen ernstig afbreuk aan de bereidheid om deze procedures toe te passen en bedreigen eveneens de organisatorische integriteit.

Meer in het algemeen moet worden vastgesteld dat gebrekkige regelgeving, waardoor onduidelijkheid ontstaat over verantwoordelijkheden (wie moet wat doen, welke bevoegdheden heeft hij in dit verband, enzovoorts) niet-integer handelen uitlokt en op zijn minst bevordert. Bij het NFI speelt dit probleem zowel op het terrein van de externe regelgeving (de benoeming van deskundigen, hoofdstuk 7) als op dat van de interne regelgeving (zoals ten aanzien van de zaaksverantwoordelijke en diens bevoegdheden).

5.5.2 Druk

Bij bestudering van het element ‘druk’ blijkt dat ook hier de nodige problemen ontstaan. Hiervoor werd al melding gemaakt van de (klachten over) hoge werkdruk en zware belasting. Ook de druk die gevoeld wordt door de verschillen tussen universitair geschoolden en niet wetenschappelijk geschoold personeel verdient aandacht, evenals de bewaking van tijdige oplevering van deelproducten.¹⁴³ De financiële druk die tot uiting komt in bezuinigingen, waardoor minder medewerkers een toenemend aantal zaken moeten beoordelen, leidt tot verdere stijging van de druk en kan leiden tot het minder goed toepassen van procedures. Daarnaast leiden de bezuinigingen tot problemen bij het aantrekken van experts, omdat geen concurrerende beloning kan worden gegeven. Deels wordt dit gecompenseerd door toeslagen. Zo vernam de commissie dat diverse medewerkers toeslagen ontvingen.¹⁴⁴ Het op dit punt gevoerde beleid is echter niet transparant en leidt tot irritatie. Die irritatie nam nog toe toen klachten over toekenning van toeslagen respectievelijk het uitblijven daarvan eenvoudigweg onbeantwoord werden gelaten.

5.5.3 Rationalisatie

De zorg van de commissie richt zich verder op de beheersingsmaatregelen rond het element ‘rationalisatie’. Hier zijn in de loop der tijd misstanden ontstaan die uiteindelijk hun spoor door het NFI als geheel hebben getrokken, dus ook buiten het onderzoeksveld van de commissie. De commissie kan hierbij slechts die delen bespreken die rechtstreeks tot haar opdracht behoren; over de rest kan zij geen oordeel vellen. Het rapport van AEF-INK inzake de cultuur en de bestudeerde e-mailcorrespondentie bieden echter voldoende aanknopingspunten om ook hier het kennelijk ontbreken van deugdelijke beheersingsmaatregelen rond het element ‘rationalisatie’ te benadrukken.

¹⁴³ Omdat de MIT-methode bestaat uit meerdere achtereenvolgende deelonderzoeken, komt bij te late oplevering door het ene deskundigheidsgebied de doorlooptijd bij het volgende onder druk te staan, zodat de deadline voor het totale onderzoek in gevaar komt.

¹⁴⁴ Interviews d.d. 08-05-2018, 25-05-2018, 15-06-2018.

De wijze waarop binnen het MIT-team met elkaar werd omgegaan, sluit niet aan met het in de gedragscode verwoorde gewenste gedrag. Een goed voorbeeld van het scherpe contrast tussen de gedragscode en de dagelijkse realiteit wordt duidelijk bij de analyse van de gehanteerde onderlinge communicatiestijl binnen het MIT-team (zie hoofdstuk 5.3.1).

5.6 Samenvattend: is er sprake van handelen in strijd met toepasselijke gedragsregels en/of het wetenschappelijk aanvaard normenkader?

De commissie trekt uit de ter beschikking staande informatie en de interviews de conclusie, dat als het gaat om de uitvoering van de MIT-procedure, een aantal medewerkers niet heeft gehandeld zoals van professionals verwacht mocht worden.

Daarnaast hebben het afdelings-/divisiemanagement en de directie van het NFI in de periode waarop de melding van de klokkenluider betrekking heeft (2007 – 2017), te weinig doorgepakt. De problematiek en de signalen daarover zijn wel opgemerkt en aan de orde gesteld in gesprekken met deskundigen, maar toen de getroffen maatregelen onvoldoende effectief bleken en de problemen bleven bestaan, is verzuimd om echt in te grijpen. In dit opzicht heeft ook het hoger management (afdelings-/divisiemanagement en directie) gefaald.

Dit leidt de commissie tot de overtuiging dat inderdaad sprake is geweest van handelen in strijd met gedragsregels, door medewerkers, door het betrokken afdelings-/divisiemanagement en door de directie.

De commissie acht de bestaande cultuur geen goede voedingsbodem om constructief aan een toekomst te bouwen en stelt daarom ook vast dat het aan de leidinggevendenden van de afdelingen waarbinnen de betrokken deskundigheidsgebieden (pathologie, forensische antropologie, KIV en microsporen) vallen, is om in het bijzonder de cultuur van communicatie en samenwerking te verbeteren. Uit het rapport van AEF-INK en het onderzoek uitgevoerd door de commissie blijkt dat de cultuur nog steeds een groot obstakel vormt voor het verkrijgen van een goed werkende MIT-procedure.

6. Beantwoording onderzoeksvraag 3: is er sprake van een klokkenluidersmelding overeenkomstig vigerende interne regelgeving?

De laatste en derde vraag die de commissie is gesteld, luidt:

Is sprake geweest van enige wijze van handelen of nalaten door een of meer medewerkers van het NFI dat is aan te merken als een misstand in de zin van artikel 1, onderdeel d, van de Wet Huis voor Klokkenluiders (verder: WHvK)?

De eerste aan de commissie gestelde vraag ging over de (naleving van) procedures bij MIT, en de tweede over het aldaar respecteren van gedragsregels en wetenschappelijk aanvaard normenkader. De derde aan de commissie voorgelegde vraag heeft – zo begrijpt zij – een andere strekking, namelijk of wat bij het onderzoek naar de beide voorafgaande vragen is aangetroffen kan worden gekwalificeerd als een ‘misstand’ en in verband daarmee of de melder kan worden aangemerkt als een klokkenluider in de zin der wet.

Het instellingsbesluit vermeldt ook bij deze vraag uitdrukkelijk dat het proces moet worden onderzocht dat bij MIT is gevolgd, en niet het functioneren van personen. Vandaar dat de commissie de betrokken medewerkers aanduidt met hun functie en eventueel een letter. Verder moet nog worden vermeld dat de melding van de klokkenluider grotendeels betrekking heeft op de situatie van een aantal jaren terug. Dat de melding niet eerder dan in 2017 is gedaan, heeft ermee te maken dat een aantal eerder gemelde problemen naar de mening van de melder nog onvoldoende was opgelost. Verder speelt een rol dat door publicatie van een kritisch artikel over de zaak Tengelhamer (Onderzoek D) door prof. P.J. van Koppen de discussie binnen het NFI over een aantal zaken uit het verleden weer is opgeblaaid.^{145 146}

6.1 Omschrijving van het begrip misstand

Om deze vraag te kunnen beantwoorden moet ten eerste gekeken worden naar de vereisten van artikel 1, onderdeel d van de WHvK, dat de volgende omschrijving geeft van een misstand:

d. vermoeden van een misstand: het vermoeden van een werknemer, dat binnen de organisatie waarin hij werkt of heeft gewerkt of bij een andere organisatie indien hij door zijn werkzaamheden met die organisatie in aanraking is gekomen, sprake is van een misstand voor zover:

1°. het vermoeden gebaseerd is op redelijke gronden, die voortvloeien uit de kennis die de werknemer bij zijn werkgever heeft opgedaan of voortvloeien uit de kennis die de werknemer heeft gekregen door zijn werkzaamheden bij een ander bedrijf of een andere organisatie, en

2°. het maatschappelijk belang in het geding is bij de schending van een wettelijk voorschrift, een gevaar voor de volksgezondheid, een gevaar voor de veiligheid van personen, een gevaar voor de aantasting van het milieu, een gevaar voor het goed functioneren van de openbare dienst of een onderneming als gevolg van een onbehoorlijke wijze van handelen of nalaten;

Het gaat er dus om dat de medewerker een ‘vermoeden’ heeft. Nergens eist de wet dat hij wetenschap dient te hebben die in marmer staat gebeiteld.

¹⁴⁵ Peter J. van Koppen, De Tengelhamer en het Schedeldak. Over rapportages door het Nederlands Forensisch Instituut, NJB 26-5-2017, pp. 1444-1452.

¹⁴⁶ Naar aanleiding van het artikel van prof. Van Koppen zijn Kamervragen gesteld over de kwaliteit van de NFI-rapportages. De toenmalige minister van Veiligheid en Justitie heeft in antwoord hierop eind juni 2017 onder meer gewezen op de inspanningen van het NFI om de kwaliteit van haar werk continu te blijven verbeteren. Tweede Kamer vergaderjaar 2016-2017, Aanhangsel van de Handelingen 2224. Antwoord van de Minister is ontvangen op 29 juni 2017.

De WHvK heeft zijn weerslag gevonden in het Besluit van 21 december 2016, houdende vaststelling van een nieuw besluit voor de sectoren Rijk, Politie en Defensie inzake het melden van vermoedens van misstanden in verband met de Wet Huis voor klokkenluiders (Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie).¹⁴⁷ Hier is geen definitie van een ‘misstand’ opgenomen. In dit rapport zal de boven gegeven omschrijving van een misstand afkomstig uit de WHvK worden gehanteerd.

6.2 De melding van de klokkenluider

6.2.1 Was sprake van een vermoeden van een misstand?

Uit wat in het voorgaande naar aanleiding van de eerste twee aan de commissie voorgelegde onderzoeksvragen is opgemerkt, moet worden afgeleid dat hier met recht kan worden gesproken van een vermoeden van een misstand. Sterker: die misstand bestond ook werkelijk. De MIT-procedure was (en is) zodanig onduidelijk en werd soms op zodanige wijze uitgevoerd dat een risico op misstanden ontstond. Risico's werden zowel veroorzaakt door het management als door het MIT-team zelf. Daardoor ontstond het risico dat, zoals in de Wet is omschreven¹⁴⁸, openbare diensten niet verantwoord konden worden uitgevoerd. Gelet op de taken van het NFI zou hiermee een algemeen belang en de openbare ordehandhaving kunnen worden geraakt.

De melding is dus terecht gedaan. Is zij echter ook op de juiste wijze gedaan? De melder heeft eerst, en herhaaldelijk, twijfels geuit over kwaliteit van onderzoek, houding van personen en vertraging van onderzoeken. Het betreft mails van:

- 20-3-2008: aan o.a. leidinggevende Y;¹⁴⁹
- 2-6-2008: aan o.a. leidinggevende Y;
- 23-6-2008: aan o.a. leidinggevende Y;
- 24-6-2008: aan o.a. leidinggevende Y;
- 2-2-2010: aan collega's over het te laat opleveren van rapporten.
- 27-9-2010: aan twee medewerkers met het commentaar dat de tegenspraakprocedure binnen NFI niet duidelijk is;
- 22-12-2016: o.a. aan leidinggevende Y;
- 30-12-2016: aan leden van het MIT-team.

De klokkenluider heeft dus sedert 2009 regelmatig aandacht gevraagd bij onder meer leidinggevende Y voor mogelijke problemen rond de kwaliteit van verschillende onderdelen van de MIT-procedure. Het afdelings-/divisiemanagement heeft hier naar de mening van de commissie onvoldoende adequaat op gereageerd. Het management verwees de klokkenluider naar de tegenspraak- en/of de escalatieprocedures, ook al was de houding van de klokkenluider tegenover deze procedures negatief. Desondanks heeft de klokkenluider uiteindelijk een tegenspraakprocedure in gang gezet over een van de zaken en een ‘tegenspraakrapport’ opgesteld, dat hij op 20 april 2010 zond naar leidinggevende Y. Het tegenspraakrapport is vervolgens door leidinggevende Y verder geleid, maar er is geen expliciet besluit over genomen. Het resultaat was dat de klokkenluider verder ontmoedigd werd en geen heil zag in verdere tegenspraakprocedures. De eigenlijke melding is pas na dit voorspel gedaan.

¹⁴⁷ Staatsblad jaargang 2016, 542.

¹⁴⁸ Artikel 6.1

¹⁴⁹ Leidinggevende Y was het toenmalig afdelingshoofd van de afdeling waar de klokkenluider toe behoorde, maar de MIT-methode en het MIT-team kwamen voor gezamenlijke verantwoordelijkheid van de afdelingshoofden van pathologie en antropologie enerzijds en microsporen en KIV anderzijds.

6.2.2 Was sprake van een melding onder de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie?

Uit de door de commissie onderzochte informatie komen de volgende data naar voren:

- 5 januari 2017: ontvangst brief (dagtekening 3 januari 2017) van de klokkenluider aan de toenmalige directeur van het NFI met als onderwerp 'MIT-onderzoek.'
- 5 januari 2017: de algemeen directeur draagt behandeling van brief expliciet over aan 'leidinggevende Y'.
- 5 januari 2017 - 28 mei 2017: verschillende gesprekken tussen de klokkenluider en leidinggevende Y.
- 15 juni 2017 mail met daarin een herhaling van de klachten van de klokkenluider aan de nieuwe waarnemend algemeen directeur.
- 28 mei 2017: mailbericht van de klokkenluider aan de waarnemend algemeen directeur met als onderwerp 'RE: SPOED: antw graag uiterlijk ma –ocht'.
- 15 juni 2017: Gesprek tussen de klokkenluider en de waarnemend algemeen directeur in het bijzijn van twee medewerkers.
- 15 juni 2017: mailbericht van de klokkenluider aan de waarnemend algemeen directeur met nadere onderbouwing van het dossier.
- 19 juni 2017: de klokkenluider levert documentatie aan om zijn brief uit januari en mailberichten uit mei en juni nader te onderbouwen.
- 19 juni 2017 – 14 juli 2017: de waarnemend algemeen directeur beraadt zich op verdere acties op dit dossier en laat zich hierbij adviseren door enkele medewerkers.
- 17 juli 2017: verzoek van de waarnemend algemeen directeur (via medewerkers) aan leidinggevende Y om reactie en eventuele aanvullingen op het dossier. Tevens verzoek om verslagen van de met de klokkenluider gevoerde gesprekken aan te leveren.
- 17 juli 2017: verzoek van de waarnemend algemeen directeur (via medewerkers) aan de klokkenluider om reactie aan te leveren op de gespreksverslagen die hij begin juli van leidinggevende Y heeft ontvangen.
- 5 september 2017: een mail van medewerker aan de klokkenluider waarin de volgorde van data is opgenomen met de daarop ondernomen acties en uitvragen; in de mail wordt aangegeven dat de waarnemend algemeen directeur uiterlijk 29 september 2017 tot een oordeel zal komen over het vervolgetraject inzake de klacht.
- 15 september 2017: uiterlijke aanleverdatum documenten punt 9 en 10.
- 29 september 2017: uiterlijke datum waarop de waarnemend algemeen directeur het vervolg van het traject communiceert aan de klokkenluider. Hierbij wordt meegedeeld dat besloten is het dossier voor nader onderzoek te overhandigen aan het Bureau Veiligheid & Integriteit (BV&I) van de Immigratie- en Naturalisatie Dienst, en dat door het ministerie van Veiligheid en Justitie (nu Justitie en Veiligheid) een commissie zal worden benoemd bestaande uit een onafhankelijke voorzitter en leden met een relevante achtergrond. Dit heeft geresulteerd in de benoeming van de Commissie NFI inzake MIT benoemd door de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (onderhavige commissie).

De datum van 5 januari 2017, de datum van ontvangst van de brief van de klokkenluider aan de directeur van het NFI, dient te gelden als datum van de melding. Of er sprake is van een melding volgens de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie, moet aan de hand van de regeling worden vastgesteld. Daarbij dienen echter de acties tot en met 29 september 2017 te worden betrokken.

Volgens artikel 7 Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie stelt degene bij wie een melding is gedaan, de hoogste leidinggevende onverwijld in kennis van de melding en de datum waarop deze is ontvangen. Volgens artikel 9 Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie bevestigt de hoogste leidinggevende de ontvangst van de melding schriftelijk aan de melder, al dan niet via de vertrouwenspersoon integriteit, en informeert de persoon of personen op wie de melding betrekking heeft over de melding, tenzij daardoor een onderzoeksbelang of een belang van de melder onnodig of onevenredig kan worden geschaad. De commissie ziet het als een ernstige misslag dat de directeur de bij hem gedane melding niet verder leidde naar zijn hoogste leidinggevende, maar terugleidde naar degene tegen wie zij (mede) gericht was, namelijk leidinggevende Y, die zelf onderdeel was van het gemelde probleem, waardoor het belang van de klokkenluider onnodig of onevenredig kon worden geschaad. Ook de directeur heeft daarmee onvoldoende actie ondernomen en naar het oordeel van de commissie zijn verantwoordelijkheid in deze situatie onvoldoende genomen. De commissie onderkent dat in eerste instantie het afdelings-/divisiemanagement aan zet is, maar als blijkt dat de problemen te lang blijven bestaan, komt toch de verantwoordelijkheid van de directie in beeld. Als de directie nader onderzoek geboden achtte had hij dit bovendien, ingevolge artikel 10 lid 4 van de regeling, in elk geval niet mogen laten verrichten door 'een persoon die mogelijk betrokken is of is geweest bij de vermoedelijke misstand of op onvoldoende afstand staat van de te onderzoeken kwestie of personen.' De commissie heeft niet kunnen vaststellen dat de directie zich heeft afgevraagd of het hier ging om een klokkenluidersmelding. De commissie heeft evenmin kunnen vaststellen dat de directie - na het terugleggen van de melding bij leidinggevende Y - nog enige actie heeft ondernomen in deze kwestie, terwijl er onvoldoende vordering was bij de afhandeling van de melding.

De door artikel 7 van de regeling verlangde doorgeleiding heeft pas veel later (op een overigens niet nauwkeurig vast te stellen datum) plaatsgevonden, door de inmiddels benoemde waarnemend directeur.¹⁵⁰ Deze heeft getracht een reparatieslag te maken en ten slotte overeenkomstig artikel 11 de klokkenluider door middel van zijn brief van 29 september 2017 op de hoogte gesteld.

6.3 Samenvattend: is sprake van een klokkenluidersmelding overeenkomstig vigerende interne regelgeving?

De Commissie komt op basis van bovenstaande tot de conclusie dat de klokkenluider valt aan te merken als klokkenluider in de zin van de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie en dat de melding tevens voldoet aan de vereisten die gelden voor het melden in het kader van de WHvK.

Daarnaast heeft de commissie geconstateerd dat de opvolging van de melding door de directie op gespannen voet staat met de regeling, doordat hij de melding doorgeleidde naar een persoon over wie in de melding is geklaagd.

Artikel 13 Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie voorziet in een mogelijke financiële tegemoetkoming. De Commissie heeft geen reden om aan te nemen dat de klokkenluider kosten heeft gemaakt voor zijn melding. Daarnaast betreft zijn melding geen misstand in de zin dat hij financiële schade zou hebben geleden. De Commissie ziet daarom vooralsnog geen reden tot het toekennen van een financiële tegemoetkoming aan de klokkenluider.

¹⁵⁰ De algemeen directeur was op 11 mei 2017 teruggetreden.

Volledigheidshalve vermeldt de commissie dat de klokkenluider heeft aangegeven zich benadeeld te voelen door het niet, of te laat krijgen van toelagen. Dat zijn klachten hierover onbeantwoord bleven ervoer hij als een misstand waaraan iets moest worden gedaan, maar hing ook in zijn visie nauw samen met de gewraakte managementstijl bij het NFI. Voor het hiermee verbonden probleem van de niet-transparante beloningsstructuur en onduidelijke criteria die in de praktijk bij het NFI gehanteerd worden bij tegemoetkoming verwijzen wij naar hoofdstuk 5.5. Of de klokkenluider werkelijk een toelag had moeten krijgen kan de commissie niet beoordelen, en is ook niet aan haar oordeel onderworpen. Zij beperkt zich daarom tot de vaststelling dat de klokkenluider op zo kort mogelijke termijn alsnog antwoord dient te krijgen op de klachten, die hij te dien aanzien bij het management heeft gedeponerd.

7. De rol van deskundigen bij de opsporing

Het instellingsbesluit biedt in artikel 2 lid 3 de commissie ruimte om aanvullende vragen te onderzoeken, als zij dit dienstig acht aan haar opdracht. De commissie heeft deze ruimte benut om de rol en met name de benoeming van deskundigen bij het NFI te bespreken. Dit omdat de benoeming van deskundigen de start is van alle MIT-onderzoeken, en de wet op dit punt naar het oordeel van de commissie aanpassing behoeft.

7.1 Regels over het inzetten van deskundigen bij de opsporing

De in het wetboek van strafvordering (hierna: Sv.) neergelegde voorschriften over de omgang met deskundigen bij de opsporing zijn in 2009 grondig herzien.¹⁵¹ Het resultaat heeft de praktijk vanaf het begin voor problemen gesteld.

7.1.1 Deskundigen

Deskundigen zijn hier personen die in het strafproces worden betrokken omdat zij geacht worden op een bepaald terrein over bijzondere kennis en ervaring te beschikken, die de rechter mist en die hen in staat stelt om voor de bewijsvoering relevante opinies te uiten. Die opinie kan door de rechter in de bewijsconstructie worden gebruikt als was het zijn eigen oordeel.

Meestal moet de deskundige zich, evenals de rechter zelf, over de relevante vragen nog een mening vormen. Hij doet dit gewoonlijk door eigen onderzoek, dat hij uitvoert aan bijvoorbeeld de verdachte of aan door het begane strafbare feit nagelaten sporen. Zijn werkzaamheid is vooral gericht op interpretatie van wat hij daarbij waarneemt, en kent daarom per definitie een, soms sterk, subjectief element. Behoedzaamheid is dus geboden.

7.1.2 Alleen informatie, of (ook) onderzoek

Het is niet *altijd* zo dat de deskundige wordt gevraagd naar zijn oordeel over bepaalde vragen; hij kan ook worden ingezet om zijn kennis eenvoudig met anderen te delen. Deskundigen kunnen worden benoemd met een opdracht tot:

- ‘het geven van informatie over (...) een terrein waarvan zij specifieke of bijzondere kennis’ bezitten, of
- ‘het doen van onderzoek op’ een dergelijk terrein (art. 51i lid 1 Sv).

Er kunnen dus twee soorten deskundigen worden onderscheiden: zij die alleen informatie verstrekken, en zij die (ook) onderzoek doen.

7.1.3 Benoeming

Uitgangspunt van de wettelijke regeling is dat deskundigen bij de opsporing worden betrokken door hen (als zodanig) te *benoemen* (art. 51i lid 1, 150, 176 en 227 Sv). Het wetboek gaat er verder vanuit dat aan de bij de opsporing ingezette deskundigen tegelijk met, of in elk geval kort na, hun benoeming een uitdrukkelijke *opdracht* wordt verstrekt.¹⁵² Met ‘opdracht’ wordt hier bedoeld: een min of meer nauwkeurige vraagstelling.

¹⁵¹ Wet van 22 jan. 2009, *Stb* 33, in werking getreden met ingang van 1 jan. 2010 (Wet deskundige in strafzaken). Dit is overigens geen zelfstandige wet, zij strekte alleen tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering.

¹⁵² Art. 150a lid 1 Sv spreekt van ‘verlenen’, art. 228 lid 1 van ‘verstrekken’, maar deze termen hebben hier dezelfde betekenis.

Aan het betrekken van deskundigen in het onderzoek dient in elk geval steeds een formele daad vooraf te gaan: hun benoeming, waardoor hun deskundigheid op het te onderzoeken terrein wordt bezegeld.

‘Van belang is dat (...) wordt nagegaan wat betrokkene maakt tot deskundige en welke achtergrond hij heeft in verband met eisen van betrouwbaarheid en bekwaamheid. (...) Als dat niet mogelijk is, dan kan aan betrokkene verzocht worden daar zelf inzicht in te geven, ook met het oog op de mogelijkheid van de toetsing van de deugdelijkheid van het resultaat en mogelijke betwisting daarvan.’¹⁵³

Bij het tot stand komen van de nieuwe regeling werd benadrukt dat in (slechts) twee gevallen geen benoeming nodig is, namelijk:

- bij het inwinnen van het (deskundig) oordeel van personen die op het gebied van de reclassering of op een dergelijk gebied werkzaam zijn. Hier werd benoeming te omslachtig gevonden; dit onderwerp was bovendien al afzonderlijk geregeld (bijv. in art. 147, 177 lid 2 en 310 Sv).¹⁵⁴ Deskundigheid van wie op het gebied van de reclassering werkzaam is, wordt dus voetstoots aangenomen. Praktische problemen levert dit niet op.
- bij het vragen van het deskundig oordeel van een arts over door hem waargenomen verwondingen of ziekteverschijnselen. Waarop deze uitzondering berust is niet zonder meer duidelijk. Dit verlangt des te meer aandacht omdat bij de deskundigheid van vooral schouwartsen nogal eens vraagtekens worden gezet.

Bij de benoeming ‘worden de opdracht die (...) moet worden vervuld en de termijn binnen welke de deskundige het schriftelijk verslag uitbrengt, vermeld’ (art. 51i lid 2). De ‘opdracht aan de deskundige (moet) zo precies mogelijk (...) geschieden.’¹⁵⁵ ‘Bij het verstrekken van de opdracht dient de opdrachtgever zich ervan te vergewissen dat in de opdracht een goede weergave is opgenomen van het onderzoek dat hij uitgevoerd wil zien. Een goede bezinning daarop kan nodeloos of achteraf niet bruikbaar onderzoek besparen.’¹⁵⁶

Doel, zo blijkt hier, is niet alleen kwaliteit, maar ook efficiency. Wanneer onderzoek nodig is dat min of meer routinematig wordt uitgevoerd, bijvoorbeeld ter bevestiging van het vermoeden dat in beslag genomen stoffen werkelijk verdovende middelen zijn, wapens, munitie of springstoffen, of wanneer op celmateriaal een DNA-analyse moet worden uitgevoerd, heeft het formuleren van de onderzoeksopdracht uiteraard slechts beperkt belang. Zij kan dan worden gestandaardiseerd – maar ook alleen dan.

7.1.4 Eerste fase van de opsporing

Het is vrijwel alleen in de eerste fasen van een opsporingsonderzoek dat behoefte bestaat aan deskundige voorlichting en advies.¹⁵⁷ Maar juist hiervoor laat de wet nauwelijks ruimte. Zij voorziet niet in een snelle en korte mondelinge raadgeving. Iedere deskundige moet immers formeel worden benoemd en van een opdracht voorzien. Zowel de benoeming als de opdracht moeten schriftelijk worden vastgelegd, en alleen met uitdrukkelijke toestemming van de rechter mag mondeling worden gerapporteerd (art. 51l lid 2 Sv). Het komt dan ook vrijwel niet voor dat deskundigen uitsluitend worden ingezet om informatie te verstrekken. Als die wordt ingewonnen gebeurt dat meestal ondershands. Niemand weet of de kwaliteit van de advisering hierdoor wordt aangetast. De inhoud van het advies blijft immers onzichtbaar.

153 Kamerstukken II nr. 31 116, 3 (MvT Wet deskundige in strafzaken) p. 9.

154 Zie ook Kamerstukken II nr. 31 116, 3 (MvT Wet deskundige in strafzaken) p. 12.

155 Kamerstukken II nr. 13 116, 3 (MvT Wet deskundige in strafzaken) p. 4.

156 Kamerstukken II nr. 13 116, 3 (MvT Wet deskundige in strafzaken) p. 5.

157 Of later, bij het vinden van een voor verlangd onderzoek gekwalificeerde deskundige.

In de allereerste fase van de opsporing kan ook behoefte bestaan om iemand, die materieel gezien deskundig is, in te schakelen teneinde bijvoorbeeld op de plaats van een delict, of aan het slachtoffer van een zedenmisdrif, naar sporen te zoeken: hij weet beter dan een ander waarnaar hij moet kijken. Ook hier zou het een ernstige belemmering opleveren wanneer hij formeel moest worden benoemd en van een onderzoeksopdracht voorzien. Naar de letter van de wet is dat echter onontkoombaar

Het College van procureurs-generaal (CPG) heeft al vrij snel nadat de nieuwe regeling in werking was getreden het standpunt gekozen, dat ‘in de voorfase van het opsporingsonderzoek’ de inzet van (materieel) deskundigen waarbij nog geen sprake is van interpretatie en analyse niet hoeft te worden voorafgegaan door een formele benoeming.¹⁵⁸ Maar waarom is dit dan alleen zo in deze fase van het onderzoek? Moet de regeling niet zo worden begrepen dat art. 51i lid 1 Sv alleen het oog heeft op onderzoek dat is gericht op het verkrijgen van een voor het bewijs bruikbaar deskundig oordeel? En dus op de vervaardiging van het bewijsmiddel dat in de wet wordt aangeduid als ‘deskundigenverslag’, een verslag ‘met het antwoord op de opdracht die aan (de rapporteur) is verleend tot het (...) doen van onderzoek, gebaseerd op wat (zijn) wetenschap en kennis (hem) leren omtrent datgene wat aan (zijn) oordeel onderworpen is’ (art. 344 lid 1 onder 4e Sv)? Doet de bij het zoeken van sporen ingezette (materieële) deskundige een vondst, dan valt het document waarin hij hierover bericht, dan ook niet aan te merken als deskundigenverslag. Het is een schriftelijke getuigenverklaring en, als hij opsporingsambtenaar is en het op zijn ambtseed uitbrengt, een proces-verbaal van bevindingen. Om dezelfde reden is het verslag van de werkzaamheden van een chemisch analist (materieel ongetwijfeld een deskundige) geen deskundigenverslag in de zin van art. 344, maar een schriftelijke verklaring van een getuige, die weergeeft wat hij waarnam toen hij bepaalde proeven deed, zonder dat hij daaraan enige conclusie verbindt. Ook hij hoeft voor deze verrichtingen niet te worden benoemd.¹⁵⁹ Het standpunt van het CPG kan daarom worden onderschreven.

7.1.5 Benoeming door officier of rechter-commissaris

Slechts twee autoriteiten zijn tot benoeming bevoegd verklaard: de officier van justitie en de rechter-commissaris (art. 150, 176 en 227 Sv). De officier mag echter alleen personen benoemen die (na een beoordeling van hun deskundigheid) zijn opgenomen in het Nederlands Register van Gerechtelijke Deskundigen (NRGD). De Rc is niet aan deze beperking onderworpen, maar wanneer hij een niet in dit register opgenomen deskundige benoemt moet hij (schriftelijk) motiveren waarom hij hem (toch) als deskundige aanmerkt (art. 51k lid 2). Inmiddels is het vaste praktijk dat bij de opsporing ingezette deskundigen alleen nog door de Rc worden benoemd wanneer de officier dat niet mag omdat geen deskundige van de verlangde soort in het NRGD voorkomt.

7.1.6 De hulpofficier

‘De bevoegdheid (om deskundigen te benoemen) komt ook toe aan de hulpofficier’ van justitie, aldus art. 150 tweede lid. Dit pleegt zo te worden gelezen, dat de hulpofficier hier geen *eigen* bevoegdheid bezit; hij mag slechts de aan de officier toegekende bevoegdheid voor hem uitoefenen.¹⁶⁰ Aanvankelijk mocht hij dit alleen indien het optreden van de officier niet kon worden afgewacht,¹⁶¹ maar deze beperking is later geschrapt.¹⁶² Daardoor wonnen de andere beperkingen die aan de hulpofficier zijn opgelegd sterk aan belang.

¹⁵⁸ Aanwijzing technisch onderzoek/deskundigenonderzoek (CPG 7 mei 2013, Stcrt 2013, 13962). Het kan hierbij ook gaan om medewerkers van het NFI.

¹⁵⁹ Aanvechtbaar is daarom Rb den Bosch 19 feb. 2010, NJFS 2010/146 (onderzoek naar de samenstelling van verdovende middelen vergt een formele benoeming)

¹⁶⁰ Dit vindt een parallel in bijv. art. 54 lid 2 Sv (aanhouding buiten heterdaad).

¹⁶¹ Art. 156 oud, later 158 oud Sv; vgl. art. 54 lid 2 Sv.

¹⁶² Bij wet van 27 mei 1999, Stb 243, in werking getreden op 1 feb. 2000.

Omdat de hulpofficier geen eigen bevoegdheid uitoefent, maar die van de officier, mag hij uiteraard nooit méér dan de officier. Daarom mag ook hij alleen NRGD-deskundigen benoemen. De wetgever heeft deze afgeleide bevoegdheid nog verder willen begrenzen, maar is bij het formuleren van die grens niet heel gelukkig geweest. De bevoegdheid van de officier komt aan de hulpofficier toe, ‘voor zover het technisch onderzoek betreft, met uitzondering van de gevallen waarin de wet anders bepaalt’ (art. 150 lid 2 Sv). Maar wat is hier ‘technisch onderzoek’? En wat voor uitzondering had men voor ogen? Kan bij wet worden bepaald dat de hulpofficier de bevoegdheid van de officier, in sommige gevallen, ook anders dan bij technisch onderzoek mag uitoefenen? Komt ‘technisch onderzoek’ overeen met het onderzoek dat pleegt te worden uitgevoerd door de technische recherche?¹⁶³ Daarop zouden de ontwerpers niet het oog hebben gehad. ‘Volgens de huidige praktijk wordt dergelijk onderzoek (...) niet aangemerkt als deskundigenonderzoek’, aldus de memorie van toelichting op de Wet deskundige in strafzaken.¹⁶⁴ Kennelijk gaat het om iets anders:

‘In de praktijk geeft de politie nu reeds vaak opdracht tot technisch onderzoek. Het gaat bij voorbeeld om het toezenden van bloedmonsters aan het NFI voor het bepalen van het alcoholgehalte, toezenden van in beslag genomen voorwerpen met het oog op dactyloscopisch onderzoek (en onderzoek) naar de aard en samenstelling van verdovende middelen.’¹⁶⁵

Dergelijk onderzoek kenmerkt zich doordat het frequent en min of meer routinematig geschiedt. Maar hoe zit het dan met onderzoek dat wordt uitgevoerd door een patholoog-anatoom? En met bijvoorbeeld krassporen- of vezelonderzoek? Het eerste lijkt nauwelijks ‘technisch’, maar het tweede weer wel. Slechts één ding kan met zekerheid worden vastgesteld: ‘gedragskundigen’ wilde men de hulpofficier niet laten benoemen. Is ‘technisch’ hier dan te verstaan als alles wat niet gedragskundig is? Dan wordt de hulpofficier een wel heel breed werkterrein toegekend. De wet laat anderzijds geen ruimte om de moeilijkheid op te lossen door de hulpofficier uitsluitend een ondersteunende rol toe te kennen.¹⁶⁶ Zelfs voor deze benadering zou steun kunnen worden gevonden in de memorie van toelichting,¹⁶⁷ maar niet in de wet zelf; dat er in elk geval enkele situaties bestaan waarin de hulpofficier de bevoegdheid van de officier mag uitoefenen, valt niet te ontkennen.¹⁶⁸

Art. 150 lid 2 tweede volzin luidt: ‘Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over de aard van het technisch onderzoek dat kan worden opgedragen.’ Hebben de ontwerpers zich voorgesteld dat de minister aldus nader kan (en moet!) aangeven wat precies technisch onderzoek is? In ieder geval heeft hij dat niet gedaan; de voorziene algemene maatregel van bestuur is achterwege gebleven.

Aangenomen moet worden dat de officier van justitie een door de hulpofficier genomen beslissing tot de inzet van deskundigen, die hij onjuist acht, mag terugdraaien; het is immers *zijn* bevoegdheid, die is uitgeoefend; daarom draagt uiteindelijk ook hij voor die uitoefening de verantwoordelijkheid. Dit brengt mee dat de hulpofficier hem meteen van die uitoefening (of misschien zelfs: van ieder voornemen hiertoe) op de hoogte behoort te stellen.¹⁶⁹ Dit is des te belangrijker omdat de officier – zoals hierna

163 Tegenwoordig spreekt men nogal eens van ‘forensische recherche’, maar dat is een nietszeggende term: niet-forensische recherche is nauwelijks denkbaar.

164 Kamerstukken II nr. 31 116, 3 p. 10.

165 Kamerstukken II nr. 31 116, 3 p. 10.

166 Zo B.F. Keulen, in Keulen/Elzinga/Kwakman/Nijboer, p. 54.

167 Eveneens in Kamerstukken II nr. 31 116, 3 p. 10.

168 Ook de, op grond van de memorie van toelichting verdedigbare, opvatting dat de hulpofficier in elk geval aan ‘externe derden, zoals TNO of het Nederlands Instituut voor de Brandweer’ geen onderzoek mag opdragen, kan met de tekst van de wet moeilijk in overeenstemming worden gebracht.

169 In het geval van art. 54 lid 2 Sv is zelfs een schriftelijke kennisgeving voorgeschreven.

zal worden uiteengezet – verplicht is om na en in verband met dergelijk optreden van een hulpofficier bepaalde kennisgevingen te doen.

Politiedeskundigen

De opsporingsdiensten beschikken ook zelf over medewerkers die als deskundigen kunnen worden aangemerkt. Dezen nemen echter een bijzondere positie in, omdat zij per definitie afhankelijk zijn van de vervolgende overheid. Daarmee komt ook hun onpartijdigheid op de tocht te staan. Maar dit was niet de reden waarom het door hen uitgevoerde onderzoek in de ogen van de minister niet kon worden aangemerkt als deskundigenonderzoek – in elk geval niet in de zin der wet. Toepassing van de nieuwe regeling zou hier te veel rompslomp opleveren. Daarmee werden ook de waarborgen voor de kwaliteit van dit onderzoek en voor de positie, die de verdediging daarbij inneemt, prijsgegeven. Gelet op de omvang en de frequentie van de inzet van politiedeskundigen is dit een ietwat pijnlijke constatering.

De ontwerpers van de memorie van toelichting lijken te hebben begrepen dat er iets mis was. Zij legden de minister het volgende in de mond:

“Ik zal aan het College van procureurs-generaal vragen om een aanwijzing op te stellen waarin ten behoeve van de politie wordt verduidelijkt wat doorgaans als technisch onderzoek wordt aangemerkt. Daarin kan voorts worden bepaald dat bepaalde soorten technisch onderzoek slechts door de officier van justitie kunnen worden bevolen of gevorderd.”¹⁷⁰

Wordt hier niet aan het CPG opgedragen wat de minister, ingevolge art. 150 lid 2, zelf had moeten doen? Het CPG heeft echter niet geprobeerd de verlangde duidelijkheid te bieden door het begrip ‘technisch onderzoek’ nader in te vullen, maar door het geven van een geheel eigen definitie van *deskundigenonderzoek*. In de desbetreffende aanwijzing aan OM en politie¹⁷¹ valt te lezen:

‘Onderzoek wordt (..) aangemerkt als deskundigenonderzoek (..) wanneer:

- het (..) niet wordt verricht door een opsporingsinstantie;
- het (..) onder een onderzoeksgebied valt dat niet is vermeld op de (nader te noemen) lijst (..);
- het (..) een (nadere) analyse of beoordeling van de bevindingen van het technisch opsporingsonderzoek inhoudt en niet verricht wordt door een opsporingsinstantie;
- het (..) een contra-onderzoek betreft en niet wordt verricht door een opsporingsinstantie.¹⁷²

Bedoeld is kennelijk dat een onderzoek, zodra het aan één van de vier genoemde criteria voldoet, een benoeming vergt. De nader genoemde lijst bevat de volgende onderzoeksgebieden: accountancy, ballistiek, beeldmateriaal, biometrie, bloedsporen, brand, CITES, compositietekening en/of –foto, dactyloscopie, documenten, driedimensionale visualisering, geur, haren, informatietechnologie, kras-, indruk- en vormsporen, lichaamsvocht, materiesporen, oorafdruk, schotresten, vaststellen van chemische en/of biologische verontreiniging van producten, vaststellen van fysische en elektrische bestendigheid van consumentenproducten, verdovende middelen, verkeersongevallen, voertuigen, wapens en munitie. Onderzoek op één van de hier genoemde terreinen (bijv. onderzoek van kras-, indruk- en vormsporen, KIV-onderzoek) is alleen deskundigenonderzoek wanneer het niet wordt verricht door een politiedeskundige, of geen nadere analyse of beoordeling van door de politie

¹⁷⁰ Opnieuw Kamerstukken II nr. 31 116, 3 p. 10.

¹⁷¹ Aanwijzing technisch onderzoek/deskundigenonderzoek (CPG 7 mei 2013, Stcrt 2013, 13962).

¹⁷² Deze laatste regel lijkt overbodig; door een opsporingsinstantie verricht onderzoek is volgens het CPG kennelijk nooit deskundigen onderzoek.

uitgevoerd onderzoek betreft, *of* valt onder de noemer ‘contra-expertise’. Staat het terrein daarentegen niet op de lijst, dan gaat het altijd om deskundigenonderzoek.

Zo is niet de (materiële) deskundigheid van de onderzoeker bepalend, maar vooral het onderzoeksveld. Zelfs indien iemand die bij de politie werkt (formeel) tot deskundige wordt benoemd, maakt dit enkele feit zijn onderzoek niet tot deskundigenonderzoek.

De aldus ontstane situatie doet vreemd aan. De hulpofficier mag de aan de officier toegekende bevoegdheid om deskundigen te benoemen uitoefenen voor zover het technisch onderzoek betreft – maar in de opvatting van het CPG is voor veel onderzoek dat op het eerste gezicht ‘technisch’ van aard is, helemaal geen benoeming nodig. Kennelijk is het in de aanwijzing bedoelde technisch onderzoek dus niet hetzelfde als het technische onderzoek bedoeld in art. 150 lid 2 Sv; anders zou laatstbedoeld voorschrift bij enkele aanwijzing van het CPG (in elk geval: grotendeels) zijn teruggenomen – en dat kan uiteraard niet. Het is de vraag of dit ook het CPG duidelijk is geweest. Het stelt zich in de aanwijzing namelijk op het standpunt dat de hulpofficier zich *geheel* van het benoemen van deskundigen heeft te onthouden; dat zou niet ‘tot het domein van de opsporingsinstanties’ behoren. Zo gezien komt hem alleen een rol toe bij onderzoek dat door de politie zelf wordt uitgevoerd. Dat was echter niet wat de wetgever voor ogen stond. Er bestaan dan ook sterke aanwijzingen dat de praktijk (tenminste op een aantal gebieden) anders is.

7.2 Het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen (NRGD)

Opname in het NRGD moet een waarborg bieden voor deskundigheid. Hierbij vallen opnieuw kritische kanttekeningen te maken. In de eerste plaats is het NRGD slechts voor een beperkt aantal deskundigheidsgebieden geopend. Dit komt vooral op natuurwetenschappelijk gebied tot uiting; ongeveer 90 % van de ingeschrevenen bestaat uit gedragskundigen.¹⁷³ De beperkte openstelling leidt tot een veelvuldig gebruik van de mogelijkheid om niet-ingeschrevenen te benoemen.

Verder is het deskundigheidsgebied van de ingeschrevenen zo ruim omschreven dat iemand, die krachtens zijn inschrijving deskundig lijkt, op het specifieke terrein waarop hij zou moeten worden ingezet in werkelijkheid helemaal niet deskundig hoeft te zijn. Dit ondergraaft niet alleen de waarde van de registratie, maar werkt bovendien in de hand dat de benoemingen eveneens te ruim worden omschreven, bijv.: een medisch deskundige, in plaats van een deskundige op het gebied van het *shaken baby*-syndroom.¹⁷⁴

In de derde plaats wordt weigering van een inschrijving niet in het openbare register vastgelegd, zodat het kan gebeuren dat de rechter-commissaris iemand benoemt die uitdrukkelijk als deskundige is gedisqualificeerd.

7.3 Deskundigenonderzoek bij het NFI

Deskundigenonderzoek wordt, als het niet gedragskundig van aard is, meestal opgedragen aan het NFI. Blijkt het onmogelijk om onderzoek daar onder te brengen, dan kan het NFI bemiddelen bij het vinden

¹⁷³ Hoving p. 55.

¹⁷⁴ Wel goed (een willekeurig voorbeeld): benoeming van een biofysicus, die als deskundig wordt aangemerkt op het terrein van de menselijke bewegingen en daarom wordt ingezet om de identificatie te beoordelen van een op videobeelden waarneembare persoon (Hof Arnhem-Leeuwarden 9 nov. 2017, *NJFS* 2018, 68).

van een deskundige die het wel kan uitvoeren. Het heeft dus tevens een makelaarsfunctie. Het NFI is een ambtelijke instantie, maar geen opsporingsdienst. Indien ook het door het NFI uitgevoerde onderzoek geen deskundigenonderzoek (in de zin der wet) meer zou mogen heten, blijft daarvoor zo weinig ruimte over dat de wettelijke regeling vrijwel alle betekenis verliest.¹⁷⁵ Noch de minister, noch het CPG zijn zo ver gegaan. Maar er lag intussen wel een probleem

In een door het Landelijk Overleg van Voorzitters van de Strafssectoren van de gerechtshoven en de rechtbanken (LOVS)¹⁷⁶ geformuleerde *Handreiking werkwijze n.a.v. de Wet deskundige in strafzaken*¹⁷⁷ valt het volgende te lezen:

*“Afgesproken is de huidige werkwijze met het NFI, waarbij aan het instituut NFI wordt verzocht een deskundige aan te wijzen om een bepaald onderzoek uit te voeren, niet te wijzigen. Het NFI heeft als organisatie interne overdracht (bij ziekte, pieken enzovoorts) nodig en maakt tevens gebruik van interne samenwerking/controle. Buiten dat zou het bewerkstelligen van een benoeming op naam van bij het NFI werkzame deskundigen, in overeenstemming met hetgeen de Wet deskundigen in strafzaken voorstaat, een enorme bureaucratische molen met zich meebrengen, gelet op de veelvuldige inzet van de deskundigen die bij het NFI werkzaam zijn.”*¹⁷⁸

Kortom: de door de wet geleverde benoeming op naam is te lastig, en wordt daarom achterwege gelaten, zoals ook de benoeming van politiedeskundigen achterwege wordt gelaten. Op zichzelf is dit uiteraard verwerpelijk, omdat het de wettelijke regeling uitholt. De overeengekomen werkwijze is echter niet onverantwoord, zolang het NFI een stevig geborgd systeem van kwaliteitszorg (met externe toetsing) heeft en ook toepast en elk onderzoek zorgvuldig door een tweede deskundige laat schaduwen. De Handreiking vervolgt:

*“Getracht zal worden deze afspraak/opvatting – en bijbehorende werkwijze – zo snel mogelijk op juistheid te laten toetsen (door de Hoge Raad).”*¹⁷⁹

Dat het hiervan nooit is gekomen, geeft te denken.¹⁸⁰

De meeste bij het NFI werkzame deskundigen zijn niet opgenomen in het Nederlands Register Gerechtelijke Deskundigen (NRGD). Ofschoon de wet er geen misverstand over laat bestaan dat niet-register-deskundigen alleen door de rechter-commissaris mogen worden benoemd, blijkt de praktijk anders te zijn (art. 51k lid 2 Sv jo art. 12 Besluit Deskundigen in Strafzaken). Indien onderzoek wordt opgedragen aan het NFI worden, in strijd met de wet, geen deskundigen benoemd, maar alleen deskundigheidsgebieden aangewezen. Het NFI bepaalt vervolgens zelf wie het onderzoek zal uitvoeren. Soms blijkt onderzoek uiteindelijk zelfs door iemand anders te worden uitgevoerd dan degene die daarvoor aanvankelijk was aangewezen¹⁸¹.

175 Zie ook Rb den Bosch 19 feb. 2010, *NJFS* 2010/146 (onderzoek naar de samenstelling van verdovende middelen vergt een formele benoeming).

176 Tegenwoordig staat deze afkorting voor: Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht, maar het gaat in wezen om hetzelfde gremium. Dat heeft overigens geen wettelijke status.

177 Vastgesteld door het dagelijks bestuur van de LOVS op 9 dec. 2009.

178 Handreiking p. 7.

179 Handreiking p. 8 noot 6.

180 De in de Handreiking beschreven werkwijze is met ingang van 1 jan. 2012 overigens licht gewijzigd, maar niet wezenlijk veranderd. Zij werd toen opnieuw onder de aandacht gebracht, omdat ‘gebleken is dat aan de gemaakte afspraken steeds minder de hand wordt gehouden’ – in welk opzicht werd niet onthuld.

181 Dit kan te maken hebben met het feit dat niet alle deskundigen die bevoegd zijn om een onderzoek uit te voeren en een conceptrapport op te stellen, bevoegd zijn om het rapport te tekenen.

Een gunstige invloed wordt uitgeoefend door de omstandigheid dat een aanzienlijk deel van de bij het NFI werkzame deskundigen niet in het NRGD is geregistreerd, zodat voor hun inschakeling de tussenkomst van een Rc nodig is. De officier van justitie komt er niet aan te pas, en de hulpofficier helemaal niet. De wettelijke regel, die dit uitsluit, blijkt wel te worden gerespecteerd. Dat alleen een onderzoeksveld wordt aangewezen, en niet de onderzoeker, leidt echter tot onduidelijkheid over de vraag, welke deskundige bij het NFI voor het onderzoek verantwoordelijk is. Deze onduidelijkheid wordt nog groter wanneer het in de loop van het onderzoek nodig blijkt daar meer onderzoeksvelden bij te betrekken, en vooral wanneer geïntegreerd onderzoek wordt verlangd. Zo is een situatie ontstaan die grote risico's meebrengt.

7.4 Kennisgeving

Om haar rechten te kunnen uitoefenen moet de verdediging over voldoende informatie beschikken. Daarom is aan de autoriteit, die een deskundige benoemt, opgedragen om de verdediging (en, als het de Rc betreft, ook de officier) kennis te geven van zowel de benoeming zelf als van de onderzoeksopdracht. De officier moet dit schriftelijk doen (art. 150a lid 1), maar het ligt voor de hand dat de Rc niet anders handelt (art. 228 lid 1).¹⁸² Ofschoon de wet geen termijnen noemt, mag ervan worden uitgegaan dat het zo snel mogelijk gebeurt; de verdediging moet gelegenheid hebben om op de kennisgeving te reageren. Anders mist deze haar doel. De verdachte kan namelijk vragen om de onderzoeksvraag te verruimen (de wet spreekt van: aanvullend onderzoek) en om de deskundige 'aanwijzingen omtrent het uit te voeren onderzoek' te geven (art. 150a lid 1 en 228 lid 3; merkwaardig genoeg ontbreken de aanwijzingen in art. 228).

Denkbaar is dat het belang van het onderzoek zich tegen de voorgeschreven kennisgeving verzet. Zij mag dan worden uitgesteld tot het moment waarop dit niet langer het geval is (art. 150a lid 1 en 2 resp. 228 lid 2).¹⁸³ De wet voorziet niet in de situatie, dat pas later een verdachte gevonden wordt, en dus ook pas later verdedigingsrechten kunnen worden uitgeoefend. Aangenomen moet worden dat de benoemende autoriteit ook dan de voorgeschreven kennisgeving alsnog moet doen. Maar gebeurt dat ook?

Omdat de hulpofficier van justitie geen eigen bevoegdheid uitoefent, maar slechts die van de officier van justitie, dient de officier na benoeming door een hulpofficier te handelen alsof hij de benoeming zelf had verricht. Dit betekent dat hij de verdachte van iedere benoeming door een hulpofficier kennis moet geven.¹⁸⁴

Het gaat hier in de eerste plaats om een belangrijk verdedigingsrecht, maar opnieuw ook om efficiency:

'Ook vanuit een oogpunt van proces-economie is het beter dat een verdachte een dergelijk verzoek in een vroeg stadium kan doen. Naarmate het onderzoek verder is gevorderd zal aanpassing, aanvulling of uitbreiding meer tijd en geld kosten. Dat klemmt nog meer indien een dergelijk verzoek voor het eerst tijdens het onderzoek ter terechtzitting wordt gedaan. Bij honorering van het verzoek zal de zaak moeten worden aangehouden, hetgeen een nadelige invloed heeft op de doorlooptijden.'¹⁸⁵

¹⁸² De officier moet ook kennis geven van tijd en plaats van het onderzoek, de Rc merkwaardigerwijs niet.

¹⁸³ Art. 150a lid 2 wekt de indruk dat de officier de verdachte van het onderzoek zelfs onkundig mag laten totdat het rapport is uitgebracht, maar dat is ongetwijfeld niet de bedoeling. Het is niet duidelijk waarom art. 150a en art. 228 op dit punt verschillend zijn geconstrueerd. Dat schept nodeloze verwarring.

¹⁸⁴ Zo ook B.F. Keulen, in Keulen /Elzinga/Kwakman/Nijboer, p. 54, al noemt deze dit, met enig understatement, 'niet heel handig'.

¹⁸⁵ Kamerstukken II nr. 31 116, (MvT Wet deskundige in strafzaken) p. 13.

Kennisgeving door de officier lijkt in de praktijk nogal eens achterwege te blijven, of pas veel later te worden gedaan, zonder dat het onderzoeksbelang hiertoe aanleiding geeft. De wet voorziet niet in enige sanctie, zodat die uitblijft.

De deskundige rapporteert aan zijn opdrachtgever (art. 51f lid 1). Daaraan voorafgaand kan hij zich ‘ter verheldering van zijn opdracht wenden tot de rechter-commissaris’ (art. 229 lid 1). Uiteraard kan hij zich, indien hij door de officier is benoemd, ook tot hem wenden; het belang van art. 229 lid 1 is echter hierin gelegen, dat de Rc van zijn antwoord mededeling moet doen aan de verdachte – de officier hoeft dit niet. Ook deze mededeling kan in het belang van het onderzoek worden uitgesteld (art. 229 lid 2).

De officier van justitie dient de verdachte kennis te geven ‘van de uitslag van het onderzoek’ (art. 150a lid 2). De Rc daarentegen verstrekt de verdachte een kopie van het rapport (art. 230 lid 1), tenzij en voor zo lang het belang van het onderzoek zich hiertegen verzet (art. 230 lid 2).

‘De verdachte aan wie (door de Rc) van de opdracht aan de deskundige kennis is gegeven, is bevoegd zijnerzijds een deskundige aan te wijzen, die het recht heeft bij het onderzoek van de deskundige tegenwoordig te zijn, daarbij de nodige aanwijzingen te doen en opmerkingen te maken’ (art. 228 lid 4). Er bestaat geen overeenkomstig recht ten aanzien van door de officier gelast onderzoek. Dat van deze bevoegdheid gebruik zal worden gemaakt moet binnen een week na de kennisgeving aan Rc en officier kenbaar worden gemaakt. Zij hebben geen mogelijkheid (meer) om deze ‘controlerende deskundige’ te weren. In de praktijk blijkt overigens vrijwel nooit een controlerend deskundige te worden aangewezen.

Men kan zich afvragen of dit samenstel van regels, en vooral de manier waarop zij worden gehanteerd, de verdediging voldoende houvast biedt en, vooral, of de beoogde efficiency wordt bereikt. Dat is echter een vraag die ligt buiten de aan de commissie gegeven opdracht.

8. Samenvattende conclusies

Dit hoofdstuk van het rapport bevat een samenvatting van de conclusies. In hoofdstuk 9 volgen de bijbehorende aanbevelingen. De commissie realiseert zich dat een aantal van haar conclusies voor het NFI niet nieuw is en dat het NFI al acties in gang heeft gezet om de situatie te verbeteren.

8.1 Samenvattende conclusies ten aanzien van onderzoeksvraag 1: duidelijkheid procedures en volgen van de procedure

Onderzoeksvraag 1 luidde: zijn de verwijten en beschuldigingen van de melder gegrond dat bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Micro-analyse Invasieve Trauma's (MIT) procedures niet zijn gevolgd dan wel onduidelijk zijn geweest?

De commissie beantwoordt deze vraag overwegend bevestigend.

Ten aanzien van de onduidelijkheid van procedures (vraag 1a) constateert de commissie het volgende.

- De MIT-procedure bevat een fors aantal onduidelijkheden en enige inconsistenties, bijvoorbeeld op het punt van de intake.
- De rapportagerichtlijnen van het NFI – in de MIT-procedure uitdrukkelijk op MIT van toepassing verklaard – zijn op hoofdlijnen duidelijk, maar laten op enkele niet onbelangrijke onderdelen, zoals de afbakening van het begrip rapport, de wijze van schaduwen en de registratie van uitgevoerde schaduw, ruimte voor interpretatieverschillen.
- De zogenoemde tegenspraak behoort onderdeel te zijn van de dagelijkse praktijk en te worden gedragen door de bedrijfscultuur; zij leent zich niet voor vastlegging in een formele procedure. Wel moet duidelijk worden vastgelegd wat het vervolg moet zijn als deskundigen onderling niet tot overeenstemming kunnen komen.
- In de huidige escalatieprocedure zijn de verantwoordelijkheden onvoldoende benoemd. Medewerkers zijn onvoldoende op de hoogte van het bestaan van en het karakter van de escalatieprocedure. De bedrijfscultuur weerhoudt de medewerkers bovendien om van deze procedure gebruik te maken.
- De inrichting van het kwaliteitssysteem is niet maximaal effectief door de huidige positionering van de centrale KAM-manager en de principal scientists.
- In de afgelopen tien jaar zijn nauwelijks audits uitgevoerd op de MIT-producten. Dit is des te opmerkelijker omdat MIT destijds voor het NFI een nieuw product was, dat in de markt is gezet. Het geringe aantal audits is mede het gevolg van het feit dat het NFI in de audits meer aandacht besteedt aan geaccrediteerde producten dan aan niet-geaccrediteerde zoals MIT.

Ten aanzien van het volgen van procedures (vraag 1b) constateert de commissie het volgende.

- In een (beperkt aantal) gevallen kon niet worden vastgesteld dat bij het uitbrengen van rapporten de voorgeschreven schaduwprocedure is gevolgd:
 - Van enkele rapporten kon geen bewijs van schaduwen worden gevonden;
 - Van enkele gezamenlijke rapporten kon niet van alle deskundigheidsgebieden een bewijs van schaduwen worden gevonden;
 - Van enkele rapporten kon wel een bewijs van schaduwen worden gevonden, maar ontbrak de vereiste paraaf van de schaduwlezer;
 - Van enkele rapporten kon niet formeel worden vastgesteld dat de schaduwlezer bevoegd was tot het schaduwen van rapporten op het deskundigheidsgebied van de rapporteur.

- Er wordt slordig omgesprongen met dossiervorming en archivering. Dit maakt de dossiers slecht toegankelijk en belemmert het overzicht.
- Er zijn vragen gerezen over de juiste interpretatie van uitkomsten van de IFM-metingen, zie onder 8.2. Bovendien zijn deze metingen jarenlang slechts door één persoon uitgevoerd. Door deze beide oorzaken werden de mogelijkheden voor schaduwen (in de zin van beoordelen van resultaten) beperkt.

8.2 Samenvattende conclusies ten aanzien van onderzoeksvraag 2: strijdigheid met gedragsregels of wetenschappelijk aanvaarde normen

Onderzoeksvraag 2 luidde: is er bij de uitvoering van de MIT-onderzoeksmethode sprake geweest van enige wijze van handelen of nalaten door een of meerdere medewerkers van het NFI in strijd met de voor hen toepasselijke gedragsregels en/of wetenschappelijk aanvaard normenkader?

8.2.1 Strijdigheid met gedragsregels

De commissie trekt uit de ter beschikking staande informatie en de interviews de conclusie, dat als het gaat om de uitvoering van de MIT-procedure, een aantal medewerkers niet heeft gehandeld zoals van professionals verwacht mocht worden. De samenwerking in het MIT-team was in elk geval gedurende een periode van enkele jaren onvoldoende effectief en constructief. Niet alle medewerkers stonden voldoende open voor toetsing door andere deskundigen. Mede door gebrek aan vertrouwen in het afdelings-/divisiemanagement en onvoldoende vertrouwen in het nut van tegenspraak is onvoldoende gebruik gemaakt van de bestaande mogelijkheden voor tegenspraak en escalatie. De taakverdeling binnen het MIT-team was niet altijd duidelijk. Over de gehele periode genomen is er slechts in een klein deel van de MIT-zaken een gezamenlijk MIT-rapport uitgebracht, terwijl dit van het begin af aan als een van de voordelen van de MIT-methode werd gezien.

Daarnaast hebben het afdelings-/divisiemanagement en de directie van het NFI in de periode waarop de melding van de klokkenluider betrekking heeft, te weinig echt doorgepakt. De problematiek en de signalen daarover zijn door het management opgemerkt en aan de orde gesteld in gesprekken met deskundigen. Toen echter de problemen bleven bestaan, is verzuimd om in te grijpen. Het management heeft tot op het hoogste niveau gefaald in een effectieve interventie.

Ook na de recente reorganisatie en vervanging van de top is het NFI blijven werken met een organisatie-structuur waarin naar de mening van de commissie de deskundige te weinig ‘in the lead’ is. Daarnaast waren principal scientists niet maximaal effectief in de organisatie gepositioneerd. Zij bleven vrijwel onzichtbaar.

- Dit alles leidt de commissie tot de overtuiging dat er inderdaad sprake is geweest van handelen in strijd met gedragsregels, door medewerkers en door afdelings-/divisiemanagement en directie. De commissie concludeert uit haar onderzoek dat de leden van het MIT-team en het management niet altijd het gedrag hebben getoond dat van een goed ambtenaar mag worden verwacht.¹⁸⁶ In de gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 wordt dit voor wat betreft de medewerkers onder meer uitgelegd als het tonen van correct, fatsoenlijk en respectvol gedrag, ook jegens collega's, en als het streven naar collegialiteit, samenwerking en teamgeest.¹⁸⁷ Voor leidinggevendenden wordt in deze Gedragscode Integriteit Rijk in dit verband vooral het aspect ‘nemen van verantwoordelijkheid’ naar

¹⁸⁶ Artikel 125ter Ambtenarenwet: ... de ambtenaar is verplicht zich als een goed ambtenaar te gedragen, nagenoeg identiek verwoord in artikel 50 eerste lid ARAR: ... gedragen zoals een goed ambtenaar betaamt.

¹⁸⁷ Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018 hoofdstuk 2.2, 3.3. en 4.2.3.

voren gehaald, zich uitend in het aanpakken van problemen en het treffen van de juiste maatregelen, alsmede het in staat stellen van medewerkers om niet-integer gedrag van collega's aan de orde te stellen.

- Voor de directie geldt dat deze niet gehandeld heeft volgens de Wet Huis op de Klokkenluiders door de melding van de klokkenluider terug te leggen bij een persoon die mede onderwerp was van de melding en door niet te bewaken hoe de melding is opgevolgd, laat staan maatregelen te treffen toen effectieve acties uitbleven.
- Daarnaast is de commissie van mening dat het NFI-beleid inzake de borging van de wetenschappelijke integriteit als mager te kwalificeren is. Het feit dat eerder uitgewerkte voorstellen om te komen tot een systeem van borging van wetenschappelijke integriteit en kwaliteit geen vervolg hebben gekregen ziet de commissie als een gemiste kans. De commissie heeft geconstateerd dat de meningen over de vraag of het NFI een wetenschappelijk instituut is dan wel zou moeten en kunnen zijn, sterk uiteenlopen.

8.2.2 Strijdigheid met het wetenschappelijk normenkader

- De wetenschappelijke kwaliteit van de IFM-meetmethode dan wel de interpretatie van de meetuitkomsten is onvoldoende geborgd. De commissie concludeert dat hier sprake is van strijd met de Gedragscode NRGD, artikel 2 lid 5, waarin wordt voorgeschreven dat een deskundige behoort te zorgen voor de vereiste kwaliteit van het onderzoek en dat een van de aspecten daarvan is het zorgen voor geschikte methoden, apparatuur en materialen. De commissie tekent hierbij aan dat ook sprake kan zijn van onvoldoende aansturing op dit punt, dan wel te hoge werkdruk.
- De Gedragscode NRGD geeft verder onder meer aan dat deskundigen ervoor dienen te zorgen dat hun rapportages toetsbaar zijn voor vakgenoten en dat zij ook bereid moeten zijn de rapporten te laten toetsen.¹⁸⁸ Naar de mening van de commissie was de sfeer in het MIT-team zodanig dat niet alle deskundigen permanent aan deze eis hebben voldaan.

8.3 Samenvattende conclusies ten aanzien van onderzoeksvraag 3: is er sprake van een klokkenluidersmelding?

Onderzoeksvraag 3 luidde: is sprake geweest van een wijze van handelen of nalaten door een of meer medewerkers van het NFI die valt aan te merken als een misstand in de zin van artikel 1, onderdeel d, van de Wet Huis voor Klokkenluiders?

De commissie komt tot de conclusie dat de klokkenluider inderdaad valt aan te merken als klokkenluider in de zin van de Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie en dat de melding tevens voldoet aan de vereisten die golden voor het melden in het kader van de WHvK.

8.4 Overige conclusies

8.4.1 De Wet deskundige in strafzaken

De Wet deskundige in strafzaken, die onder meer de benoeming van deskundigen in een opsporingsonderzoek regelt, blijkt haar doel niet ten volle te hebben bereikt. Zij sloot onvoldoende aan bij wat praktisch haalbaar is en verleidde de betrokken autoriteiten tot het negeren van wettelijke regels en het aanwenden van lapmiddelen. Veel onduidelijkheid en, daardoor, onzekerheid waren het resultaat.

¹⁸⁸ Gedragscode NRGD 2016 lid 2.7.

8.4.2 Medische informatie

Obducties door de patholoog-anatoom vormen als het ware het voorportaal tot de MIT-procedure. De commissie wil zich hier beperken tot twee opmerkingen.

In de eerste plaats is de commissie gebleken dat, wanneer een obductie wordt uitgevoerd na voorafgaand medisch handelen (bijvoorbeeld in een ziekenhuis waar het slachtoffer is behandeld), volledige informatie over dat handelen en de daarbij gedane bevindingen geenszins is gewaarborgd. Het medisch geheim zorgt hier voor een spanningsveld dat niet eenvoudig zal zijn op te lossen, maar wel aandacht behoeft. De commissie heeft moeten vaststellen dat obductieverslagen in dit soort gevallen niet altijd de gewenste duidelijkheid bieden.

De commissie is verder gebleken dat het NFI de obducties niet standaard op film vastlegt; slechts in uitzonderingsgevallen (geruchtmakende zaken) wordt gefilmd. De commissie is van mening dat dit criterium nauwelijks verdedigbaar lijkt.

8.4.3. Aan de deskundige te verstrekken informatie

Het blijft een teer punt in hoeverre de deskundige bij het NFI buiten de onderzoeksvraag en het onderzoeksobject om moet/mag worden voorzien van informatie die betrekking heeft op het ontstaan van die vraag ('randinformatie', gegevens over de aard van het vermoedelijk begane strafbare feit, de plaats van het delict enz.). Waar gedragsdeskundigen in de praktijk eerst het dossier doornemen en pas daarna met hun onderzoek beginnen, wordt een dergelijke werkwijze bij natuurwetenschappelijk onderzoek soms in de scherpste bewoordingen gelaakt. Vooral vanuit (vooral: gedrags-)wetenschappelijke hoek wordt regelmatig gewaarschuwd voor een te ruime verstrekking van informatie en het daardoor oproepen risico van een vooroordeel (*bias*). Toch blijken er ook (rechts)psychologen te zijn die menen dat door het verstrekken van randinformatie misslagen juist kunnen worden voorkomen.

Het NFI voert op dit vlak naar de mening van de commissie terecht een zeer terughoudend beleid, dat erop is gericht te voorkomen dat de verstrekte randinformatie de onderzoekers bij voorbaat in een bepaalde richting stuurt. De commissie is van oordeel dat de hierop soms uitgeoefende kritiek niet gerechtvaardigd is. Zelfs bij het NFI doen zich gevallen waarin de deskundigen eerder te veel, dan te weinig informatie werd verstrekt.

8.4.4 Bayesiaans rapporteren

Het NFI rapporteert tegenwoordig door twee elkaar uitsluitende conclusies te formuleren en daaraan een waarschijnlijkheidsoordeel te verbinden (Bayesiaans rapporteren). Dit is niet altijd zinvol en wordt daarom bijvoorbeeld door de patholoog-anatoom achterwege gelaten. De commissie zal zich niet uitlaten over de vraag of Bayesiaans rapporteren bij de opdrachtgever werkelijk minder kans op misverstand biedt, zoals wordt gepretendeerd. Zij wil er echter op wijzen dat Bayesiaans rapporteren alleen zinvol is indien goede hypothesen worden geformuleerd. Tenslotte heeft niemand er iets aan om te vernemen dat de ene, hoogst onwaarschijnlijke, hypothese nog onwaarschijnlijker is dan een andere. Gesignaleerd is bovendien dat opdrachtgevers de juiste betekenis van de Bayesiaanse rapportage niet altijd doorzien.

8.5 Conclusies: slotopmerking

Ondanks de conclusies die uit het onderzoek zijn getrokken, meent de commissie dat in dit onderzoek ook plaats moet worden ingeruimd voor de opmerking dat de gedrevenheid van leden van het MIT-team en in sommige gevallen ook het zelfreinigend vermogen van het NFI hebben kunnen voorkomen dat verdere ernstige misstanden zich hebben voltrokken.

9. Aanbevelingen

In dit slothoofdstuk formuleert de commissie haar aanbevelingen. De commissie meent er goed aan te doen om haar conclusies zoveel mogelijk in concrete aanbevelingen om te zetten, al is zij zich ervan bewust dat de uitvoering van enkele aanbevelingen inmiddels al door het NFI in gang is gezet.

De meeste aanbevelingen zijn gericht aan het NFI. Uiteraard is de commissie ervan op de hoogte dat het NFI een uitvoeringsorganisatie is van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en dat voor de implementatie van een aantal aanbevelingen overleg tussen het NFI en het Ministerie nodig is, om ervoor te zorgen dat de uitvoering van de aanbevelingen ook daadwerkelijk mogelijk is.

9.1 Aanbevelingen ten aanzien van onderzoeksvraag 1: duidelijkheid procedures en volgen van de procedures

Het opstellen van meer regels biedt geen oplossing voor de gesignaleerde problemen; daarvan zijn er bij het NFI eerder te veel dan te weinig. De bestaande regels moeten dichterbij de praktijk worden gebracht en worden verduidelijkt. Leemtes moeten worden gevuld. Wat niet noodzakelijk is moet worden geschrapt. Dit geldt voor externe regels (wetgeving), maar zoveel te meer voor de interne regels.

Aanbeveling 1: ontwerp een verbeterde MIT-procedure

Ontwerp een MIT-procedure die eenduidig en consistent is. Leg in de procedure de verantwoordelijkheden van alle betrokkenen vast. Benoem een inhoudelijk zaaksverantwoordelijke voor ieder MIT-onderzoek. Definieer kernbegrippen of verwijst naar documenten waarin definities zijn opgenomen. Maak bij de nieuwe procedure gebruik van het concept dat in 2013 door een van de leden van het MIT-team is opgesteld, maar dat toen niet tot uitvoering is gebracht. Echter, dit ontwerp uit 2013 heeft nog verdere aanscherping.

Benoem een eigenaar voor de MIT-procedure en evalueer de procedure periodiek conform de daarvoor geldende richtlijnen van het kwaliteitshandboek van het NFI.

Aanbeveling 2: richt de aansturing van MIT-processen helderder in

Wijs een vaste procescoördinator aan voor MIT, om de voortgang en afstemming in het proces te bewaken.

Tijdens het onderzoek is aan de commissie de suggestie aangereikt om de MIT-procedure organisatorisch samen te voegen met de IDFO-procedure. Deze laatste procedure kent een vaste procescoördinator, die integratie en oplevering bewaakt. De commissie kan onvoldoende beoordelen wat de consequenties zijn van een dergelijke samenvoeging, maar geeft de suggestie graag ter overweging mee. De commissie tekent daarbij wel aan dat het benoemen van een vaste procescoördinator, kan bewerkstelligen dat de deskundigen zich bewust of onbewust minder verantwoordelijk voelen voor integratie en samenwerking. Dat is vooral een punt van aandacht in het kader van het MIT-team.

Aanbeveling 3: duld niet langer uitstel van het opleveren van gezamenlijke MIT-rapporten

Geef hogere prioriteit aan het opleveren van gezamenlijke rapporten in plaats van afzonderlijke deelrapporten. Immers, gezamenlijke rapportage is een van de redenen waarom MIT is ontwikkeld. Hanteer het principe ‘gezamenlijk, tenzij’ en stuur daarop. Definieer wat exact wordt verstaan onder een gezamenlijk rapport.¹⁸⁹ Definieer waar elke ondertekenaar precies voor ondertekent: voor de paragrafen

¹⁸⁹ Het sectierapport zal daar niet onder vallen, maar wel de eventuele rapporten die later in het onderzoek in het kader van een MIT-product worden uitgebracht.

die gaan over het eigen deskundigheidsgebied én voor de paragrafen waarin onderzoeksresultaten in samenhang worden besproken dan wel gezamenlijke MIT-conclusies worden getrokken. Het verdient daarom aanbeveling op zijn minst de mogelijkheid te onderzoeken om na het uitbrengen van een conceptrapport in een – met het FIT corresponderend – afloopgesprek (waarvoor uiteraard ook de verdediging zou moeten worden uitgenodigd) na te gaan of de onderzoeksresultaten nog tot vragen aanleiding geven en ook verder voldoende duidelijk zijn gerapporteerd.

Aanbeveling 4: onderwerp de uitvoering van de MIT-methode aan periodieke audits

Formuleer adequate auditvragen en zorg voor periodieke interne audits conform de richtlijnen van het NFI. Intensiveer de frequentie van de interne MIT-audits en benut de resultaten om de methode verder te verbeteren. De commissie beveelt aan om in elk geval de komende vijf jaar de MIT-methode jaarlijks intern te auditen en daarna de frequentie van auditen opnieuw te bezien. De commissie kiest hiervoor omdat de gedragscomponent binnen MIT een intensieve monitoring vereist, waarbij interne audits ondersteunend kunnen zijn. Overweeg om ook een externe audit te laten uitvoeren. Besteed daarbij ook aandacht aan een blijvend proces van wetenschappelijke borging en validatie van de MIT-methode.

Breng de ingezette MIT-APK nog in 2018 tot een afronding en gebruik de resultaten als input voor verbetering van de MIT-procedure, de MIT-methode en de auditopzet.

Heroverweeg het beleid om in de audits meer aandacht te besteden aan geaccrediteerde dan aan niet-geaccrediteerde producten.

Besteed in de jaarlijkse kwaliteitsverslagen van de directie expliciet aandacht aan MIT.

Aanbeveling 5: los de omissies in de rapportagerichtlijnen op

Scherp de rapportagerichtlijnen voor het NFI aan. Ontwikkel een heldere definitie van het begrip ‘rapport’, zodat duidelijk wordt of bijvoorbeeld ook brieven met antwoord op aanvullende vragen als rapport moeten worden beschouwd, of korte paragrafen met bevindingen vanuit een bepaald deskundigheidsgebied in rapporten van een ander deskundigheidsgebied. Besteed afzonderlijk aandacht aan geïntegreerde rapportages en leg vast wie de rapportages moeten ondertekenen en schaduwen. Geef aan in welke gevallen pathologierapporten moeten worden beschouwd als afzonderlijke rapporten naast de sectieverslagen. Leg vast aan welke eisen moet worden voldaan als een rapport wordt geschaduwd door een deskundige van een ander deskundigheidsgebied dan dat van de rapporteur. Stuur nadrukkelijker op het toepassen van bestaande rapportagetemplates.

Harmoniseer het vastleggen van schaduwbewijs. Leg vast wat met het commentaar van de schaduw is gebeurd. Maak (bijvoorbeeld door medeondertekening van het rapport door de schaduw) voor de opdrachtgever zichtbaar dat een rapport is geschaduwd.

Aanbeveling 6: versnel de digitalisering van de dossiers

Geef prioriteit aan de bestaande plannen om de dossiers te digitaliseren, in elk geval voor MIT. Ontwerp in overleg met de deskundigen een logische en overzichtelijke dossierindeling en richt het digitale systeem volgens deze indeling in. Zorg ervoor dat elk rapport in een dossier een unieke herkenbare aanduiding krijgt.

Aanbeveling 7: verduidelijk de escalatieprocedure

Onderzoek nader waarom de escalatieprocedure niet of nauwelijks wordt gebruikt. Benut de uitkomsten van dit onderzoek voor verfijning van de procedure. Leg in elk geval de verschillende verantwoordelijk-

heden duidelijker vast. Alleen bij blijvende onenigheid behoeft het divisiemanagement of zelfs de directie te worden betrokken. Stel zeker dat het management ook dan niet de bevoegdheid heeft om de knoop door te hakken; dat kunnen alleen de deskundigen zelf. Evalueer de procedure conform de NFI-richtlijnen.

Aanbeveling 8: betrek ook de deskundigen bij de verbetering van procedures

Betrek deskundigen bij het aanpassen van procedures. Zorg ervoor dat de betrokken deskundigen de vernieuwde procedures kennen en dat zij deze kunnen toepassen.

Aanbeveling 9: rond het onderzoek naar de IFM-meetmethode af

In enkele van de onderzochte zaken is gebleken dat een van de bij het NFI gehanteerde meetmethoden (IFM) bij bepaalde typen onderzoek vragen oproept, dan wel dat de interpretatie van de met deze methode gemeten resultaten vragen oproept. Het NFI is een onderzoek gestart naar alle zaken waarin deze methode is toegepast. De commissie beveelt aan dit onderzoek met voorrang af te ronden, zodat hierin geen onduidelijkheden overblijven.

De commissie beveelt verder aan om de plannen voor verdere validatie van deze en wellicht andere methodes binnen het kras-, indruk- en vormsporenonderzoek door te zetten. Onderzoek daarnaast op welke termijn het haalbaar is om voor KIV een accreditatietraject in te zetten.

Aanbeveling 10: herpositioneer de KAM-manager binnen het NFI

De KAM-manager is momenteel organisatorisch gepositioneerd als onderdeel van de afdeling P&O, die op zijn beurt onderdeel vormt van de divisie Bestuursondersteuning. Herpositioneer de KAM-manager zodanig dat deze rechtstreeks rapporteert aan het hoogste niveau van de organisatie, dus de directie.

Aanbeveling 11: zorg ervoor dat de principal scientists een prominentere rol vervullen in de kwaliteitsborging

Principal scientists zijn verbonden aan het NFI maar zijn tevens hoogleraar. Binnen het NFI hebben zij een rol in de kwaliteitsbewaking, maar die is beperkt tot de rol van vraagbaak bij complexe zaken. De commissie beveelt het NFI aan ervoor te zorgen dat de principal scientists intensiever en in een meer sturende rol betrokken worden bij de borging van de kwaliteit binnen het NFI. Zie hiervoor ook aanbeveling 19. Onderzoek voorts of het haalbaar is de principal scientists alle binnen het NFI vertegenwoordigde deskundigheidsgebieden te laten dekken.

9.2 Aanbevelingen ten aanzien van onderzoeksvraag 2, strijdigheid met gedragsregels of wetenschappelijk aanvaarde normen

Aanbeveling 12: stel teams samen uit mensen die kunnen samenwerken

Voor teams waarvan de leden veel met elkaar moeten samenwerken, zoals het MIT-team, is het uiteraard van cruciaal belang dat de teamleden voldoende vaardig zijn op het vlak van samenwerking. Houd daarmee zo mogelijk rekening bij het samenstellen van het team. In het geval van MIT, waar sprake is van een bestaand team, is dat uiteraard lastiger. Zorg er in elk geval voor dat bij teamwijzigingen wordt gelet op samenwerkingscompetenties van nieuwe teamleden.

Aanbeveling 13: concretiseer de geldende gedragscodes en besteed aandacht aan het werken volgens deze code

Spits de bestaande gedragscodes binnen het NFI meer toe op het werk bij het NFI. Betrek de deskundigen bij dit proces. Zorg ervoor dat alle medewerkers de nieuwe gedragscode leren kennen en dat zij deze kunnen toepassen. Hanteer de code niet als vrijblijvende handreiking, maar spreek elkaar erop aan en verbind zo nodig sancties aan het niet-naleven.

Aanbeveling 14: intensiveer en professionaliseer het cultuurtraject

Het is aan de leiding van het NFI om ervoor te zorgen dat binnen de functies en units die betrokken zijn bij de MIT-procedure verder gewerkt wordt aan een cultuur waarbij zowel over technische onderwerpen als op het menselijk vlak effectief wordt gecommuniceerd. Tevens moet de leiding van het NFI ervoor zorgen dat een cultuur ontstaat waarbij medewerkers het leveren van ‘tegenspraak’ niet meer uit de weg gaan en waarbij de leidinggevende en de principal scientist zorg dragen voor een duidelijke afhandeling van deze tegenspraak.

Hierbij zal ook het midden en hoger management intensief bij betrokken dienen te worden, om zodoende het werkelijk gedrag op de werkvloer in overeenstemming te brengen met het gewenste gedrag zoals in de gedragscode is weergegeven. Hiervoor zijn trainingen nodig waarbij niet slechts mondeling de gewenste cultuur wordt overgebracht, maar waar ook door middel van bijvoorbeeld rollenspellen de meer moeizame casusposities uit het verleden worden herhaald met als doel te komen tot een betere onderlinge omgangsvorm. Los daarvan moeten de procedures aangepast worden en aan een cultuur gebouwd worden, waar kritiek wordt gegeven in de vorm van positieve kritiek. Ook dient het midden en hoger management uiterst waakzaam te zijn voor verbeterde omgangsvormen en effectief in te grijpen waar dit nodig is.

De commissie wijst ook op de rol van de integriteitscoördinator. Deze dient bij het traject nadrukkelijk te worden betrokken, om te borgen dat het traject leidt tot organisatieintegriteit.

Aanbeveling 15: breng de deskundige ‘in the lead’

Om een cultuur te realiseren waarin deskundigen openstaan voor kritiek en graag met elkaar samenwerken, zou de organisatiestructuur drastisch moeten worden aangepast.

Het zou goed zijn om hiervoor te bezien hoe andere organisaties, zoals (academische) ziekenhuizen zijn georganiseerd. Ook in de zorg moeten door teams onder druk foutloze prestaties worden geleverd. Toch kunnen daar afdelingshoofden, divisievoorzitters en in een enkel geval de decaan naast hun bestuurlijke taken ook inhoudelijke taken zoals patiëntenzorg en onderzoek uitvoeren. Een belangrijk aspect in deze organisaties is dat de ‘professional in the lead’ is, daarbij ondersteund door stafdiensten en managers. Uiteraard heeft het NFI andersoortige taken, maar ook in de ziekenhuizen zijn afdelingen die niet direct patiëntenzorg leveren, maar wel (geprotocolleerde) diensten aanbieden, zoals de radiologie en klinische chemie. Ook deze relatief grote afdelingen worden geleid door een meewerkend afdelingshoofd, die gezamenlijk met stafleden en ondersteund door managers de afdeling besturen.

In een organisatiestructuur zoals de commissie die voor het NFI voor zich ziet, kunnen divisies blijven bestaan, maar de leiding daarvan zal in handen moeten zijn van een forensisch professional. Dit divisiehoofd vormt dan samen met de teamleiders, een principal scientist en een manager het managementteam van de desbetreffende divisie. De principal scientist en het divisiehoofd leggen verantwoording af aan de directeur van het NFI.

De teamleiders geven leiding aan een team van deskundigen, wetenschappelijk medewerkers, technici, laboranten en/of analisten, etc. De indeling van het team is zodanig dat ingeval van grote vraag of personele afwezigheid, deskundigen en teamleden elkaar kunnen assisteren of vervangen. Meerdere personen binnen een team hebben de expertise om specialistische apparatuur te kunnen gebruiken. Tevens kan en zal dan het schaduwen van de rapporten van een deskundige door meerdere personen worden uitgevoerd.

Aanbeveling 16: onderzoek de klachten over de werkdruk

Onderzoek de klachten over een te hoge werkdruk bij in elk geval de MIT-disciplines. Als de balans tussen werkdruk en belastbaarheid is verstoord, kan dat ontstaan vanuit onvrede of spanning (verminderde belastbaarheid), maar natuurlijk ook vanuit een werkvolume dat te groot is om het werk redelijkerwijs binnen de daarvoor beschikbare tijd te kunnen uitvoeren en daarin kwaliteit te realiseren.

Bezie de werkdruk ook in relatie met de tijd die nodig is voor verdere opleiding en specialisatie, zie hiervoor ook aanbeveling 19.

Aanbeveling 17: stel een research code op

Stel nadere gedragsregels op ten aanzien van de integriteit en de wetenschappelijke kwaliteit van het zaakonderzoek.

De commissie is van mening dat daarbij een belangrijke rol is weggelegd voor de principal scientists. In deze code staan zaken die mogelijk al geprotocolleerd zijn, zoals hoe om te gaan met zaken, data en analyses, maar ook onderwerpen zoals goed mentorschap, integere onderzoeksmethoden en dataverwerking, publicaties en auteurschappen, vertrouwelijkheid van te reviewen artikelen en onderzoeksvoorstellen, eisen aan co-auteurschap, etc. Deze code zou voor iedere NFI-er bekend moeten zijn.

Het NFI kan bij het opstellen van de gedragscode gebruik maken van bestaande recente voorbeelden.¹⁹⁰ De gedragscode van het Universitair Medisch Centrum Utrecht bijvoorbeeld legt de nadruk op een betrokken en respectvolle houding van medewerkers naar klanten maar ook naar elkaar. Door deze code te vertalen naar het NFI in nauw overleg met de deskundigen zelf en door de code vervolgens te laten ondertekenen, ontstaat een basis voor verdere bewustwording maar ook voor aanspreken van elkaar op ieders verantwoordelijkheid. Aan het niet-naleven van de code zijn sancties verbonden.

Daarnaast kan het NFI baat hebben bij de benoeming van een “ombudspersoon wetenschappelijke integriteit”, die eventuele klachten, van intern en extern, in behandeling kan nemen en daarover bindende uitspraken kan doen. Deze ombudspersoon is uiteraard onafhankelijk en rapporteert aan de directeur van het NFI.

Aanbeveling 18: versterk de borging van nieuwe methoden en technieken

Borg wetenschappelijk onderzoek naar en de validatie van nieuwe methoden en technieken binnen de zaakonderzoeksteams. Deze borging kan bijvoorbeeld vorm krijgen door medewerkers meer tijd voor wetenschap en validatie te geven, of door het aanstellen van specifieke R&D-medewerkers. De onderzoeksvragen kunnen uiteraard bottom-up komen, maar deze vragen zouden ook door collega's van aanpalende teams kunnen worden aangeleverd. Het onderzoek kan natuurlijk ook vanuit het managementteam worden geïnitieerd. De principal scientist heeft naast deze initiërende rol ook een leidende en kwaliteit borgende rol voor het onderzoek binnen de divisie. Het zou goed zijn als de teamleiders ook gepromoveerd zouden zijn op hun wetenschapsgebied.

¹⁹⁰ Bijvoorbeeld 'Integriteit in het UMC Utrecht' d.d. juni 2017.

Aanbeveling 19: zet een koers uit ten aanzien van de positionering van het NFI als wetenschappelijk instituut dan wel kennisinstituut

Overweeg opnieuw of en in hoeverre het NFI zich kan en wil profileren als wetenschappelijk instituut. Als het NFI daadwerkelijk een wetenschappelijk instituut zou willen zijn, moet er naar de mening van de commissie nog het nodige veranderen. Zo zullen alle afdelingen van het NFI moeten kunnen terugvallen op een functionaris die beschikt over de specifieke en actuele wetenschappelijke kennis die voor het betreffende gebied van toepassing is. Het is niet doenlijk om voor elke afdeling een eigen principal scientist aan te stellen, maar wel moet voor elk deskundigheidsgebied wetenschappelijke borging geregeld zijn. Daarbij hoort ook een gedegen wetenschappelijke evaluatie van de onderzoeksmethoden zoals bijvoorbeeld de metingen met de IFM.

Daarbij dient het NFI ook de vraag te beantwoorden of het maatschappelijk doel van de NFI-werkzaamheden het meest is gebaat bij een NFI dat zelfstandig wetenschappelijk instituut is of een NFI dat zaken als opleiding, research en borging van wetenschappelijke kwaliteit neerlegt bij universiteiten/ academische centra.

9.3 Aanbevelingen ten aanzien van onderzoeksvraag 3: is er sprake van een klokkenluidersmelding?

Aanbeveling 20: zorg voor een veilige werkomgeving, waarbinnen medewerkers hun zorgen kunnen uiten

De directeur moet er in de eerste plaats zijn voor het NFI en niet voor de buitenwereld. De leidinggevendenden moeten hun taken vervullen, maar tevens zorgen voor een veilige werkomgeving, waarbij medewerkers hun zorgen kunnen uiten. Daarnaast moet er een goede klokkenluidersregeling zijn en een vertrouwenspersoon buiten HR, waar de medewerkers hun zorgen rond kwaliteit en cultuur kunnen uiten.

Buiten het NFI moet de weg openstaan naar een vertrouwenspersoon binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Uiteindelijk moet ook de weg naar het Huis van de Klokkenluider openstaan.

9.4 Overige aanbevelingen

Aanbeveling 21: herijk het beleid ten aanzien van het filmen van obducties

Maak een keuze tussen het formuleren van een rationeel criterium voor het wel of niet filmen van obducties enerzijds en het volgen van de veiligste weg door iedere obductie op film vast te leggen.

Aanbeveling 22: initieer een wijziging van het Wetboek van Strafvordering

De regeling voor het benoemen van deskundigen behoort te worden vereenvoudigd en verhelderd door haar te beperken tot onderzoek dat gericht is op het verkrijgen van een deskundig oordeel. Dit is ook de weg om de huidige praktijk rond de inzet van politiedeskundigen in overeenstemming te brengen met de wet. Ofschoon voor het NFI niet direct relevant, lijkt het verstandig om en passant ook de twijfels over de positie van de hulpofficier weg te nemen.

Het is echter vooral nodig om een grondslag te scheppen voor de huidige praktijk omtrent de inzet van het NFI. Ook hiervoor lijkt een wetwijziging nodig, die kan worden meegenomen bij de al in gang gezette modernisering van het wetboek. Het verdient krachtige aanbeveling om in afwachting daarvan

een tijdelijke oplossing te zoeken door de minister, in een algemene maatregel van bestuur zoals voorzien in art. 150 lid 2 Sv, de bevoegdheid toe te kennen organisaties aan te wijzen waarvoor de thans gevolgde praktijk (bestaande in het noemen van een onderzoeksveld, in plaats van een individuele deskundige) kan worden gecontinueerd. Er bestaat geen reden om dit alleen op het NFI te betrekken. Uiteraard is een dergelijk aanwijzing alleen aanvaardbaar voor organisaties die beschikken over een deugdelijk systeem van kwaliteitszorg en waar de verantwoordelijkheden op passende wijze zijn vastgelegd.

Een wetswijziging kan echter niet worden afgewacht; de commissie beveelt aan dat het NFI er – in elk geval bij geïntegreerd onderzoek - toe overgaat om (ook al is formeel een deskundige benoemd) een zaaksverantwoordelijke aan te wijzen en diens taken en bevoegdheden nauwkeurig vast te leggen.

9.5 Slot

De nieuwe bestuurders wacht bij het begin van zijn aanstelling een zware taak, waarbij zij niet alleen bijzondere aandacht zullen moeten besteden aan verbetering van de organisatiecultuur, maar ook duidelijke lijnen uit moeten zetten voor een managementstijl die recht doet aan de medewerkers en de taak die het NFI heeft binnen de samenleving. Intussen blijft het NFI een instelling om trots op te zijn – wat niet wegneemt dat heel wat zal moeten veranderen, wil dit zo blijven.

Bijlagen

Bijlage A. Instellingsbesluit Staatscourant d.d. 17 mei 2018, jaargang 2018 nr. 22881

Besluit van de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid van 29 maart 2018, houdende instelling van de Onderzoekscommissie NFI inzake een melding van een vermoeden van een misstand bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Micro-analyse Invasieve Trauma's door het Nederlands Forensisch Instituut. (Instellingsbesluit Onderzoekscommissie NFI inzake MIT)

De secretaris-generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid,

Besluit:

Artikel 1. Begripsbepalingen

In dit besluit wordt verstaan onder:

- a. SG: de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid;
- b. *Commissie*: de commissie, bedoeld in artikel 2, eerste lid.

Artikel 2. Instelling en taak

1. Er is een onafhankelijke Onderzoekscommissie NFI inzake een melding van een vermoeden van een misstand bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Micro-analyse Invasieve Trauma's door het Nederlands Forensisch Instituut.
2. De Commissie heeft tot taak te beoordelen:
 - of de verwijten of beschuldigingen van de melder gegrond zijn dat bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Micro-analyse Invasieve Trauma's procedures niet zijn gevolgd dan wel onduidelijk zijn geweest;
 - of er bij de uitvoering van de hiervoor onder 2a genoemde onderzoeksmethode sprake is geweest van enige wijze van handelen of nalaten door één of meerdere medewerkers van het NFI in strijd met de voor hen toepasselijke gedragsregels en/of wetenschappelijk aanvaard normenkader. De Commissie onderzoekt uitdrukkelijk het proces dat bij deze onderzoeksmethode is gevolgd en niet het functioneren van personen;
 - of er sprake is geweest van enige wijze van handelen of nalaten door één of meer medewerkers van het NFI dat is aan te merken als een misstand in de zin van artikel 1, onderdeel d, van de Wet Huis voor klokkenluiders. De Commissie onderzoekt uitdrukkelijk het proces dat bij deze onderzoeksmethode is gevolgd en niet het functioneren van personen;
3. De Commissie is bevoegd gedurende het onderzoek aanvullende vragen te formuleren en deze te onderzoeken en beantwoorden, indien zij dat dienstig acht aan haar opdracht.
4. Naar aanleiding van de bevindingen en conclusies is de Commissie bevoegd aanbevelingen te doen, die mede betrekking kunnen hebben op de huidige standaarden voor de onderzoeksmethode Micro-Analyse Invasieve Trauma's en de toepassing daarvan.

Artikel 3. Samenstelling, benoeming, ontslag

1. De Commissie bestaat uit een voorzitter en twee andere leden. De leden hebben zitting op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last of ruggespraak.
2. Tot voorzitter van de Commissie wordt benoemd: prof. dr. S.C. Bleker-van Eyk.
3. Tot leden van de Commissie worden benoemd:
 - prof. dr. A.G.J.M. van Leeuwen;
 - prof. mr. J.M. Reijntjes.
4. De benoeming geschiedt voor de duur van de werkzaamheden van de Commissie.

5. Bij tussentijds vertrek van de voorzitter of een ander lid kan de SG op voordracht van de resterende leden onderscheidenlijk de voorzitter een andere voorzitter dan wel een ander lid benoemen.
6. De voorzitter en de overige leden kunnen wegens ongeschiktheid, onbekwaamheid of op andere zwaarwegende gronden worden geschorst en ontslagen door de SG.

Artikel 4. Instellingsduur

1. De Commissie wordt ingesteld met ingang van 16 maart 2018.
2. De Commissie wordt opgeheven vier weken nadat het eindrapport is uitgebracht.
3. Na de opheffing van de Commissie kan de voorzitter nog worden verzocht om namens de Commissie een toelichting te geven op het eindrapport.

Artikel 5. Secretariaat

1. De Commissie voorziet zelf in haar secretariaat.
2. Het secretariaat is voor de uitvoering van zijn taak uitsluitend verantwoording schuldig aan de voorzitter van de Commissie.
3. De SG draagt, op verzoek van de voorzitter van de Commissie, zorg voor de benodigde voorzieningen ten behoeve van de werkzaamheden van de Commissie.

Artikel 6. Werkwijze

1. De Commissie stelt haar eigen werkwijze vast.
2. De Commissie kan zich door andere personen doen bijstaan voor zover zij dat voor de vervulling van haar taak nodig acht.
3. De Commissie stelt een protocol vast over de wijze waarop zij het onderzoek uitvoert, waaronder in ieder geval over de wijze waarop zij personen hoort en daarvan verslag doet.
4. De Commissie bepaalt hoe zij, in het kader van hoor en wederhoor, bevindingen voorlegt aan personen of instanties die door deze bevindingen worden geraakt of die daartegen bedenkingen zouden kunnen hebben.

Artikel 7. Inwinnen van inlichtingen; medewerkingsplicht ambtenaren

1. De Commissie is bevoegd zich voor het inwinnen van inlichtingen te wenden tot personen en instellingen en hen te verzoeken die medewerking te verlenen die redelijkerwijs nodig is voor de uitvoering van het onderzoek.
2. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid verleent de Commissie de verlangde medewerking binnen de van toepassing zijnde wettelijke kaders. De Commissie krijgt toegang tot alle informatie die zij nodig heeft, binnen de van toepassing zijnde wettelijke kaders en met inachtneming van het in artikel 6, derde lid, bedoelde protocol.
3. De Commissie zal zich over de aan haar geboden medewerking verantwoorden in het eindrapport.

Artikel 8. Eindrapport, tussenrapporten

1. De Commissie brengt haar eindrapport uit aan de SG.
2. De Commissie is bevoegd desgewenst één of meer tussenrapporten uit te brengen.

Artikel 9. Vergoeding

1. De voorzitter en de andere leden van de Commissie hebben recht op een vaste vergoeding per maand. De toepasselijke salarisschaal voor de voorzitter en de andere leden is schaal 18, trede 10, van bijlage B van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1984.
2. De arbeidsduur van de voorzitter wordt vastgesteld op deeltijdfactor 0,3 en die van de leden op deeltijdfactor 0,2 van een volledige taak.

Artikel 10. Huisvesting en kosten

1. De Commissie verricht haar werkzaamheden op een locatie buiten het ministerie van Justitie en Veiligheid.
2. De kosten van de Commissie komen, voor zover goedgekeurd, voor rekening van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Onder kosten worden in ieder geval verstaan:
 - de kosten voor de faciliteiten van vergaderingen en voor secretariële ondersteuning;
 - de kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid en het laten verrichten van onderzoek; en
 - de kosten voor publicatie van rapporten.
3. De Commissie biedt zo spoedig mogelijk na haar instelling een gespecificeerde begroting aan de SG aan.
4. De Commissie voert een eigen financiële administratie.

Artikel 11. Archiefbescheiden

1. Het archief van de Commissie wordt na afloop van het onderzoek overgebracht naar het archief van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.
2. Het beheer vindt plaats met inachtneming van de door de Commissie in haar protocol aangegeven vertrouwelijkheid, waarover met de Commissie nadere afspraken kunnen worden gemaakt.

Artikel 12. Inwerkingtreding

1. Dit besluit treedt in werking met ingang van 16 maart 2018.
2. Dit besluit vervalt vier weken na het uitbrengen van het eindrapport.

Artikel 13. Citeertitel

1. Dit besluit wordt aangehaald als: instellingsbesluit Onderzoekscommissie NFI inzake vermoeden van een misstand MIT.
2. Dit besluit zal worden geplaatst in de Staatscourant en op de websites van het ministerie en het NFI. Het wordt in afschrift gezonden aan de leden van de Commissie.

De secretaris-generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid

Bijlage B. Onderzoeksprotocol

Protocol als bedoeld in artikel 6, derde lid, van het Instellingsbesluit Onderzoekscommissie NFI inzake een melding van een vermoeden van een misstand bij de uitvoering van de onderzoeksmethode Micro-Analyse Invasieve Trauma's door het Nederlands Forensisch Instituut ((Onderzoeksprotocol Commissie NFI)

De voorzitter van de Onderzoekscommissie NFI (hierna: de Commissie) en de secretaris-generaal van het ministerie van Justitie en Veiligheid komen het onderstaande onderzoeksprotocol overeen over het verstrekken van informatie afkomstig van het ministerie van Justitie en Veiligheid en meer in het bijzonder het NFI.

Artikel 1. Verzoeken om verstrekking van of inzage in documenten die berusten bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid respectievelijk het NFI

1. Verzoeken om verstrekking van of inzage in documenten die berusten bij het Ministerie van Justitie en Veiligheid respectievelijk het NFI worden door of namens de Commissie gericht aan de contactpersoon bij het ministerie of het NFI.
2. Bij een verzoek om verstrekking of inzage wordt een zo duidelijk mogelijke aanduiding gegeven van de gewenste documenten.
3. De contactpersoon verstrekt de gewenste documenten zo spoedig mogelijk dan wel verleent zo spoedig mogelijk inzage met inachtneming van 7, tweede lid, van het Instellingsbesluit.

Artikel 2. Geheimhouding en archivering

1. De leden van de Commissie zijn op grond van artikel 2:5 van de Algemene wet bestuursrecht verplicht tot geheimhouding van gegevens waarvan zij het vertrouwelijke karakter kennen of redelijkerwijs moeten vermoeden, behoudens voor zover enig wettelijk voorschrift hen tot mededeling verplicht of uit hun taak de noodzaak tot mededeling voortvloeit.
2. De Commissie zorgt ervoor dat haar secretaris een geheimhoudingsverklaring tekent. Indien de Commissie zich laat bijstaan door andere personen, bedoeld in artikel 6, tweede lid, van het Instellingsbesluit, draagt zij er zorg voor dat deze personen een geheimhoudingsverklaring tekenen.
3. De leden van de commissie, haar secretaris en de personen bedoeld in het tweede lid zijn tot geheimhouding verplicht van de beraadslagingen in de vergaderingen van de commissie en de daaraan voorafgaande discussies binnen de commissie.
4. Bij het ter beschikking stellen van documenten wordt vermeld of daarop een bijzonder geheimhoudingsregime berust.
5. De contactpersoon bij het NFI houdt een overzicht bij van de verstrekte of ter inzage gegeven documenten inbegrepen het eventueel van toepassing zijnde geheimhoudingsregime.
6. De verstrekte documenten worden uiterlijk vier weken na het verschijnen van het eindrapport van de Commissie overgedragen aan het NFI en worden niet opgenomen in het archief van de Commissie. Digitaal verstrekte documenten worden uiterlijk vier weken na het verschijnen van het eindrapport vernietigd.

Artikel 3. Hoor en wederhoor

1. Een gespreksdeelnemer van de Commissie wordt tevoren schriftelijk op de hoogte gesteld van de taak van de Commissie.
2. De Commissie verstrekt de gespreksdeelnemers tevoren informatie over de werkwijze ten aanzien van het horen. Hieronder wordt ten minste begrepen hetgeen in leden 3, 4, 5 en 6 staat beschreven.
3. Op verzoek van een deelnemer aan een achtergrondgesprek maakt de Commissie een niet-woordelijk verslag.
4. De Commissie maakt een niet-woordelijk verslag van een formeel gesprek. De gespreksdeelnemer met de Commissie krijgt de gelegenheid een concept gespreksverslag in te zien ter correctie van

feitelijke onjuistheden. De gespreksdeelnemer krijgt vijf werkdagen de tijd om te reageren op het concept verslag. Bij verschil van mening wordt aan de hand van de gemaakte bandopname een woordelijk verslag gemaakt. De Commissie stelt het definitieve verslag vast. Indien een gespreksdeelnemer toestemming voor het gebruik van het verslag weigert, dan vermeldt de Commissie dat in de bijlage, bedoeld in artikel 6, tweede lid.

5. De Commissie behandelt de informatie die zij uit het gesprek krijgt vertrouwelijk. Indien de gespreksdeelnemer met de Commissie overeenkomt dat bepaalde informatie vertrouwelijk wordt gegeven, vormt deze informatie als zodanig geen grondslag voor aanbevelingen van de Commissie.
6. Voor vaststelling van het eindrapport legt de Commissie haar bevindingen en eventuele conclusies voor aan rechtstreeks bij het onderzoek betrokken personen of instanties. Indien de Commissie citaten van gespreksdeelnemers wenst te gebruiken, legt de Commissie deze citaten voor, waarbij betrokkenen tevens voorzien worden van de context waarin het desbetreffende citaat wordt gebruikt. De teksten worden op basis van vertrouwelijkheid ter inzage gegeven aan deze personen, die hun reacties binnen vijf werkdagen doorgeven aan het secretariaat. De voorzitter van de Commissie laat binnen twee werkdagen weten welke reacties niet of niet volledig worden overgenomen. Een en ander wordt gemotiveerd vermeld in de bijlage, bedoeld in artikel 8, tweede lid.

Artikel 4. Verschoning

De leden van de Commissie kunnen gebruik maken van hun verschoningsrecht indien dat naar hun oordeel noodzakelijk is.

Artikel 5. Vrijwaring

De leden en het secretariaat van de Commissie worden, behoudens voor zover sprake is van opzet, grove schuld, of ernstige nalatigheid, gevrijwaard voor de redelijke kosten van rechtsbijstand in geval van een eventuele aansprakelijkstelling vanwege de werkzaamheden van de Commissie of een strafrechtelijke, bestuursrechtelijke of andere juridische procedure waarin zij worden betrokken vanwege de werkzaamheden verricht voor de Commissie, behoudens indien een strafrechtelijke procedure leidt tot het opleggen van een straf als bedoeld in artikel 9 van het Wetboek van Strafrecht aan een lid of secretaris.

Artikel 6. Publicatie

1. Uiterlijk 72 uur voorafgaande aan de aanbidding van het eindrapport aan de opdrachtgever stelt de voorzitter van de Commissie aan de opdrachtgever vijf exemplaren van het volledige eindrapport beschikbaar. Voor de ontvangst wordt een geheimhoudingsverklaring getekend.
2. Indien de Commissie een verzoek ontvangt op basis van de Wet openbaar bestuur, geleidt zij deze door naar de contactpersoon bij het NFI.

Artikel 7. Informatie aan betrokkenen over de publicatie en inhoud van het eindrapport

Onder betrokkenen worden verstaan allen die door de Commissie zijn gehoord dan wel met de Commissie hebben gesproken. Deze personen ontvangen uiterlijk één week voorafgaande aan de publicatie bericht over de datum en tijdstip van publicatie. Ze ontvangen twee uur voorafgaande aan publicatie onder embargo een digitale versie van het eindrapport.

Artikel 8. Bescherming persoonsgegevens en verantwoording

1. De Commissie duidt personen in haar eindrapport uitsluitend aan met hun functie.
2. De Commissie legt verantwoording af over de uitvoering van haar onderzoek, waaronder de medewerking door de betrokken personen en instanties, in een bijlage bij haar onderzoeksrapport.
3. Voor vermelding van persoonsgegevens vraagt de Commissie eerst de toestemming van de betrokkene in overeenstemming met artikel 8 Wet bescherming persoonsgegevens.

Artikel 9. Eindrapport

Het eindrapport verschijnt in een sober uitgevoerde gedrukte versie en in digitale vorm (pdf).

Den Haag, 31 maart 2018

De voorzitter van de Commissie,

w.g.

Prof. dr. S.C. Bleker-van Eyk

Den Haag, 31 maart 2018

De secretaris-generaal van het ministerie van
Justitie en Veiligheid,

w.g.

S. Riedstra

Bijlage C. Nadere verantwoording uitvoering onderzoek

Conform artikel 8 lid 2 van het Onderzoeksprotocol Commissie NFI (bijlage B bij dit rapport) verantwoordt de commissie zich in deze bijlage C nader over de uitvoering van het onderzoek.

Bijeenkomsten commissie

De commissie kwam in de periode april tot en met september in totaal dertienmaal bijeen. Een van de commissieleden heeft een bezoek gebracht aan het NFI om zich op de hoogte te stellen van het functioneren van de meetmethode Infinite Focus Microscope.

Interviews

De commissie heeft in het kader van het onderzoek in totaal 24 personen gesproken, waarvan er 6 inmiddels niet meer bij het NFI werkzaam zijn. Aan de interviews namen in principe alle commissieleden deel. Van deze interviews werd een geluidsopname gemaakt, alsmede een niet-woordelijk verslag. Geïnterviewden werden in de gelegenheid gesteld het conceptverslag in te zien en eventuele correcties of aanvullingen door te geven. Nagenoeg alle geïnterviewden hebben gebruik gemaakt van deze gelegenheid; één geïnterviewde heeft schriftelijk laten weten af te zien van inzage. Vervolgens kregen geïnterviewden de gelegenheid ook het gecorrigeerde verslag in te zien, waarna hen werd gevraagd het verslag te ondertekenen. Alle geïnterviewden die hun verslag hadden ingezien, hebben na doorvoeren van correcties het definitieve verslag getekend.

Documentenstudie

De commissie heeft een groot aantal documenten bestudeerd. Een lijst daarvan is opgenomen als bijlage D. De commissie heeft de documenten niet beoordeeld op juistheid en volledigheid. Wel zijn over een aantal documenten nadere vragen gesteld in de interviews.

Dossieronderzoek

Het dossieronderzoek is onder directe verantwoordelijkheid van de commissie uitgevoerd door een dossierteam (geen medewerkers van het NFI).

Ten behoeve van het dossieronderzoek heeft het NFI op verzoek van de commissie lijsten opgesteld door in het administratieve systeem Promis alle externe aanvragen te selecteren met de letters MIT in de productcode. Deze heeft de commissie beschouwd als MIT-zaak. In eerste instantie heeft het NFI een lijst gegenereerd van rapporten met een rapportagedatum vanaf 1 januari 2010. Vervolgens is een lijst gegenereerd met oudere rapportages. Het eerste bestand is ontvangen op 23 april 2018 en het tweede lijst is ontvangen op 21 juni 2018.

De commissie heeft als uitgangspunt gehanteerd dat de door het NFI aangeleverde lijsten met MIT-zaken tezamen het volledige overzicht van MIT-zaken vormen. Zaken die nog niet zijn afgesloten per 31 juli 2018 zijn niet meegenomen in dit onderzoek.

Het dossierteam heeft de rapporten van de vier deskundigheidsgebieden die onder de MIT-procedure vallen gescreend:

- pathologierapporten; het concept van dit rapport wordt in de meeste gevallen aangeduid als sectieverslag of bevindingen;
- antropologierapporten;
- microsporenrapporten;
- KIV-rapporten;
- gezamenlijke rapporten van twee deskundigheidsgebieden, meestal microsporen/KIV en antropologie/pathologie;
- geïntegreerde MIT-rapporten met gezamenlijke conclusie;
- IDFO-rapporten.

Onderliggende stukken zoals onderzoeksplannen zijn niet onderzocht. Wel is emailcorrespondentie gescreend om inzicht te krijgen in discussies over het schaduwproces of inzicht in de wijze van communiceren.

De commissie heeft brieven met aanvullende informatie niet als rapporten beschouwd en dus niet gescreend, ook niet als ze aan externen waren gericht. In geval van gezamenlijke rapportages heeft de commissie per deskundigheidsgebied onderzocht of er was geschaduwd en ondertekend door het betreffende deskundigheidsgebied.

Van de IDFO-zaken is alleen gecontroleerd of de rapporten die in het MIT-gedeelte van de IDFO-zaak zijn uitgebracht, als bijlage bij het IDFO-rapport zijn gevoegd. Overige controles vielen buiten de scope van het onderzoek.

Na de screening heeft de commissie een groot aantal vragen voorgelegd aan het NFI. In verreweg de meeste gevallen konden deze vragen worden beantwoord. De beantwoording werd bemoeilijkt omdat een deel van de deskundigen die antwoord hadden kunnen geven, niet meer bij het NFI werkzaam was. Zij zijn niet bij de beantwoording betrokken.

Onderzoeksrapport van de commissie

Ter afronding van het onderzoek heeft de commissie een conceptrapport opgesteld. Delen van dit conceptrapport zijn voorgelegd aan personen die door de onderzoeksconclusies zouden worden geraakt dan wel daarbij een bijzonder belang zouden kunnen hebben. Zij kregen de gelegenheid om aan te geven op welke punten de voorgelegde teksten naar hun mening een onjuist of onvolledig beeld geven. De commissie heeft de voorgestelde correcties of aanvullingen overgenomen, dan wel – conform het Onderzoeksprotocol – aangegeven welke reacties niet of niet volledig worden overgenomen.

De volgende reacties zijn niet of niet geheel overgenomen:

Wederhoorreactie	Motivering om reactie niet of niet geheel over te nemen
Verzoek om afzwakken van termen als vijandigheid in het MIT-team of schofferend taalgebruik. Dat was volgens de betrokken medewerker vooral een uiting van bevoegenheid en de zorgen over de kwaliteit van het werk van sommige collega's, gecombineerd met onmacht veroorzaakt door uitblijven van maatregelen vanuit het management.	Reactie wordt niet overgenomen omdat er naar de mening van de commissie ook sprake is van andere oorzaken, gelegen in de botsende karakters van leden van het MIT-team evenals het gebrek aan effectief leiderschap in deze.
Verzoek om aan de zin: 'Het is de commissie verder opgevallen dat het verschil van opleidingsniveau een rol speelde in sommige onderlinge relaties' na 'opleidingsniveau' toe te voegen: 'bekwaamheid en bevoegdheid'.	Reactie wordt niet overgenomen omdat de commissie zich daar geen oordeel over heeft kunnen vormen.
Verzoek om afzwakken van een van de conclusies ten aanzien van het management. NB. De betreffende conclusie is hier niet geconcretiseerd omdat het verzoek dan te herleiden zou zijn naar een individu.	Reactie wordt niet overgenomen omdat de commissie ook na nader onderzoek in de door betrokkene aangegeven documenten geen bewijs kon vinden voor de onderbouwing die betrokkene gaf.
Verzoek om in de beschrijving van onderzoek N de conclusie ten aanzien van de gevolgen te wijzigen.	Reactie wordt niet overgenomen omdat de commissie ook na nadere overweging de onderbouwing van het verzoek niet afdoende bevond.

De commissie dankt de medewerkers van het NFI voor het aanleveren van de door de commissie gevraagde documenten en overzichten.

Bijlage D. Lijst van literatuur en documenten

Algemeen

Artikel 1.2, Modelgedragscode Integriteit Sector Rijk, Staatscourant, Jaargang 2006, nr. 60, 24 maart 2006.

Artikel 51, derde lid, van het Algemeen Rijksambtenarenreglement, 1 mei 2018.

Artikel 54, derde lid, wetboek van Strafvordering (aanhouding buiten heterdaad), geraadpleegd op 3 september 2018, van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2014-01-06>.

F. Posthumus, Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord, Rapportage in opdracht van het College van procureurs-generaal, 13 september 2005, pp. 1-196.

Gedragscode Integriteit Rijk 2016, Staatscourant, Jaargang 2016, nr. 51732, 10 oktober 2016.

Joan Kurpershoek, Wond leidt naar wapen, in Blauw, Jaargang 5, 18 juli 2009-15, pp. 8-11.

Besluit van 21 december 2016, houdende vaststelling van een nieuw besluit voor de sectoren, Rijk, Politie en Defensie inzake het melden van vermoedens van misstanden in verband met de Wet Huis voor Klokkenluiders (Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie), Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2016, 542, 21 december 2016, pp. 1-27.

Brief Minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer kenmerk 2073879, 10 mei 2017.

Tweede Kamer der Staten Generaal, 2224 Aanhangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2016-2017.

Andersson Elffers Felix/INK, 'Samen bouwen aan de toekomst van het NFI; rapport over de management- en organisatiecultuur bij het Nederlands Forensisch Instituut d.d. 8 mei 2017.

Peter J. van Koppen, De Tengelhamer en het Schedeldak. Over rapportages door het Nederlands Forensisch Instituut, NJB 26-5-2017, pp. 1444-1452.

Marjan Sjerps, Ate Kloosterman & Charles Berger: Over de rapportage van het NFI: een weerwoord, NJB, 17-11-2017, pp. 2945-2953.

Ministerie van Justitie en Veiligheid, Modelinstructie Handelswijze Integriteitschendingen binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid, november 2017, pp. 1-38.

Modelinstructie Handelswijze Integriteitsschendingen binnen het Ministerie van Justitie en Veiligheid, november 2017.

Modelgedragscode Integriteit Sector Rijk, 24 maart 2006, Staatscourant, Jaargang 2006, nr. 60.

Gedragscode Integriteit Rijk, Staatscourant nr. 71100, 12 december 2017, pp. 1-23.

Gedragscode Integriteit Rijk 2017/2018, een uitgave van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, december 2017, B-0000.

Gedragscode Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen, 17 december 2015

J.A. Coster van Voorhout, ‘Interdisciplinair Forensisch Onderzoek: meer dan de som der delen’, *Trema* 2017 p. 297/302.

H. van den Heuvel/J.A. de Koeijer, ‘Interdisciplinair Forensisch onderzoek: meer dan de som der delen’, *Trema* 2017 p. 215/224.

Henry Mintzberg, *Covert Leadership: Notes on Managing Professionals*; Harvard Business Review, november-december 1998

Interne klokkenluidersregeling Rijk, Politie en Defensie, Staatsblad jaargang 2016, nr. 542, 29 december 2016.

R.A. Hoving, *Deskundigenbewijs in het strafproces*, WLP, Oisterwijk 2017.

Rechtbank Den Bosch, 2012, 19 februari, NJFS 2010/146. Geraadpleegd van <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBSHE:2010:BL6801>.

Aanwijzing technisch onderzoek/deskundigenonderzoek, Staatscourant jaargang 2013, nr. 13962, 7 mei 2013.

K.C. Koese, *De verdediging en de forensisch deskundige. Uitoefening van het recht op contra-expertise in het strafproces*, Celsus, Tilburg 2007.

Kamerstukken II nr. 31 116, 3, MvT Wet deskundige in strafzaken, 7 maart 2008, pp. 4-13.

Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht, Handreiking werkwijze n.a.v. de Wet deskundige in strafzaken, 9 december 2009.

B.F. Keulen/H.K. Elzinga/N.J.M. Kwakman/J.A. Nijboer, *Het deskundigenregister in strafzaken. De beoogde werking, mogelijke neveneffecten en risico's*, BJU, Den Haag 2010.

Vaststelling formulier eed/belofte Rijksambtenaren op grond van het Rijksambtenarenreglement, 20 mei 1998.

Wet deskundige in strafzaken, Staatsblad jaargang 2009, nr. 33, 3 februari 2009.

Documentatie & publicaties NFI, referenties e-mailberichten aan de Onderzoekscommissie

Brief directie NFI aan Ondernemingsraad, kenmerk 15-DIR-375 met bijlage 'Bijlage 3: Formatieve correctie', 15 oktober 2015.

Brief van de klokkenluider aan de toenmalige directeur van het NFI, 3 januari 2007.

Directiebeoordelingen kwaliteitssysteem 2008 tot en met 2017.

NFI Rapportagerichtlijnen, (QOL 00551), versies 1 tot en met 11

Handboek secties UZ Antwerpen: 5 maart 2008 (QOL – 02548)

'Interdisciplinair Forensisch Onderzoek: meer dan de som der delen; een praktisch model voor het combineren van forensisch bewijs in complexe zaken', door Prof. mr. dr. H. van den Heuvel MBA, senior raadsheer in het gerechtshof Den Haag en drs. J.A. de Koeijer, senior wetenschappelijk onderzoeker en deskundige IDFO aan het NFI, in: Trema, juni 2017.

KIV: vergelijken van werktuigsporen/trekken conclusies, 16 oktober 2013 (313105).

KIV: Vergelijkend werktuigsporenonderzoek, 31 oktober 2014 (313101).

KIV: Vooronderzoek, werktuigsporenonderzoek, 31 oktober 2014 (313102).

KIV: Schaduwen van werktuigenonderzoek, 31 oktober 2014 (313106).

KMP bevindingenformulier auditnummer 2014-27, 13 maart 2014.

De Forensische sectie, vakbijlage, december 2016, pp. 1-7.

De reeks waarschijnlijkheidstermen van het NFI en het Bayesiaanse model voor interpretatie van bewijs, Vakbijlage, 2 mei 2017, pp. 1-9.

Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces, 31 juli 2018, pp. 10-15.

Werkvoorschrift FIT en FUD – NFI, Juni 2017, versie 1.

Kwaliteitshandboek NFI, versies 17 tot en met 28

NFI, Handelwijze Integriteitschendingen binnen het Nederlands Forensisch Instituut, november 2017, pp. 1-37.

Mailbericht van het NFI aan de commissie, 18 mei 2018.

Mailbericht NFI, 25 juli 2018.

MIT Microanalyse Invasief Trauma, 2 november 2017 (QOL – 00440).

MO: Schaduwen bij Medisch Onderzoek, aanvulling op QOL-00320 Rapporteren (4.3 schaduwen), nr. 190301.

NFI, Contourenplan, 10 juli 2014.

NFI, Over het NFI, <https://www.forensischinstituut.nl/over-het-nfi>, 5 augustus 2018.

NFI, Overzicht van te corrigeren onderdelen van de 'was – wordtljst' en de 'wordtljst' op twee punten, bijlage 2 bij brief Besluit Organisatie & Formatierapport, 15 oktober 2015.

NFI, Overzicht wijzigingen in Besluit O&F-rapport, bijlage 1 bij brief Besluit Organisatie & Formatierapport, 15 oktober 2015.

NFI, Programma Strategie en Transitie, Contourenplan Het Nederlands Forensisch Instituut op weg naar 2018, 12 februari 2015. Status: besluit.

NFI, Register tekenbevoegdheid documentcode 057205, versies 24 tot en met 31.

NFI, 15-DIR-402, Organisatie & Formatierapport, Status: besluit, 20 augustus 2015.

NFI, 17-DIR-82 Bijlage 1: Overeenkomst inzake intrekken procedure ondernemerskamer, 22 januari 2016.

NFI 17-DIR-82 Bijlage 2: Notitie Borging wetenschappelijke kwaliteit, 8 maart 2017.

NFI 17-DIR-82 Bijlage 3: Memo respons conceptnotitie Borging wetenschappelijke kwaliteit, 10 januari 2017.

NFI 17-DIR-82 Bijlage 4: Wetenschappelijke kwaliteit, toelichting Visie DR en dialoog en verslag 6 februari en 7 maart, ongedateerd.

NFI 17-DIR-082 Oplegnota met verzoek om advies OR inzake de Notitie Borging wetenschappelijke kwaliteit, 3 april 2017.

NFI 17-DIR-204.OR: Intrekken adviesaanvraag, 17 juli 2017.

SEM: Microsporenonderzoek m.b.v. SEM/EDX/WDX, 29 november 2017 (QOL 01090)

Aanbiedingsbrief 'Rapportage NFI-brede audit naar de uitvoering van het schaduwproces' kenmerk 18-DIR-217, 3 augustus 2018.

Antropologie (Forensische), www.forensischinstituut.nl/forensisch-onderzoek/antropologie/forensische 19-3-2018.

Bijlage E. Afkortingenlijst

AG:	Advocaat-Generaal bij het Hof
BDE:	Bijzondere Dienstverlening & Expertise
CFS:	Chemische & Fysische Sporen
DBS:	Digitale & Biometrische Sporen
ENFSI:	European Network of Forensic Science Institutes
FIT:	Forensische Intake
FUD:	Forensische Update
IDFO:	Interdisciplinair Forensisch Onderzoek
IFM:	Infinite Focus Microscope
ISO:	International Organization for Standardization
KAM:	Kwaliteit Arbeidsomstandigheden Milieu (in het kader van ISO-certificering)
KIV:	Kras-, indruk- en vormsporen (werktuigsporen)
MIT:	Microanalyse Invasieve Trauma's
MPS:	Microsporen
NFI:	Nederlands Forensisch Instituut
NRGD:	Nederlands Register van Gerechtig Deskundigen
OvJ:	Officier van Justitie
PS:	Principal Scientist
SEM:	Scanning Elektronen Microscoop
SRT:	Schotresten
SVO:	Stukken van Overtuiging
TGO:	Team Grootschalige Opsporing
WEM:	Wapens en munitie
WHvK:	Wet Huis voor de Klokkenluiders

